

ZARZĄD WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

**Strategia Rozwoju
Województwa Świętokrzyskiego
do 2020 roku**

PROJEKT

Kielce, wrzesień 2005

Spis treści

1.	Przesłanki aktualizacji strategii	3
2.	Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej województwa.....	5
2.1.	Charakterystyka Województwa Świętokrzyskiego.....	5
2.2.	Sytuacja społeczno-gospodarcza regionu.....	8
2.2.1.	Zagadnienia demograficzne.....	8
2.2.2.	Rynek pracy	9
2.2.3.	Gospodarka	11
2.2.4.	Rolnictwo i obszary wiejskie.....	15
2.2.5.	Turystyka	18
2.2.6.	Infrastruktura	19
2.2.7.	Nauka i edukacja	22
2.2.8.	Kultura, ochrona dziedzictwa kulturowego.....	23
2.2.9.	Ochrona zdrowia	24
2.2.10.	Mieszkalnictwo	25
2.2.11.	Warunki życia i bezpieczeństwa	26
2.2.12.	Pomoc społeczna.....	27
2.3.	Podstawowe problemy w województwie:	28
3.	Analiza SWOT	29
4.	Ocena dotychczasowych efektów realizacji strategii rozwoju województwa.....	33
5.	Wizja przyszłości – Województwo Świętokrzyskie w roku 2020	39
5.1.	Najważniejsze uwarunkowania rozwoju	40
5.2.	Scenariusz zagrożeń	42
5.3.	Scenariusz szans	43
5.4.	Wizja rozwoju województwa	44
5.5.	Kierunki przekształceń struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa	49
5.6.	Płaszczyzny współpracy międzywojewódzkiej	51
6.	Cele i główne priorytety Strategii Rozwoju Województwa.....	58
6.1.	Cel generalny.....	58
6.2.	Cele warunkujące, priorytety i kierunki działań	60
7.	Instrumenty i wdrażanie Strategii	79
8.	System monitorowania i oceny realizacji strategii.....	82
8.1.	Monitoring dokumentu strategii.....	82
8.2.	Monitoring programów operacyjnych i wojewódzkich	83
8.3.	Podmioty zaangażowane w monitorowanie strategii	84
8.4.	Kategorie wskaźników monitorowania	85
9.	Źródła finansowania rozwoju województwa świętokrzyskiego w latach 2007-2013... ..	90
10.	Załączniki	92

1. Przesłanki aktualizacji strategii

Dokument „Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego” został przyjęty uchwałą Nr XIV/225/2000 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 30 czerwca 2000 roku. Strategia stanowiąc całościową koncepcję rozwoju województwa w kilkunastoletnim horyzoncie czasowym (do roku 2015) wskazała cele oraz zidentyfikowała programy wojewódzkie, poprzez które będzie realizowana.

Zgodnie z zapisami § 4 Uchwały, Zarząd Województwa zobowiązany został do monitorowania strategii. Można wyróżnić dwie płaszczyzny oceny – pierwszą jest obserwacja strategii jako dokumentu planowania działań wspomagających rozwój, drugą zaś ocena wdrażania w życie programów realizacyjnych. W pierwszej płaszczyźnie prowadzone są obserwacje czy i na ile zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne oraz wewnątrzregionalne wywołują potrzebę korekty dokumentu oraz na ile zmiany w ocenie słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń wywołują konieczność modyfikacji wizji i celów rozwoju regionu. Analiza programów realizacyjnych pozwala na ocenę efektów rzeczowych i skuteczności ich oddziaływania na sytuację społeczno-gospodarczo-przestrzenną regionu oraz trafności zastosowanych instrumentów dla osiągnięcia przyjętych celów.

W okresie od uchwalenia strategii do chwili obecnej bardzo dynamicznie zmieniały się głównie uwarunkowania zewnętrzne (europejskie i krajowe) rozwoju regionu. W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej województwo świętokrzyskie stało się pełnoprawnym regionem europejskim, co otworzyło nowe perspektywy realizacji strategicznych celów rozwojowych. Świętokrzyskie należące do grupy 5 najuboższych regionów Polski a zarazem Unii Europejskiej, rzeczywistych szans na rozwój upatruje w realizacji unijnej polityki spójności i celów nakreślonych w zaktualizowanej Strategii Lizbońskiej. Ważnymi przesłankami aktualizacji strategii jest konieczność dostosowania modelu programowania do nowej formuły planowania działań wspieranych z funduszy UE, konieczność zintegrowania polityk sektorowych na poziomie regionalnym oraz uwzględnienia problemów międzyregionalnych. Wywołuje to potrzebę analizy spójności dokumentu strategii z wszystkimi istotnymi uwarunkowaniami oraz podjęcia ewentualnych działań korygujących.

Samorząd Województwa Świętokrzyskiego włączając się w nurt prac prowadzonych na szczeblu rządowym nad przygotowaniem Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego oraz Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013 ma możliwość formułowania oczekiwań naszego regionu odnośnie kierunków rozwoju kraju, z drugiej zaś strony ma szansę uwzględnienia w swoich programach rozwojowych instrumentów zaprogramowanych przez stronę rządową.

Perspektywa zastąpienia dotychczasowego Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego przez 16 Regionalnych Programów Operacyjnych skłoniła regiony do przyjęcia jednolitych zasad, zakresu oraz trybu prac dotyczących założeń metodycznych oraz struktury przygotowywanych bądź aktualizowanych dokumentów programowych. Uwzględniając dotychczasowe i przyszłe zasady planowania wieloletniego w Unii Europejskiej przyjęto jednolity horyzont czasowy do 2020 roku, aby aktualizowana strategia mogła być

podstawowym dokumentem planowania strategicznego w regionie na dwie kolejne perspektywy finansowe.

2. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej województwa

2.1. Charakterystyka Województwa Świętokrzyskiego

Województwo świętokrzyskie położone jest w środkowo-południowej części Polski na obszarze Wyżyny Kieleckiej (część środkowa i północno-wschodnia województwa), Niecki Nidziańskiej (część południowa) i Wyżyny Przedborskiej (część północno-zachodnia).

Świętokrzyskie otoczone jest 6 województwami (mazowieckie, lubelskie, podkarpackie, małopolskie, śląskie, łódzkie) z największymi aglomeracjami miejskimi w Polsce - Warszawską, Krakowską, Katowicką i Łódzką. Odległość od stolicy województwa do centrum tych aglomeracji mieści się w granicach 120 - 180 km. Województwo jest położone pomiędzy dwoma korytarzami infrastruktury transportowej relacji wschód-zachód o znaczeniu kontynentalnym (autostrady A-2 i A-4) oraz na wschód od korytarza relacji północ-południe (autostrada A1).

Powierzchnia województwa świętokrzyskiego, jednego z najmniejszych w Polsce – 11691 km², stanowi 3,7% obszaru kraju (15 miejsce przed opolskim). Region zamieszkuje 1295,9 tys. osób (13 miejsce przed podlaskim, opolskim i lubuskim). Gęstość zaludnienia jest niższa od przeciętnej w kraju - na 1 km² przypada 111 osób (11 miejsce), a średnio w kraju 122 osoby.

Województwo należy do najmniej zurbanizowanych rejonów w kraju. Sieć osadniczą w regionie stanowi 30 miast oraz 2831 miejscowości wiejskich. Sieć miejska jest stosunkowo dobrze rozmieszczona na całym obszarze, natomiast charakteryzuje się mniejszą gęstością niż w skali kraju. Przeciętnie jedno miasto w regionie przypada na 389,7 km², podczas gdy w Polsce na 354,1 km². Większą od przeciętnej gęstością charakteryzuje się sieć miejscowości wiejskich – na jedną miejscowość wiejską przypada 4,1 km² (w kraju 5,5 km²). W miastach naszego województwa mieszka tylko 45,9% ludności (15 miejsce), podczas gdy średni w kraju wskaźnik urbanizacji jest wyższy o 15,8 punktów i wynosi 61,7%. W miastach liczących poniżej 10 tys. mieszkańców mieszka 6,3% ludności regionu, od 10 – 50 tys. – 9,3%, 50 – 100 tys. – 13,9 %, powyżej 200 tys. (Kielce) – 16,4%.

Województwo świętokrzyskie ma charakter przemysłowo-rolniczy, o wysokim stopniu koncentracji tradycyjnych działów przemysłu związanych z produkcją i obróbką metali, wydobywaniem i przetwórstwem surowców mineralnych oraz produkcją artykułów spożywczych. Charakterystyczny jest bardzo wyraźny podział na przemysłową północ i rolnicze południe stanowiące zaplecze dla produkcji ekologicznej żywności.

Większość ośrodków miejskich, skupiających znaczącą w skali województwa liczbę miejsc pracy w przemyśle koncentruje się na obszarze dawnego Staropolskiego Okręgu Przemysłowego. Ma on bogate tradycje związane z przemysłem, głównie wydobywczym i przetwórczym surowców mineralnych (rud żelaza, miedzi, ołowiu).

Południowo-wschodnia część województwa ma generalnie rolniczy charakter związany z występowaniem dobrych gleb rędzinowych, wykształconych na węglanowych skałach kredowych oraz gleb lessowych Wyżyny Kielecko-

Sandomierskiej. Obszar ten, mimo dobrze rozmieszczonej sieci miast, jest znacznie niżej zurbanizowany ze względu na mniejszą przeciętnie liczbę mieszkańców w poszczególnych ośrodkach, mniejszą koncentrację przedsiębiorczości, w tym przemysłu, a zatem, mniejszą siłę ich oddziaływania na otoczenie.

W województwie wydzielonych jest administracyjnie 13 powiatów ziemskich i jedno miasto na prawach powiatu – Kielce, będące powiatem grodzkim oraz 102 gminy, w tym: 5 miejskich, 24 miejsko - wiejskie i 73 wiejskie. Województwo świętokrzyskie, zgodnie z unijną nomenklaturą jednostek terytorialnych NUTS, w całości odpowiada regionowi na poziomie NUTS III. Poziom NUTS III jest podstawową jednostką, w odniesieniu, do której dystrybuowane będą środki pochodzące z funduszy strukturalnych. Pokrywanie się granic regionu NUTS III z obszarem województwa sprzyja prowadzeniu mobilnej polityki regionalnej i efektywnemu wykorzystaniu środków pochodzących z funduszy strukturalnych.

Rolę administracyjnego, kulturalnego i gospodarczego centrum regionu pełnią Kielce (211,8 tys. mieszkańców). W systemie osadniczym kraju Kielce zaliczone są do krajowych ośrodków równoważenia rozwoju. Funkcje regionalnych ośrodków wzrostu pełnią miasta: Ostrowiec Świętokrzyski (75,3 tys. mieszkańców), Starachowice (54,5 tys.), Skarżysko-Kamienna (50,3 tys.) oraz Sandomierz (25,5 tys.). Dla zrównoważonego rozwoju całego regionu niezbędny jest wzrost ekonomiczny i rozwój społeczny takich ośrodków miejskich, jak: Końskie, Włoszczowa, Jędrzejów, Pińczów, Busko-Zdrój, Kazimierza Wielka, Staszów i Opatów.

Do podstawowych bogactw naturalnych województwa należą kopaliny mineralne - pokłady kamienia gipsowego występujące na terenie regionu świętokrzyskiego, należą do najbogatszych w Europie. Pod względem wielkości i różnorodności zasobów oraz wielkości ich wydobycia województwo należy do przodujących w kraju. Świętokrzyskie zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem produkcji kamienia gipsowego (100% krajowej produkcji) oraz spoiw gipsowych (85,7%), wapna (42,2 %) i cementu (34,3%). Ponadto z terenu województwa pochodzi 100% siarki rodzimej, 26,7% kruszywa mineralnego łamanego oraz 19,6% nawozów wapniowych i wapniowo-magnezowych.

Świętokrzyskie należy natomiast do grupy regionów mniej zasobnych w wodę. Zasoby te wyrażone odpływem rocznym wynoszą ok. 1890 mln m³. Ilość zretencjonowanej wody stanowi około 3,6% ogólnych zasobów wód powierzchniowych. W granicach województwa znajduje się w całości lub części 16 głównych zbiorników wód podziemnych, o łącznej powierzchni 4510 km² i oszacowanych zasobach dyspozycyjnych wody 79585 m³/d. Zasoby wód podziemnych zalegają nierównomiernie. Zdecydowana większość wód podziemnych nadaje się bezpośrednio lub po prostym uzdatnieniu do wykorzystywania. Najtrudniejsze warunki hydrogeologiczne występują w obrębie Gór Świętokrzyskich oraz w południowo-wschodniej części województwa. Występują tam tereny bezwodne a wody podziemne na terenach wodonośnych w części południowo-wschodniej nie nadają się do picia, gdyż zawierają duże ilości siarczanów, chlorków i siarkowodoru. Na obszarze Niecki Nidziańskiej, w rejonie Buska i Solca Zdroju występują wody mineralne o właściwościach leczniczych.

Na obszarze województwa funkcjonuje 16 znaczących ujęć wód powierzchniowych służących celom komunalnym i przemysłowym, zlokalizowanych

w zlewniach rzek: Kamiennej, Nidy, Nidzicy, Koprzywianki, Wisły i Czarnej Staszowskiej. Roczny pobór wód powierzchniowych wykorzystywanych do tych celów wynosi 1911 tys. m³.

Teren województwa świętokrzyskiego objęty jest różnego rodzaju formami ochrony. Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona stanowi 66% ogólnej powierzchni województwa (1 miejsce w kraju) natomiast pod względem powierzchni chronionej przypadającej na 1-go mieszkańca województwo plasuje się na 2 miejscu (po warmińsko-mazurskim).

System obszarów chronionych obejmuje:

- Świętokrzyski Park Narodowy – wraz z otuliną zajmuje 2,4% powierzchni województwa,
- 9 parków krajobrazowych (23,2% powierzchni województwa),
- 65 rezerwatów przyrody,
- 10 obszarów krajobrazu chronionego (41% powierzchni województwa),
- 66 użytków ekologicznych (0,2% powierzchni województwa),
- 653 pomniki przyrody,
- 10 stanowisk dokumentacyjnych.

Z punktu widzenia walorów środowiska przyrodniczego województwo świętokrzyskie należy do najbardziej atrakcyjnych w kraju. Do najważniejszych atutów regionu w tym obszarze należą:

- znaczące walory przyrodnicze, kulturowe, krajobrazowe oraz dydaktyczno-naukowe,
- dobry stan środowiska przyrodniczego, duże kompleksy leśne i atrakcyjne zbiorniki wodne,
- źródła wód mineralnych – ośrodki leczniczo wypoczynkowe Busko Zdrój i Solec Zdrój,
- obszary wiejskie o zachowanym, harmonijnym krajobrazie kulturowym, stwarzające możliwość rozwoju agro- i ekoturystyki,
- stosunkowo łatwa dostępność regionu dla potencjalnych turystów oraz bliskość dużych aglomeracji miejskich: krakowskiej, katowickiej, warszawskiej, łódzkiej.

Dużą wartość estetyczną, poznawczą i dydaktyczną mają również walory kulturowe. Region świętokrzyski zapisał się bogatą przeszłością na kartach historii Polski. Przeszłość województwa jest bogato udokumentowana licznymi zabytkami kultury materialnej i duchowej. Wiele zabytków posiada unikatowe walory w skali europejskiej bądź krajowej, pozostałe posiadają duże znaczenie regionalne lub lokalne. Niepowtarzalną wartość poznawczą posiadają zabytki techniki.

2.2. Sytuacja społeczno-gospodarcza regionu

2.2.1. Zagadnienia demograficzne

Jednym z podstawowych czynników decydujących o potencjale rozwojowym regionu jest czynnik demograficzny. Według stanu na koniec 2004 r. liczba mieszkańców województwa wyniosła 1 291 600 osób, co stanowiło 3,4 % ludności kraju. Gęstość zaludnienia wynosiła 110,5 osób/km² przy średniej krajowej 122,2 osób/km². 54% ludności województwa zamieszkuje wieś i obszary wiejskie.

Najwyżej zurbanizowane, a co za tym idzie najbardziej zaludnione, są powiaty leżące w północnej części województwa. Ich rozwój w latach powojennych spowodował masowy napływ ludności znajdującej zatrudnienie w rozwijających się zakładach, będących częścią strategicznych dla państwa gałęzi przemysłu. Powiaty te dysponują obecnie największym potencjałem ludnościowym, który na skutek procesów restrukturyzacyjnych, realizowanych w obrębie tych gałęzi przemysłu, pozostaje w dużej mierze niewykorzystany.

Największa liczba ludności zamieszkuje powiaty: kielecki grodzki, kielecki ziemski, ostrowiecki i starachowicki. Wynika to z wielkości tych powiatów oraz z faktu, iż w ich obrębie najliczniej skoncentrowane są zakłady przemysłowe wraz z ich otoczeniem społeczno-instytucjonalnym.

Ogółem w województwie na 100 mężczyzn przypada średnio 103 kobiety. Najwięcej kobiet na 100 mężczyzn przypada w powiatach: kieleckim grodzkim, skarżyskim i ostrowieckim. W dwóch powiatach: staszowskim i kieleckim ziemskim liczba kobiet jest mniejsza niż liczba mężczyzn.

Analiza wskaźników ludnościowych wskazuje na niekorzystne trendy procesów demograficznych. Okres transformacji ustrojowej i społeczno-gospodarczej rozpoczęty z początkiem lat 90-tych charakteryzuje się podobnie jak w całym kraju, spadkiem przyrostu naturalnego, malejącą liczbą zawieranych małżeństw oraz niską mobilnością przestrzenną ludności.

Malejąca liczba mieszkańców województwa od roku 1995 spowodowana była bardzo niskim lub ujemnym przyrostem naturalnym oraz ujemnym saldem migracji. Przyrost naturalny w 2003 r. w przeliczeniu na 1000 ludności daje wskaźnik w wysokości (-) 1,6 i od kilku lat wciąż spada. Ujemny przyrost naturalny należy traktować jako zjawisko wynikające przede wszystkim z ogólnokrajowych tendencji demograficznych, których elementem jest sukcesywny spadek liczby urodzeń. Tendencje te w skali kraju wynikają z przyczyn ekonomicznych oraz zmian w sferze obyczajowości społecznej.

Silna migracja następuje ze Starachowic, Ostrowca Świętokrzyskiego i Skarżyska oraz z obszarów wiejskich, na których szansa rentownego rolnictwa jest nikła (związana z niską klasą gleb). Procesy migracyjne wiążą się w znacznej mierze z poziomem bezrobocia w województwie i stałą tendencją do utrzymywania się jego wysokiego poziomu.

Ludność w wieku produkcyjnym stanowi 61,3% ludności województwa (wg danych na koniec 2003 r.). Wartość ta jest nieznacznie niższa niż średnia krajowa (62,9%). Grupa ta zwiększa swą liczebność od początku lat 90-tych. W roku 2003 na

każde 1000 osób w wieku produkcyjnym przypadało 630 osób w wieku nieprodukcyjnym - dla porównania: w 1990 – 798 osób, w 1995 r. - 754 osoby, w (w kraju odpowiednio: 1990 – 739, 1995 – 705, 2003 – 607).

Systematycznie maleje liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym z 30,2% w roku 1990 do 21,8% na koniec 2003 roku. W kraju wskaźniki te wynoszą odpowiednio 29,6% i 21,8 %. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym zwiększył się z 14,8% w 1990 r. do 16,7% w 2003 r. W miastach województwa udział ten wynosi 15% a na wsi 18,2%.

Prognoza demograficzna

Według prognozy statystycznej liczba mieszkańców województwa będzie sukcesywnie maleć. Do roku 2030 maleć będzie liczba ludności w wieku przeprodukcyjnym i produkcyjnym, natomiast sukcesywnie będzie liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. W województwie zmniejszy się liczba mieszkańców. Największy spadek, nawet o 57%, przewiduje się w najbliższych latach w grupie ludzi młodych w wieku produkcyjnym w przedziale 20-34 lata. Względnie stała pozostanie liczba osób w wieku 40-45 lat, podczas gdy liczba osób starszych w regionie będzie sukcesywnie wzrastać. Ocenia się, że liczba osób w przedziale wiekowym 60-84 lata zwiększy się średnio o 55%. Oznacza to, że średnia wieku mieszkańców województwa będzie stale wzrastać.

2.2.2 Rynek pracy

Liczba pracujących w końcu 2003 roku w województwie świętokrzyskim wyniosła ogółem 430 702 osoby, z czego w rolnictwie - 143 679 osób, w przemyśle - 77 410 osób, w handlu - 58 396 osób, w edukacji - 30 811 osób, w ochronie zdrowia - 25 417 osób, w transporcie i łączności - 20 584 osoby, w budownictwie - 19 625 osób. Tendencje zmian w strukturze zatrudnienia w województwie są zbliżone do trendów ogólnokrajowych. Systematycznie rośnie poziom zatrudnienia w sektorze usług, spada natomiast procentowy udział zatrudnienia w sektorze przemysłu i budownictwa.

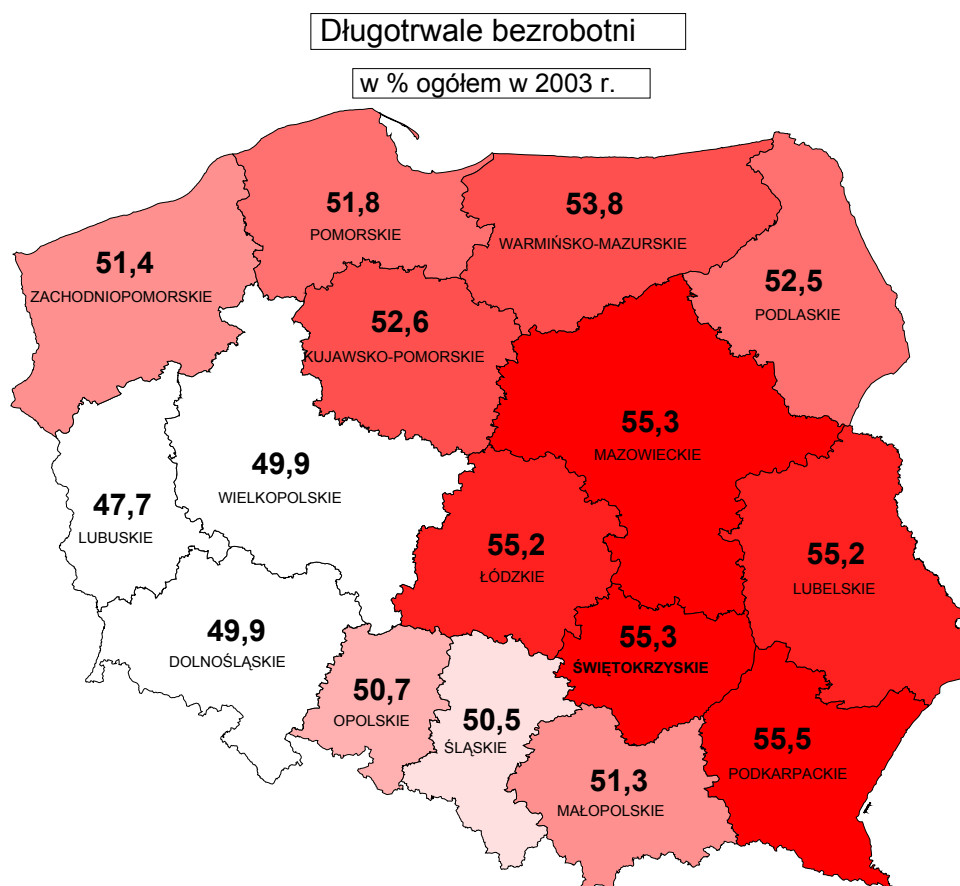
Największy spadek poziomu zatrudnienia w latach 2000 – 2004 miał miejsce przede wszystkim w powiatach o charakterze przemysłowym, w których przebiegające procesy prywatyzacji przedsiębiorstw oraz restrukturyzacji poszczególnych gałęzi przemysłu wiązały się ze zwolnieniami pracowników. W 2004 r. powiatami o najwyższej stopie bezrobocia były: skarżyski (32,8%), konecki (32,1%), kielecki (28,6%), ostrowiecki (28,6%). Najniższą stopę bezrobocia odnotowano w powiatach: buskim (12,4%), kazimierskim (13,9%) i pińczowskim (15,5%).

Stopa bezrobocia na koniec grudnia 2004 roku w województwie świętokrzyskim wyniosła 21,9% i była niższa w porównaniu do analogicznego okresu w 2003 r.

Z ogólnej liczby bezrobotnych 49,7% stanowiły kobiety. Prawie 55% łącznej liczby bezrobotnych stanowili mieszkańcy wsi, z których tylko ok. 9% posiadało

gospodarstwa rolne. Prawo do zasiłku przysługuje tylko 14,6% ogółu bezrobotnych. 53% z ogółu bezrobotnych to osoby długotrwale bezrobotne.

Wykres 1.

Źródło: Rocznik statystyczny 2004 r.

Większość zarejestrowanych bezrobotnych to osoby o stosunkowo niskim poziomie wykształcenia. Aż 35% bezrobotnych to osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (w kraju 35,5%); 25,3% bezrobotnych posiadało wykształcenie gimnazjalne i poniżej (w kraju 32,4%). Najmniejszą grupę bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem wyższym – 4,2% (w kraju 4,4%) i średnim ogólnokształcącym – 6,4% (w kraju 6,5%).

Zidentyfikowanymi barierami w rozwoju zasobów ludzkich są głównie:

- niedostosowany system szkolnictwa ponadpodstawowego do potrzeb rynku pracy,
- nierówność szans kształcenia i zatrudnienia osób zamieszkałych na terenach wiejskich i w małych miastach,
- jednostronne postrzeganie zjawisk bezrobocia jako problemu publicznych instytucji rynku pracy (konieczność pozyskania lokalnych partnerów społecznych zaangażowanych w tworzenie nowych miejsc pracy i przeciwdziałanie bezrobociu),

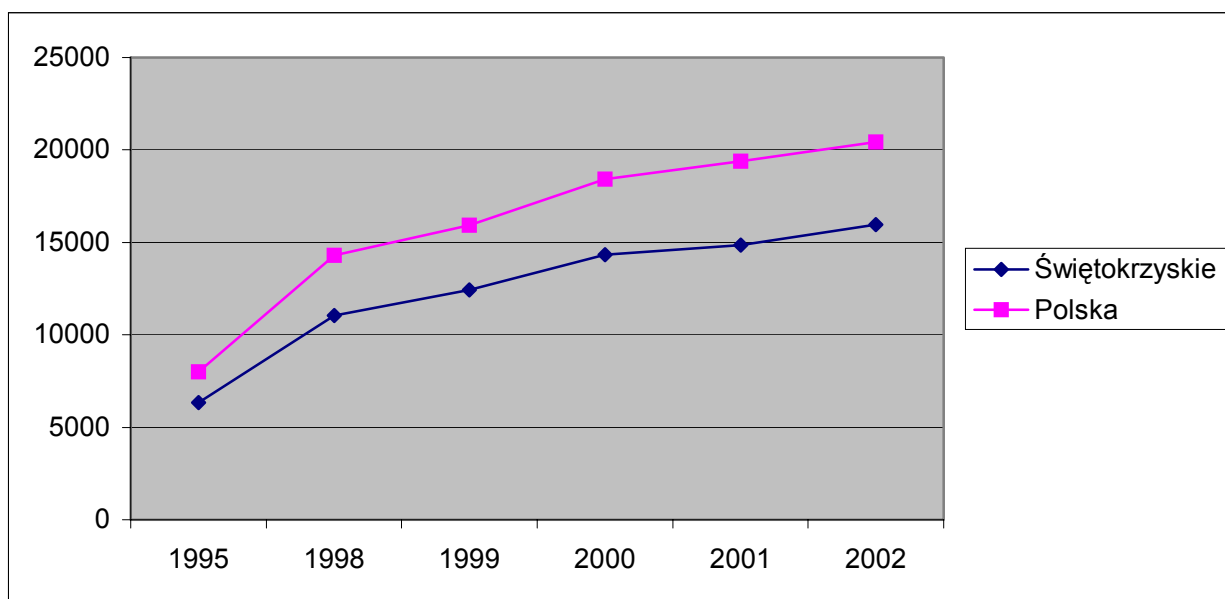
- niedostateczna oferta usług w zakresie poradnictwa zawodowego, pośrednictwa pracy, szkoleń dla rozpoczynających własną działalność gospodarczą.

2.2.3. Gospodarka

Pod względem PKB w 2002 r., liczonym per capita, świętokrzyskie z kwotą 15 977 zł./os. plasowało się na 12 miejscu w kraju przy średniej krajowej 20 431 zł./os. Dynamikę PKB per capita w województwie świętokrzyskim na tle kraju obrazuje wykres nr 1, umieszczony poniżej.

	1995	1998	1999	2000	2001	2002
Świętokrzyskie	6341	11056	12435	14326	14843	15977
Polska	7985	14316	15914	18432	19392	20431

Wykres 2. Dynamika PKB per capita w województwie świętokrzyskim na tle kraju

Źródło: Roczniki statystyczne 2000-2004

Niska lokata województwa wynika ze struktury gospodarki regionu, w której dominują mało efektywne działy produkcji. Udział regionu w liczbie pracujących w kraju wynosi około 4,0%, przy czym w rolnictwie aż 6,7% a w przemyśle 2,8%.

W województwie świętokrzyskim wartość dodana brutto na 1 pracującego w roku 2001 (15 391 zł.) tylko w budownictwie stanowiła 109,6 średniej krajowej, natomiast w rolnictwie stanowiła zaledwie 53,8 a w przemyśle 91,1 średniej krajowej. W 2002 r. wartość dodana brutto na 1 mieszkańca wzrosła do wartości 13 967 zł.

Nakłady inwestycyjne w 2003 r. w województwie świętokrzyskim w skali kraju wyniosły 2,3%, co plasowało nas na 15 pozycji; w porównaniu z rokiem 2002 nakłady inwestycyjne nieznacznie spadły. Natomiast nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle wzrosły z 410,2 mln zł (w 2000 r.) do 681,1 mln zł (w 2003 r.).

W 2003 r. na terenie województwa wydatkowano na cele inwestycyjne 2,3% ogółu nakładów inwestycyjnych w kraju, przy czym wielkość nakładów na 1-go mieszkańca stanowi 76,9 średniej krajowej, co sytuuje świętokrzyskie na 11 miejscu w kraju. Wielkość nakładów inwestowanych w przedsiębiorstwach (w sektorze przedsiębiorstw) stanowi zaledwie 1,7% nakładów tego sektora w kraju.

Stosunkowo wysoką aktywność inwestycyjną odnotowuje się natomiast w jednostkach samorządu terytorialnego. W roku 2003 jednostki terytorialne wszystkich szczebli na cele majątkowe wydatkowały łącznie 462 mln zł, co stanowi 7,4% nakładów krajowych, przy czym samorząd województwa świętokrzyskiego wydatkował 4,3% środków będących w dyspozycji województwa a samorządy gminne 4,5% wydatków majątkowych gmin.

Kluczowymi czynnikami decydującymi o konkurencyjności gospodarki jest wysoki poziom innowacyjności przedsiębiorstw oraz efektywne wykorzystanie przez przemysł wiedzy i badań naukowych. Liczne badania i analizy dowodzą, że zdolność polskich przedsiębiorstw do tworzenia i wdrażania nowych technologii i produktów jest bardzo niska. Na tym tle sytuacja przedsiębiorstw funkcjonujących w województwie świętokrzyskim wyróżnia się szczególnie niekorzystnie. Uwzględniając kryteria oceny firm wysokiej techniki województwo świętokrzyskie plasuje się na jednej z ostatnich pozycji w kraju. Na 1000 firm produkcyjnych w województwie świętokrzyskim 2,9 zalicza się do sektora wysokiej techniki, przy średniej krajowej 5,9. Ponad połowa najważniejszych wyrobów wytwarzanych przez przemysł należy do sektora niskiej techniki.

Spośród 130 przebadanych jednostek przemysłowych ponad 70% odczuwa dużą potrzebę wprowadzenia nowych produktów i usług. Ale jeśli chodzi o poprawione lub nowe sposoby pracy, metody efektywnego zarządzania firmą to taką potrzebę odczuwa zaledwie 50% z nich. ¼ przedsiębiorstw budowlanych deklaruje współpracę z jednostkami B+R, a połowa analizowanych jednostek śledzi na bieżąco wyniki prac badawczo-rozwojowych. „Gazelami innowacyjności” są duże przedsiębiorstwa; MŚP zazwyczaj podwykonawcy. Współpraca ta uruchamia pośredni transfer organizacji pracy, zarządzania oraz standardu usług, jak i wdrażania technologii wymuszanych przez głównych partnerów. Niemniej jednak istotne jest to, iż większość badanych jednostek uważa, że kwestii innowacyjności należy poświęcić więcej uwagi w przyszłości.

825 przedsiębiorstw przemysłowych w Świętokrzyskim wykorzystywało w 2002 r. komputery do sterowania i regulacji procesami technologicznymi, a 164 wykorzystywało linie produkcyjne sterowane komputerem. Wskaźniki te stanowią odpowiednio 4,4% i 2,8% udziału w kraju. Na niskim poziomie przedstawia się również wykorzystanie mediów elektronicznych przez świętokrzyskich przedsiębiorców. W 2002 r. w Świętokrzyskim 157 przedsiębiorstw posiadało lokalne sieci komputerowe (LAN), a 240 przedsiębiorstwa korzystały z usług Internetu, co sytuuje Świętokrzyskie odpowiednio na przedostatniej i 13 pozycji wśród polskich województw.

Dotychczasowa współpraca jednostek gospodarczych z jednostkami B+R i otoczenia biznesu jest niska. Praktycznie nie istnieje bezpośrednia pomoc w tworzeniu rozwiązań innowacyjnych i sprzedaż gotowych rozwiązań technologicznych, czy organizacyjnych dla sektora MŚP. Duże firmy, w większości międzynarodowe, nie potrzebują właściwie kontaktu z jednostkami B+R, bo same takie jednostki wewnętrzne posiadają.

W przekonaniu przedstawicieli zarówno dużych jak i średnich firm krajowych państwo powinno tworzyć systemy wsparcia innowacji i udzielać gwarancji kredytowych na wdrożenie takich systemów. Pomoc powinna objąć również wsparcie przy wdrażaniu procedur normalizacyjnych i uzyskiwaniu międzynarodowych certyfikatów.

Co do struktury gospodarczej, była ona – pod względem procentowego udziału poszczególnych rodzajów podmiotów gospodarczych w regionie - zbliżona do średniej krajowej. Mniej niż średnio w kraju było w 2003 roku spółek handlowych i spółek cywilnych.

W końcu 2003 roku w świętokrzyskim zarejestrowanych było 19 167 podmiotów gospodarki narodowej (bez zakładów osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą), co sytuuje województwo na 13 pozycji w rankingach krajowych. Indywidualną działalność gospodarczą prowadziło 84,5 tys. osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Zdecydowana większość podmiotów gospodarczych zlokalizowana jest w miastach. Wskaźnik przedsiębiorczości (mierzony liczbą podmiotów na 10 000 mieszkańców) wynosi w województwie 803 przy średniej krajowej 938. Dysproporcje w rozwoju przedsiębiorczości w województwie charakteryzuje ponad 2-krotna różnica w wielkości tego wskaźnika w miastach i na wsi. Ilość podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON w województwie świętokrzyskim w 2003 r. w porównaniu z 2000 r. wzrosła o 0,1%, co ustawia województwo świętokrzyskie na 14. pozycji w kraju. W strukturze podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON najwyższy odsetek przypadał na sekcję handlu i napraw – 38,5%. W następnej kolejności lokowały się podmioty działalności: obsługi nieruchomości firm 11,8%, budowlanej – 11,4%, produkcyjnej – 9,8% i transportowej – 7,5%.

Pod względem zatrudnienia w budownictwie województwo świętokrzyskie utrzymuje się w granicach średniej krajowej i zajmuje 6 miejsce w kraju. Według stanu na 1 półrocze 2004 r. liczba podmiotów zarejestrowanych w sekcji „budownictwo” wynosiła 11 459.

Przedsiębiorstwa budowlane uświadamiają sobie zwiększającą się konkurencyjność na rynku i są świadome konieczności wprowadzania innowacji oraz nowych rozwiązań technologicznych i produkcyjnych, jak i zmiany sposobu organizacji i zarządzania. ¼ przedsiębiorstw budowlanych deklaruje współpracę z jednostkami B+R a połowa analizowanych jednostek śledzi na bieżąco wyniki prac badawczo-rozwojowych.

Na „Liście 100”¹ największych przedsiębiorstw budowlanych w kraju w 2003 r. przoduje kilka najważniejszych przedsiębiorstw z województwa. W rankingu firm o najwyższych przychodach ze sprzedaży w pierwszej setce w kraju znalazły się: Mitex S.A. (1 miejsce) i Echo Investment S.A. (8 miejsce) oraz Dorbud S.A. (45 miejsce). Kieleckie firmy należą też do liderów największych realizatorów powierzchni mieszkaniowej: na 2 pozycji jest Mitex S.A. (60 tys. m² powierzchni użytkowej) i na 3 pozycji – Dorbud S.A. (37,4 tys. m²). W pierwszej dwudziestce największych eksporterów budownictwa uplasował się Mitex S.A., zajmując 16 lokatę z wartością eksportu 6,3 mln zł. Z kolei Echo Investment s.A. jest jedną z największych grup kapitałowych w polskim budownictwie (7 lokata w kraju) z 53 podmiotami zależnymi w 2002 r.

Gorsze niż przeciętnie w kraju wskaźniki przyrostu liczby podmiotów, w tym małych i średnich przedsiębiorstw wynikają głównie z:

- niekorzystnej w minionym okresie struktury przemysłu, zdominowanej przez duże zakłady przemysłu ciężkiego (hutnictwo, przemysł metalowy, obronny),
- niedostatecznego wyposażenia w infrastrukturę techniczną, warunkującą pozyskiwanie inwestorów,
- niewystarczające powiązania województwa z krajowymi ośrodkami wzrostu,
- niezadawalający poziom rozwoju sieci instytucji otoczenia biznesu, w tym szczególnie funduszy pożyczkowych, gwarancyjnych i venture capital,
- niedostateczne powiązania pomiędzy sektorem naukowym i badawczym, a gospodarką.

Przemysł Województwa Świętokrzyskiego ukształtowany został w ścisłym powiązaniu z istniejącymi tu zasobami surowców skalnych, chemicznych i energetycznych oraz z wielowiekowymi tradycjami związanymi z wytwarzaniem i obróbką metali. Duże zasoby różnorodnych kopalin stanowiły i stanowią dobre zaplecze do rozwoju produkcji materiałów budowlanych. W rejonie Kielc oraz południowo-zachodniej części województwa występuje duża koncentracja przemysłu wydobywczego kopalin i przeróbki surowców skalnych, w tym wapieni dla przemysłu cementowego (Małogoszcz, Nowiny) i wapienniczego (Trzuskawica, Miedzianka, Bukowa). Przemysł cementowy to również północno-wschodnia część województwa (Ożarów). Na południowym obszarze województwa występują cegielnie i inne zakłady branży budowlanej, tam też ma miejsce największa w kraju produkcja wyrobów gipsowych wytwarzanych przez zakłady zlokalizowane na Ponidziu, a zwłaszcza w gminie Pińczów (Dolina Nidy, Nida-Gips, Rygips Stawiany).

Reprezentatywnym dla województwa jest także przemysł metalurgiczny, maszynowy i precyzyjny, w tym szczególnie produkcja odlewów, rur, armatury, łożysk tocznych, kotłów centralnego ogrzewania. W województwie produkuje się również stal i wyroby hutnicze (huta żelaza w Ostrowcu Świętokrzyskim). Istotną rolę odgrywa przemysł spożywczy – 16,1% produkcji sprzedanej województwa. Przemysł

¹ „Lista 100” za 2000 r. „Murator Plus” jest zestawieniem informacji (pochodzących z ankiet) o największych przedsiębiorstwach i firmach budowlanych oraz z najbliższego otoczenia budownictwa. Sporządzana od 1997 r.; źródło: E. Zawadzki, Budownictwo polskie przed przystąpieniem do Unii Europejskiej, Kancelaria Sejmu Biuro Studiów i Ekspertyz, Warszawa 2002, s. 117-124.

ten zdominowany jest przez średnie i duże prywatne zakłady. Najprężniej rozwijające się branże to: mięsna, mleczarska, młynarska, cukiernicza i owocowo-warzywna. Ponadto duże znaczenie mają usługi poligraficzne i kolporterskie.

Budownictwo stanowi dla Świętokrzyskiego istotną szansę rozwoju społeczno-gospodarczego. Surowce mineralne występujące w Świętokrzyskim stanowi podstawę rozwoju przemysłu mineralnego, który reprezentują znane w kraju przedsiębiorstwa takie jak: Cementownia Dyckerhoff S.A., Zakłady Przemysłu Wapienniczego „Trzuskawica” S.A., Lafarge Cement Polska S.A., Zakłady Przemysłu Gipsowego „Dolina Nidy” S.A., „NIDA-GIPS” Sp. Z o.o., Cementownia „Ożarów” S.A., Kopalnia Wapienia „MORAWICA”.

W Województwie Świętokrzyskim w ostatnich latach znacząco zmniejszył się poziom zatrudnienia w przemyśle dla przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 osób z 84,9 tys. w 1999 r. do 61,7 tys. w 2003 r., co wpłynęło na wzrost wydajności pracy w tym sektorze. Największym problemem występującym w sektorze przemysłowym województwa są: słaba dostępność terenów przemysłowo-usługowych (rozproszona własność gruntów, niepełne uzbrojenie), brak przemysłu w większości małych miast oraz bariera kapitałowa będąca m. in. przejawem niskiej otwartości regionu dla inwestycji w tym sektorze gospodarki.

Dla dalszego rozwoju gospodarczego regionu niezbędne jest funkcjonowanie sieci instytucji otoczenia biznesu tj. instytucji i organizacji wspomagających i usprawniających obrót kapitału, funkcjonowanie rynku i rozwój przedsiębiorczości. Instytucje te skupione są głównie w stolicy województwa, Starachowicach oraz Ostrowcu Świętokrzyskim, natomiast wyraźny ich niedobór obserwuje się w małych miastach i na obszarach wiejskich.

Niski poziom dochodów mieszkańców jest jednym z głównych czynników wpływających na funkcjonowanie biznesu w regionie. Dochody przeliczone na 1 mieszkańca w 2002 r. były w województwie świętokrzyskim najniższe w całym kraju i wynosiły 1377,33 zł/osobę przy średniej krajowej 1663,14 zł. W latach 1995 – 2002 w 20 gminach województwa dochody te zmniejszały się.

2.2.4. Rolnictwo i obszary wiejskie

Województwo ma stosunkowo korzystne w skali kraju warunki przyrodnicze dla rozwoju rolnictwa. Pod względem jakości gruntów, agroklimatu oraz warunków wodnych świętokrzyskie plasuje się na poziomie wyższym niż średnia krajowa. Ogólny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej wynosi 69,3 przy średniej krajowej 66,6. Wyraźne jest terytorialne zróżnicowanie jakości gleb. Najlepsze gleby tj.: I, II, III klasy bonitacyjnej występują w południowo - wschodniej części województwa, natomiast w gminach północno - zachodnich przeważają gleby słabe. Najwyżej rolniczą przestrzeń produkcyjną ocenia się w powiecie kazimierskim (96,4) sandomierskim (94,1) i opatowskim (86,5), najniżej zaś w powiatach skarżyskim (49,2) i koneckim (49,4).

Obszar użytków rolnych Województwa Świętokrzyskiego wynosi 653 740 ha, co stanowi 55,9% ogólnej powierzchni województwa. Grunty orne zajmują

powierzchnię 494 216 ha (75,6% użytków rolnych). Pod względem obszaru gruntów ornych województwo zajmuje 13 miejsce w kraju, natomiast pod względem wielkości upraw sadowniczych miejsce 4. Powierzchnia upraw sadowniczych wynosi 26 207 ha (4% użytków rolnych). Użytki zielone zajmują 133 317 ha (20,4% użytków rolnych). Wskaźnik lesistości 27,9 % sytuuje województwo na 10 miejscu w kraju. W latach 1998-2003 powierzchnia użytków rolnych zmniejszyła się o 10,7%, w tym gruntów ornych o 12,3%. Znacząco, bo o 26,5% wzrosła natomiast powierzchnia sadów, przy czym o ponad 50% w powiecie sandomierskim. Niska opłacalność produkcji rolniczej i trudności w zbyciu wytworzonych w gospodarstwach rolnych produktów powodują, że blisko 1/5 gruntów ornych stanowią grunty odłogowane i ugorowane.

Grunty rolne na terenie naszego województwa spełniają wysokie wymagania środowiskowe, oznaczające brak zanieczyszczenia nawozami i pestycydami, metalami ciężkimi i innymi zanieczyszczeniami przemysłowymi. Mimo korzystnych warunków dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, nadal ich liczba jest stosunkowo niewielka (382 gospodarstwa o łącznej powierzchni 3422,8 ha). Województwo świętokrzyskie zajmuje drugie (po małopolskim) miejsce w kraju pod względem liczby zarejestrowanych gospodarstw ekologicznych i 6 miejsce pod względem powierzchni użytków rolnych należących do tego typu gospodarstw.

Udział globalnej produkcji rolniczej wytworzonej w roku 2002 na obszarze województwa wynosi 3,7% produkcji krajowej, w tym produkcji roślinnej 4,6% a produkcji zwierzęcej 2,8%. Na obszarze województwa produkuje się ponad 10% krajowej produkcji warzyw i owoców. Głównymi uprawami rolniczymi w województwie jest uprawa zbóż - 72,2% w ogólnej powierzchni zasiewów w 2002 roku oraz ziemniaków - 12,1 %. Pod względem produkcji zwierzęcej dominuje chów trzody chlewnej, gdzie ilość na 100 ha wynosi 76,5 sztuki. Pogłowie bydła wynosi 32,9 sztuk na 100 ha, a koni 3,9.

W latach 2000-2003 udział produkcji roślinnej wzrósł z 46,3% w roku 2000 do 53,3% w roku 2003, przy czym udział produkcji warzyw i owoców wzrósł analogicznie z 25,5% do 36,6%.

W skali kraju zwiększył się udział rolniczej produkcji towarowej w produkcji globalnej z 50,1% w roku 1995 do 59,8% w roku 2000 oraz 65% w roku 2003. Brak analogicznych danych w odniesieniu do województwa świętokrzyskiego, w którym znaczna część rolników, zwłaszcza posiadających małe obszarowo gospodarstwa, prowadzi produkcję metodami tradycyjnymi, przeznaczając ją przede wszystkim na samozaopatrzenie własnych rodzin. Działalność rolniczą przeznaczoną głównie na rynek prowadzi 56515 gospodarstw rolnych (45%). W stosunku do roku 1996 liczba takich gospodarstw wzrosła o 3,2%, podczas gdy w skali kraju ich liczba zmniejszyła się o 1,9%

W roku 2003 w województwie funkcjonowało 121,5 tys. gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych, co stanowi 6,6% ogólnej liczby gospodarstw indywidualnych w Polsce. Najwięcej, bo 67,7% stanowią gospodarstwa o powierzchni od 1,01 do 4,99 ha (w kraju 58,8%). Tylko 2,5% stanowią gospodarstwa większe niż 15 ha (w kraju 9,6%).

Wg danych wyszacowanych przez US w Kielcach na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2002 r. oraz Powszechnego Spisu Rolnego 2002, liczba pracujących w rolnictwie w Województwie

Świętokrzyskim na koniec 2003 r. stanowi 33,4% ogólnej liczby pracujących (w skali kraju pracujący w rolnictwie stanowią 17,3 % ogólnej liczby pracujących). Spośród pozostałych województw jedynie lubelskie i podlaskie odnotowują wyższe udziały (odpowiednio: 38,4 % oraz 35,5 %).

W roku 2002 na wsi mieszkało 562,0 tys. osób w wieku 15 lat i więcej, z czego wykształceniem wyższym legitymowało się 24,5 tys. osób tj. 4,4%. W gospodarstwach domowych z użytkownikiem indywidualnego gospodarstwa rolnego lub działki rolnej wskaźnik ten wynosi 3,7%. Wykształceniem policealnym i średnim legitymuje się 22,1% a zawodowym 27,5%. Największą grupę stanowią osoby z wykształceniem podstawowym i nieukończonym podstawowym 46,7%. Ponad 27% ludności mieszkającej na wsi stanowi ludność bezrolna.

W 2002 r. na wsi mieszkało 263,2 tys. osób zaliczonych do kategorii „pracujących”, z czego 110,2 tys. osób (41,9%) to pracownicy najemni, 92,9 tys. osób (35,3%) pracowało na własny rachunek, natomiast 57,3 tys. osób (21,8%) to pomagający członkowie rodzin. Spośród pracujących mieszkańców wsi 54,2% przypada na dział rolnictwo i leśnictwo. Wg wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 liczba bezrobotnych na wsi wynosiła na dzień spisu (20 maja 2002) 58868 osób a stopa bezrobocia (wg BAEL) wynosiła 18,3% i była niższa od przeciętnej dla województwa wynoszącej 22,2%. W grupie ludności wiejskiej prowadzącej gospodarstwo domowe z użytkownikiem indywidualnego gospodarstwa rolnego stopa wynosiła 13,6%. Szczególnie widoczny jest problem bezrobocia w grupie tzw. ludności bezrolnej, gdzie stopa bezrobocia wynosiła w 2002 r. 36,2%. Najbardziej dotyczy on ludności o najniższym wykształceniu – podstawowym i nieukończonym podstawowym (ponad 50%), niemniej jednak nawet w grupie osób z wyższym wykształceniem blisko 11% pozostaje bez pracy.

Wg danych WUP na koniec 2002 r. na wsi zarejestrowanych było 71466 bezrobotnych, tj. 54,3% bezrobotnych w województwie.

Młodzi użytkownicy gospodarstw rolnych (do 34 lat) stanowili 26,7%. Najwyższy odsetek, bo aż 60,7% użytkowników to osoby w wieku 35-64 lat, natomiast osoby starsze w wieku 65 lat i więcej stanowiły 12,6% użytkowników gospodarstw rolnych.

Tworzenie warunków do powstawania na obszarach wiejskich pozarolniczych miejsc pracy, jest jednym z najpoważniejszych wyzwań dla polityki rozwoju województwa. Istotną barierą wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich jest niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna na wsi. Niedoinwestowane obszary wiejskie nie są atrakcyjne dla potencjalnych inwestorów a standard życia mieszkańców wsi jest znacznie niższy od przeciętnego.

W latach 1999-2003 obserwuje się poprawę sytuacji w zakresie rozwoju infrastruktury komunalnej na wsi, jednakże dysproporcje pomiędzy miastem i wsią są nadal znaczące.

Liczba połączeń wodociągowych prowadzących do budynków mieszkalnych na wsiach wzrosła o 25% a połączeń kanalizacyjnych o 104%. Nadal jednak utrzymuje się znaczna dysproporcja pomiędzy liczbą połączeń wodociągowych i kanalizacyjnych. Tylko 10,4% budynków mieszkalnych podłączonych do sieci wodociągowej posiada jednocześnie podłączenie do sieci kanalizacyjnej. W 2003 roku

z sieci wodociągowej korzystało 68,9%, z sieci kanalizacyjnej 8,9% natomiast z sieci gazowej 8,0% mieszkańców wsi. Pod względem liczby ludności wiejskiej korzystającej z oczyszczalni ścieków świętokrzyskie zajmuje 14 miejsce w kraju.

Możliwości rozwoju obszarów wiejskich są w znacznej mierze uwarunkowane położeniem wsi względem sieci komunikacyjnej oraz dostępnością do nowoczesnych systemów łączności – telefonii stacjonarnej, komórkowej oraz internetowej. Gęstość dróg w województwie nie odbiega od przeciętnego poziomu krajowego, jednakże przepustowość dróg jest znacznie ograniczona zarówno z uwagi na wzmożony ruch samochodowy jak i niewystarczający poziom nakładów inwestycyjnych na modernizację dróg.

Województwo zajmuje ostatnie miejsce w kraju pod względem wskaźnika telefonizacji liczonego na 1000 mieszkańców (151,4), przy czym liczba abonentów na wsi stanowi zaledwie 1/3 liczby abonentów ogółem. Brak jest natomiast danych w układzie regionalnym dotyczących łączy internetowych, zwłaszcza na obszarach wiejskich.

2.2.5. Turystyka

Istotną dziedziną gospodarki z punktu widzenia możliwości dalszego rozwoju regionu jest turystyka. Województwo zaliczane z jednej strony do atrakcyjnych w skali kraju ze względu na walory przyrodnicze i kulturowe, z drugiej zaś strony pod względem posiadanej bazy turystycznej zajmuje przedostatnie miejsce w kraju. Na dzień 31 lipca 2003 roku w województwie znajdowało się 131 turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania (15 miejsce w kraju), w tym 28 hoteli (miejsce 13 wspólnie z województwem lubelskim). Ogółem w tych obiektach znajdowało się 8478 miejsc noclegowych, z tego 2453 w hotelach. W ciągu roku łącznie we wszystkich obiektach noclegowych udzielono 567,5 tys. noclegów dla 291,3 tys. osób, w tym 29,3 tys. turystów zagranicznych. Wśród turystów zagranicznych dominują turyści niemieccy (31,82%), włoscy (6,33%), brytyjscy (5,28%) oraz ukraińscy (5,09%). Turyści zagraniczni odwiedzający województwo stanowią zaledwie 0,88% liczby turystów zagranicznych przyjeżdżających do Polski.

W województwie występuje relatywnie mała liczba tanich obiektów noclegowych (domów wycieczkowych, schronisk młodzieżowych, kempingów, pól biwakowych czy kwater prywatnych) w stosunku do hoteli i pensjonatów. Problemem do rozwiązania jest podnoszenie standardów jakościowych istniejących obiektów i rozszerzenie oferty turystycznej (turystyka kwalifikowana, naukowa, szkolna, lecznicza, sakralna, agroturystyka). Duże dysproporcje występują również w rozmieszczeniu obiektów noclegowych na terenie województwa. Około 80% miejsc noclegowych znajduje się w Kielcach i północnej części województwa.

W województwie działa 329 gospodarstw agroturystycznych (stan na 31.12.2002). Większa część województwa to obszary słabo uprzemysłowione, ekologicznie czyste, które mogą zostać wykorzystane do rozwoju agroturystyki, a przede wszystkim do produkcji zdrowej żywności, która objęta specjalnymi dopłatami

występuje jako dodatkowe źródło dochodów rolników, a w efekcie podejmowanych przez nich inwestycji.

Niezaprzeczalnym atutem regionu jest to, że zalicza się on do najczystszych ekologicznie regionów Polski. Należy także podkreślić stosunkowo łatwą dostępność regionu dla potencjalnych turystów oraz bliskość dużych aglomeracji miejskich: krakowskiej, katowickiej, warszawskiej, łódzkiej.

Barierą w rozwoju turystyki jest przede wszystkim niedostateczna infrastruktura, nie tylko baza noclegowa, ale także infrastruktura komunikacyjna i infrastruktura ochrony środowiska zwłaszcza na obszarach wiejskich. Poprawa stanu dróg (zdekaptalizowanych przez duże natężenie ruchu kołowego), zwiększenie stopnia skanalizowania i oczyszczania ścieków komunalnych, budowa nowych zbiorników retencyjnych (spełniających funkcje turystyczne i przeciwpowodziowe) warunkują podwyższenie jakości oferowanych usług turystycznych.

W ostatnich latach obserwuje się rozwój nowej formy ruchu turystycznego – tzw. turystyka biznesowa. Rozwój tej nowej formy działalności jest ściśle związany z organizowaniem imprez służących promocji przedsiębiorczości lub organizowanych w formie targów.

2.2.6. Infrastruktura

W porównaniu z większością województw oraz regionów Unii Europejskiej istnieje wyraźna dysproporcja w zakresie wyposażenia infrastrukturalnego na niekorzyść świętokrzyskiego. W dziedzinie transportu zauważyć można dominującą rolę transportu kołowego drogowego. Co prawda w 2003 na 100 km² powierzchni województwa przypadało ok. 100 km dróg o utwardzonej nawierzchni (daje to świętokrzyskiemu miejsce w czołówce regionów), ale jedynie 50 km stanowią drogi dwujezdniowe. Również stan techniczny dróg nie jest zadowalający. Według danych Systemu Oceny Stanu Nawierzchni (SOSN) za 2003 r. tylko 25,8% sieci dróg krajowych jest w stanie dobrym, 22,6% w stanie niezadowalającym i 50,2% w stanie złym. Równie niekorzystnie kształtuje się ten stosunek odnośnie dróg wojewódzkich. Szacuje się, że około 421 km jest w stanie dobrym i zadowalającym, 150 km w stanie złym.

Sieć drogowa województwa świętokrzyskiego liczy 11 701 km, z czego długość dróg krajowych wynosi 732 km. Na terenie województwa brak jest autostrad. Region znajduje się również poza planowanymi korytarzami sieci autostrad. Do dróg ekspresowych zaliczone są obecne drogi krajowe nr 7 na kierunku północ – południe i droga nr 74 na kierunku wschód – zachód. System dróg krajowych w regionie zapewnia dobre połączenie z wszystkimi sąsiednimi województwami. Przepustowość tych dróg jest jednak znacznie ograniczona. Szybki rozwój motoryzacji, a tym samym wzmożony ruch samochodów zarówno osobowych jak i ciężarowych na tych drogach spowodował, iż drogi projektowane i budowane w przeszłości nie spełniają obecnych wymagań. Najbardziej obciążona jest droga krajowa nr 7, gdzie średni dobowy ruch samochodowy osiąga wartość od 8 000 do 18 500 pojazdów na dobę. Niedostateczny

stan infrastruktury drogowej w regionie, w szczególności brak nowoczesnych dróg ekspresowych i autostrad, w poważny sposób utrudnia konkurowanie z ościennymi województwami o lokalizację nowych inwestycji i grozi dalszą peryferyzacją świętokrzyskiego.

Obok drogowego - istotnym elementem systemu transportowego województwa świętokrzyskiego - jest transport kolejowy. Pod względem gęstości sieci kolejowej region plasuje się nieco poniżej średniej krajowej (6,2 km/100 km², podczas gdy średnia dla kraju wynosi ok. 6,4 km/100 km²).

W pełni zelektryfikowane linie stanowią najbardziej ekologiczny środek transportu zarówno pasażerskiego, jak i towarowego. Przez teren województwa świętokrzyskiego przebiega 10 linii kolejowych o całkowitej długości 722 km i pozostaje na stałym poziomie od 1999 r. Najistotniejsza dla województwa jest linia Nr 8 o ruchu pasażersko – towarowym, która umożliwia połączenie z Warszawą i północną częścią Polski oraz województwami położonymi na południu tj. małopolskim, śląskim i podkarpackim. Ponadto posiada ona duże znaczenie dla przewozów ładunków. Wykorzystywana jest do zaopatrzenia w węgiel elektrowni Połaniec i Kozienice oraz transportu z województwa surowców naturalnych, a także cementu i wapna.

Linia Warszawa - Kraków jest linią o ruchu pasażersko - towarowym. Umożliwia ona połączenie północnej części Polski poprzez Warszawę oraz inne większe miasta z południową częścią Polski tj. z województwem małopolskim, śląskim i podkarpackim. Ponadto, posiada duże znaczenie dla przewozu ładunków. Zaopatrywane są przez nią w węgiel elektrownie Połaniec i Kozienice oraz wywożone są z województwa surowce naturalne.

Pozostałe linie ułożone są w układzie wschód-zachód. Każda z nich pełni inną funkcję.

Przez województwo świętokrzyskie przebiega tranzytem linia LHS – wyłącznie o ruchu towarowym, stanowiąca połączenie Ukrainy z Polską, której znaczenie dla województwa może wzrastać w miarę rozwoju kontaktów handlowych z partnerami ze wschodu. Istotne znaczenie dla rozwoju gospodarczego posiadają istniejące węzły kolejowe w Kielcach, Skarżysku Kamiennej i Sędziszowie, a także jedyna na terenie centralnej Polski stacja wymiany podwozi wagonów w Sędziszowie na linii LHS.

Coraz większego znaczenia dla wzmocnienia potencjału inwestycyjnego i turystycznego województwa nabiera transport lotniczy. W Masłowie, w odległości 8,5 km od centrum Kielc, położone jest lotnisko o łącznej powierzchni 72 ha. Lotnisko w Masłowie na dzień dzisiejszy jest w stanie przyjąć tylko małe i średnie samoloty dyspozycyjne i sportowe. Ruch lotniczy może odbywać się tylko w dobrych warunkach pogodowych. Ze względu na brak środków i sprzętu lotnisko jest praktycznie niedostępne dla samolotów w okresie zimowym. Analizując stan obecny oraz prognozy w lotnictwie, rozbudowa Portu Lotniczego Kielce staje się priorytetem dla podwyższenia atrakcyjności i rozwoju regionu świętokrzyskiego. Zadanie powyższe winno być realizowane przez powołaną w tym celu spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością „Lotnisko Kielce”.

Stan infrastruktury telekomunikacyjnej jest relatywnie słaby. Województwo świętokrzyskie zajmuje jedno z ostatnich miejsc w kraju pod względem liczby łącz na 1000 osób (248,1 łącz/na 1000 osób). W ostatnich latach utrzymywało się

w województwie przyspieszone tempo rozwoju telefonii przewodowej. Wskaźnik gęstości abonenckiej na koniec grudnia 2003 roku wyniósł 36,2 abonentów na 100 mieszkańców w miastach i 15,1 na terenach wiejskich. Odpowiedni wskaźnik dla kraju wyniósł 39,7 w miastach i 19,93 na wsi. Najbardziej dynamiczny rozwój następuje w segmencie telefonii komórkowej. W 2003 roku w Polsce na 100 mieszkańców przypadało 45,6 abonentów (w 2002 r. – 36,4).

Na terenie województwa w Psarach k/Kielc działa jedyne w Polsce Centrum Usług Satelitarnych. Świadczące usługi w zakresie łączności międzykontynentalnej Centrum jest jednym z najnowocześniejszych obiektów tego typu na świecie.

W roku 2003 na terenie województwa świętokrzyskiego do sieci gazowej podłączonych było 158,5 tys. odbiorców gazu sieciowego. Długość sieci gazowej rozdzielczej na terenie województwa wynosiła 3 515,1 km. Województwo świętokrzyskie zasilane jest w gaz poprzez gazociągi wysokiego ciśnienia zlokalizowane w północnej i wschodniej jego części. Część zachodnia i południowa nie jest aktualnie uzbrojona w sieć gazową. Więcej niż połowa gmin nie jest aktualnie objętych dostawą gazu sieciowego.

W świętokrzyskim znajduje się jedna z największych w kraju, oparta na węglu kamiennym, konwencjonalna elektrownia blokowa w Połańcu, która ma znaczący udział w zabezpieczeniu potrzeb energetycznych kraju. Działające w obrębie województwa świętokrzyskiego cztery zakłady energetyczne zaopatrują w energię elektryczną 318,7 tys. odbiorców. W 2003 roku łączne zużycie energii elektrycznej przez odbiorców wyniosło 478,7 GWh, co w przeliczeniu na jednego odbiorcę daje 1502 kWh. Region świętokrzyski charakteryzuje się, więc stosunkowo niskim zużyciem energii elektrycznej, mniejszym od średniego zużycia w kraju (około 1912 kWh/odbiorcę).

Linie niskiego napięcia stanowią znaczną część wszystkich linii elektroenergetycznych na terenie województwa świętokrzyskiego. Linie te są stosunkowo wyeksploatowane i wymagają znacznych nakładów na modernizację. Niezbędna jest reelektryfikacja obszaru województwa, która musi polegać nie tylko na odnowieniu starej infrastruktury elektroenergetycznej w celu ograniczenia strat przesyłowych i podniesienia jakości dostaw energii, ale również na zaopatrzeniu w energię nowych terenów inwestycyjnych przewidzianych do zabudowy na cele mieszkaniowe i gospodarcze.

Długość czynnej sieci wodociągowej w województwie wynosiła na koniec 2003 roku 10 725,6 km, co stanowiło wzrost w stosunku do 2000 roku o 15,46%. W gminach wiejskich podłączenia wodociągowe posiada niewiele ponad 60% budynków mieszkalnych. Niekorzystnie kształtują się relacje pomiędzy długością sieci kanalizacyjnej, szczególnie na obszarach wiejskich. Łączna długość sieci kanalizacyjnej w województwie na koniec 2003 roku wynosiła 2071 km. Długość ta wzrosła w stosunku do 2000 roku o 594 km.

Odsetek ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków w województwie świętokrzyskim w % ogółu ludności wyniósł na koniec 2003 roku 45,2%, co stanowi wzrost w stosunku do roku 1999 o 13%. Jednak ciągle szereg miejscowości posiada mechaniczno-biologiczne oczyszczalnie ścieków niespełniające wymogów obowiązujących w tym zakresie od stycznia 2000 roku.

Coraz bardziej racjonalne staje się gospodarowanie odpadami. Ilość odpadów z wyłączeniem odpadów komunalnych wytworzonych w ciągu roku na 1 km² zmniejszyła się od 2000 do końca 2003 roku o 26,6%.

Podstawowym sposobem unieszkodliwiania odpadów komunalnych w województwie jest ich składowanie na składowiskach. W województwie świętokrzyskim funkcjonuje 30 składowisk odpadów komunalnych, w tym 7 w miastach, zaś 23 na wsi.

Odpady z sektora gospodarczego przeznaczone do składowania są to w większości odpady inne niż niebezpieczne i składowane są przede wszystkim na składowiska będących własnością wytwórców odpadów. Największy udział, w ogólnej ilości wytwarzanych rocznie odpadów w sektorze gospodarczym, mają odpady nieorganiczne z procesów termicznych (mieszanki popiołowo-żuźlowe oraz odpady stałe z oczyszczania gazów odlotowych) pochodzące głównie z elektrowni, hutnictwa żelaza i stali. Na terenie województwa świętokrzyskiego funkcjonuje 8 składowisk odpadów z sektora gospodarczego, w tym eksploatowanych jest 7. Ponadto od sierpnia 2004 r. funkcjonuje w miejscowości Dobrów w gminie Tuczępy składowisko odpadów niebezpiecznych przeznaczone do składowania wyrobów zawierających azbest.

2.2.7. Nauka i edukacja

W województwie świętokrzyskim na przestrzeni lat 1999-2002 obserwuje się zmniejszanie liczby uczących się we wszystkich typach szkół, co spowodowane jest głównie tendencjami demograficznymi. Liczba ta zmalała z 264,6 tys. w roku 1999 do 245,1 tys. osób, tj. o blisko 10%. Pozytywnie ocenia się zmiany w strukturze kształcenia ponadpodstawowego skutkujące zmniejszeniem udziału uczących się w zasadniczych szkołach zawodowych i wzrostem udziału uczących się w szkołach średnich kończących się egzaminem maturalnym. Problemem pozostaje zróżnicowanie poziomu kształcenia pomiędzy wsią i miastem, niedostosowanie bazy materialnej szkolnictwa na wsi i zbyt niska dostępność młodzieży pochodzącej z obszarów wiejskich do liceów ogólnokształcących i profilowanych stwarzających absolwentom możliwość kontynuowania nauki na poziomie wyższym.

Na terenie województwa świętokrzyskiego funkcjonuje 14 wyższych uczelni o zróżnicowanym profilu kształcenia. W roku akademickim 2003/2004 w regionie studiowało 65 359 osób, w tym na studiach dziennych 22 206. Liczba studentów w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców plasuje województwo na 6 miejscu w kraju.

Pełnozatrudniona kadra naukowa to 1909 osób (2003 r.), w tym 509 samodzielnych pracowników nauki.

Wśród ludności województwa powyżej 15 roku życia aż 32,1% stanowią osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym, lub niepełnym podstawowym. Ponad jedna czwarta mieszkańców regionu (25,48%) posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe, zaś 30,7% - policealne lub średnie. Osoby z wyższym wykształceniem to 11,74% ogółu ludności powyżej 15 roku życia. Stanowi to wynik nieznacznie lepszy od średniej krajowej (11,46%).

Najwięcej osób z wykształceniem wyższym jest w miastach. Najmniej – w gminach Imielno, Bejsce i Waśniów – ok. 2-2,5%. Podobnie sytuacja wygląda dla osób z wykształceniem policealnym i średnim. W gminach wiejskich zamieszkuje natomiast najwięcej osób z wykształceniem zawodowym i podstawowym. W wielu gminach liczba osób z nieukończonym wykształceniem podstawowym sięga 10-15%, a liczba osób z wykształceniem podstawowym stanowi ok. 50% całej ludności (np. Imielno, Czarnocin, Smyków).

W wydatkach na oświatę i wychowanie województwo świętokrzyskie plasuje się na 12 miejscu w kraju. W 2002 roku wydano na ten cel 562 zł na osobę, przy średniej krajowej wydatków – 594 zł/osobę.

Liczba podmiotów REGON związanych z edukacją na 1000 osób plasuje region na 13 miejscu (1,68 przy średniej krajowej 1,88). W strukturze województwa wyraźnie widać gminy (ośrodki) o dużej koncentracji takich firm, gdzie wskaźnik nasycenia waha się od 0,55 do 3,13.

Według stanu na 2003 r. około 22,5% gospodarstw domowych w województwie posiadało komputer, w tym 8,1% z dostępem do internetu. Obydwa wskaźniki plasują świętokrzyskie na ostatnim miejscu w kraju. Pod względem zakresu wykorzystania internetu w poszczególnych województwach mierzonego Indekssem Penetracji Internetu, Województwo świętokrzyskie również znajduje się na ostatnim miejscu w kraju (współczynnik IPI dla świętokrzyskiego wynosi 47%).

2.2.8. Kultura, ochrona dziedzictwa kulturowego

Województwo świętokrzyskie zajmuje 14 pozycję w kraju ze względu na liczbę bibliotek i filii (304 w regionie – 8727 w kraju), a ze względu na księgozbiór na 1000 mieszkańców zajmujemy 12 lokatę (3 391 w województwie na 3 513 w kraju). Znacząca część bibliotek, bo 77%, znajduje się na wsi. Liczba czytelników bibliotek publicznych nieznacznie wzrasta i obecnie wynosi 201 osób na 1000 ludności.

Zaledwie trzy z 183 teatrów i instytucji muzycznych działających w 2003 r. w Polsce swą siedzibę miało w województwie świętokrzyskim. Na 1000 mieszkańców przypada 165 widzów i słuchaczy, co daje nam 13 miejsce wśród innych regionów.

Wśród 665 muzeów w kraju na terenie województwa funkcjonuje 22, z czego 15 jest instytucjami samorządowymi. W 2003 r. odnotowano 413 300 zwiedzających, co lokuje region na 13 miejscu w Polsce. W województwie działają 22 kina na 589 w kraju (14 miejsce) przy liczbie widzów na jedno kino wynoszącej 16 747 (11 miejsce).

W województwie świętokrzyskim znajduje się 127 domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic, z czego 59% na wsi. Na 3716 tego typu instytucji działających w kraju, daje to świętokrzyskiemu 14 pozycję w Polsce.

Wg danych opublikowanych przez Ministerstwo Kultury (źródło: Narodowa Strategia Kultury) w województwie świętokrzyskim rażąco niskie są wskaźniki nakładów finansowych jednostek samorządu terytorialnego na kulturę w przeliczeniu na liczbę ludności. W 2002 r. wskaźnik ten wynosił 49 PLN, co daje województwu ostatnie miejsce w kraju. Podobną ocenę uzyskało świętokrzyskie pod kątem oceny dostępności kultury w województwie.

2.2.9. Ochrona zdrowia

Stacjonarna opieka zdrowotna w województwie świadczona jest przez 20 szpitali ogólnych, 2 szpitale psychiatryczne, 8 zakładów opiekuńczo-leczniczych, 1 zakład pielęgnacyjno - opiekuńczy oraz 3 hospicja.

Pod względem liczby łóżek w szpitalach przypadających na 10 tys. mieszkańców województwo zajmuje 10 miejsce w kraju, wskaźnik województwa - 46,4 łóżek na 10 tys. mieszkańców jest o 2,3 niższy od średniej krajowej. Powyższe dane nie odzwierciedlają jednak rzeczywistych różnic w jakości i dostępie do usług medycznych, a szczególnie w dostępie do lekarzy specjalistów oraz badań diagnostycznych. W świętokrzyskim na jeden punkt mammografii lub jeden zestaw angiografii przypada dwukrotnie więcej osób niż średnio w kraju. Województwo nie dysponuje m.in. wydzielonymi łózkami dla osób uzależnionych od środków psychoaktywnych.

Na terenie województwa świętokrzyskiego znajduje się 387 zakładów opieki zdrowotnej. Wśród nich ponad połowę stanowią niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej, których liczba stale wzrasta. Liczba zatrudnionego podstawowego personelu medycznego ulega systematycznemu zmniejszaniu.

W roku 1999 zakłady opieki zdrowotnej zostały przekazane samorządom terytorialnym, w tym także tzw. inwestycje wieloletnie realizowane ze środków budżetu państwa. W skali województwa obserwuje się niedofinansowanie infrastruktury ochrony zdrowia. Sytuacja finansowa samorządów wpłynęła na ograniczenie tempa i zakresu prowadzonych zadań inwestycyjnych. Stabilność lub wzrost przychodów jednostek ochrony zdrowia daje się zauważyć jedynie w miastach – siedzibach gmin. Natomiast pewna stagnacja a nawet regres widoczny jest w gminach wiejskich, szczególnie znacznie oddalonych od dużych ośrodków.

W skali województwa można zaobserwować nie dofinansowanie w zakresie podstawowej ochrony zdrowia i opieki społecznej. Stabilność lub wzrost przychodów jednostek ochrony zdrowia daje się zauważyć jedynie w miastach – siedzibach gmin. Natomiast pewna stagnacja a nawet regres widoczny jest w gminach wiejskich, szczególnie znacznie oddalonych od dużych ośrodków.

Ważną dziedziną ochrony zdrowia w województwie jest lecznictwo uzdrowiskowe. Na terenie województwa świętokrzyskiego znajduje się 11 sanatoriów z 1493 łózkami oraz 2 szpitale uzdrowiskowe z 588 łózkami (odpowiednio 7 i 6 pozycja w kraju). W województwie świętokrzyskim rocznie leczy się ponad 6% pacjentów objętych w Polsce lecznictwem uzdrowiskowym. Infrastruktura lecznictwa uzdrowiskowego zlokalizowana jest głównie na terenie powiatu buskiego – w Busku-Zdroju i Solcu-Zdroju. W miejscowościach tych lecznictwo realizowane jest zarówno systemem sanatoryjnym jak i ambulatoryjnym, kuracjusze mają możliwość skorzystać z zakładu przyrodoleczniczego oraz rehabilitacji, a także fizykoterapii. W latach 2000-2003 liczba kuracjuszy wzrosła o ponad 3,3 tys. osób.

Niekorzystne tendencje demograficzne, w tym starzenie się społeczeństwa a jednocześnie wysoka liczba bezrobotnych, niskie dochody i trudna sytuacja na rynku pracy powodują, że coraz większa liczba mieszkańców zmuszona jest do korzystania z różnych form pomocy społecznej, w tym w domach opieki społecznej.

W roku 2003 działało na terenie województwa świętokrzyskiego 36 placówek pomocy społecznej. Liczba miejsc ogółem w tych placówkach wynosi 3 443, co stanowi wzrost w stosunku do roku 1999 o około 18%. Według stanu na dzień 31 grudnia 2003 roku w domach tych przebywało 3 447 mieszkańców, natomiast liczba oczekujących wynosiła 682 osoby. Świętokrzyskie należy do grupy województw o najwyższym procencie ludności korzystającej z pomocy społecznej.

W 1999 roku domy opieki społecznej zostały przekazane samorządom powiatowym, które nie były finansowo przygotowane do rozbudowy i doposażenia tych placówek. Istnieją duże potrzeby dokończenia rozpoczętych zadań dotyczących budowy i modernizacji placówek, zwłaszcza poza dużymi i średnimi miastami.

Na dzień dzisiejszy żadna z funkcjonujących na terenie województwa placówek nie osiągnęła pełnego standardu usług. Wszystkie posiadają programy naprawcze i dążą do ich realizacji. W ramach tych programów przewiduje się szereg prac remontowych, modernizacyjnych oraz zakup niezbędnego wyposażenia. Kontynuacja zadań pozwoli w przyszłości na spełnienie standardów jakościowych stawianych placówkom opieki społecznej.

2.2.10. Mieszkalnictwo

Według „Raportu z wyników spisu powszechnego” w 2002 r. w województwie świętokrzyskim zasoby mieszkaniowe wynosiły 404,7 tys. mieszkań o powierzchni użytkowej 28 111,6 tys. m² i 1 454,55 tys. izb. Przyrost liczby mieszkań w okresie od ostatniego spisu powszechnego wyniósł 44 tys., tj. 12,2%. Zasoby mieszkaniowe województwa świętokrzyskiego stanowiły 3,3% łącznych zasobów mieszkaniowych kraju.

Mieszkania zamieszkane wykazane przez spis obejmują 383,2 tys. mieszkań o powierzchni użytkowej 26 781 tys. m² i 1 388,2 tys. izb. Mieszkania zamieszkane stanowią 92,7% ogółu mieszkań. Nieco ponad połowa (51,3%) mieszkań zamieszkałych znajduje się w miastach (w porównaniu z poprzednim spisem wartość ta wzrosła o 4,8%). Wzrasta również udział ludności mieszkającej w miastach.

W latach 1989-2002 odnotowano wyższą dynamikę przyrostu powierzchni użytkowej mieszkań, liczby izb i liczby mieszkań w zasobach zamieszkałych stale na terenach miejskich. Należy jednak podkreślić, że na terenach wiejskich w tym okresie również nastąpił znaczący przyrost izb i powierzchni użytkowej, pomimo zmniejszenia się liczby mieszkań zamieszkałych i liczby ludności w mieszkaniach.

Wojewódzki wskaźnik zaludnienia mieszkań jest o 0,14 wyższy od przeciętnego w kraju, co oznacza, że nasze mieszkania są bardziej zaludnione – pod względem liczby osób przypadających na 1 mieszkanie plasujemy się na 12 pozycji w kraju. Niższy od wojewódzkiego (3,39) wskaźnik zaludnienia odnotowano w mieście Kielce, powiecie skarżyskim i powiecie ostrowieckim. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania jest natomiast wyższa o 1,6 m² od przeciętnej krajowej, co

daje nam 7 miejsce w kraju. Jednakże przeciętna powierzchnia użytkowa przypadająca na 1 osobę jest jeszcze o 0,4 m² niższa niż przeciętna krajowa.

2.2.11. Warunki życia i bezpieczeństwa

Poziom życia mieszkańców poszczególnych regionów określają relacje zachodzące między ogółem zasobów ludzkich a sferą gospodarki wraz z jej otoczeniem społeczno-instytucjonalnym. Ogólny poziom życia mieszkańców jest wyznaczany przez takie kryteria, jak: poziom zatrudnienia, poziom wynagrodzeń, struktura gospodarstw domowych oraz skala i rodzaj problemów społecznych.

Wskaźnik zatrudnienia jest podstawowym miernikiem rzeczywistego zaangażowania ludności w procesie pracy. W województwie w 2002 r. wskaźnik ten kształtował się na poziomie 43,8% i był wyższy o 0,1 pkt w stosunku do wskaźnika krajowego. Względnie niski jest poziom zaangażowania zawodowego kobiet. Wskaźnik zatrudnienia dla kobiet wynosi 39,1% i był niższy od tego samego wskaźnika dla populacji mężczyzn o 9,7%.

Bardzo ważnym czynnikiem, mającym wpływ na kształtowanie się wskaźnika zatrudnienia jest wiek. Najniższy wskaźnik zatrudnienia występuje w grupie wiekowej 15-24 lata (24% dla mężczyzn i 18,4% dla kobiet). Poziom najwyższy natomiast występuje wśród osób reprezentujących grupę wiekową 35-44 lata (73,8% dla mężczyzn i 70,5% dla kobiet).

Jedną z najbardziej istotnych cech warunkujących jakość kwalifikacji i poziom przygotowania zawodowego jest wykształcenie. Najwyższy poziom zatrudnienia występuje w odniesieniu do osób z wykształceniem wyższym. Zatrudnionych jest 73,5% wszystkich osób o tym poziomie wykształcenia. Najniższy poziom zatrudnienia ma miejsce wśród osób z wykształceniem podstawowym ukończonym i nieukończonym. Wskaźnik zatrudnienia w tej grupie wynosi 24,1%.

Ogólny poziom wynagrodzeń w regionie utrzymuje się na poziomie średnich wskaźników krajowych. Największe różnice wynagrodzeń w sektorze przedsiębiorstw między województwem świętokrzyskim a średnim poziomem krajowym występują w obsłudze nieruchomości, firm i nauce, handlu i naprawach. Najmniejsze różnice w poziomie wynagrodzeń występują w dziedzinie budownictwa oraz przemysłu.

Poziom życia mieszkańców regionu i skalę problemów społecznych w sposób najbardziej widoczny odzwierciedla analiza gospodarstw domowych. Gospodarstwo domowe definiowane jest jako zespół osób wspólnie zamieszkujących i utrzymujących się. W grupie gospodarstw domowych wyodrębnia się gospodarstwa jednoosobowe, które tworzą osoby samotne oraz mieszkające z innymi, ale utrzymujące się oddzielnie.

Struktura gospodarstw domowych według głównego źródła utrzymania stanowi źródło informacji na temat ogólnej liczby gospodarstw domowych oraz ich źródła utrzymania: pracy i źródeł niezarobkowych. Ponadto liczba osób na utrzymanie w gospodarstwie domowym w dużej mierze determinuje poziom życia członków i jest składnikiem ogólnej oceny standardu życia mieszkańców. Główne źródło utrzymania osoby jest traktowane jako źródło przynoszące jej największy dochód. Zdecydowanie

większa od średniego wskaźnika krajowego jest w województwie liczba gospodarstw domowych utrzymujących się z pracy w rolnictwie. Praca w rolnictwie jest głównym źródłem utrzymania dla 9,3% ogółu gospodarstw domowych (o 3,5% więcej niż średnio w kraju). Praca poza rolnictwem jest głównym źródłem utrzymania dla 41% wszystkich gospodarstw domowych, o 5,1% mniej niż średnio w kraju. Liczba gospodarstw utrzymujących się z niezarobkowych źródeł (m.in. emerytury, renty) jest o 3,4% większa od średniej krajowej. Mniej o 1,2% w stosunku do średnich wskaźników krajowych jest gospodarstw pozostających na utrzymaniu innych osób. W grupie osób uzyskujących dochody z pracy zdecydowana większość jest w wieku produkcyjnym mobilnym. W grupie osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł utrzymania przeważają osoby w wieku poprodukcyjnym, natomiast wśród osób pozostających na utrzymaniu dominują osoby w wieku przedprodukcyjnym.

Wskaźnikiem uzupełniającym, dotyczącym standardu życia gospodarstw domowych oraz ogólnego poziomu życia mieszkańców, jest wskaźnik warunków mieszkaniowych, uwzględniający przeciętną liczbę osób i przeciętną powierzchnię użytkową mieszkań. W województwie przeciętna liczba osób przypadających na jedno mieszkanie, zarówno w miastach, jak i na wsi, jest wyższa od średniej krajowej. Większa jest także przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań, podczas gdy przeciętna powierzchnia przypadająca na jedną osobę jest nieco mniejsza od średniego wskaźnika krajowego.

2.2.12. Pomoc społeczna

Ilościowy i jakościowy poziom świadczeń z zakresu pomocy społecznej ukazuje skalę i rodzaj problemów społecznych w regionie, co ma znaczący wpływ na warunki realizacji polityki dotyczącej zasobów ludzkich. Z roku na rok wzrasta liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej. Powiększające się obszary rzeczywistych i potencjalnych zagrożeń społecznych mają związek z obniżeniem się poziomu życia, jaki nastąpił w ostatnich latach w wyniku spowolnienia tempa wzrostu gospodarczego kraju. Zmiany struktury lokalnej gospodarki powodują obniżenie przeciętnego poziomu życia, a w konsekwencji rozszerzanie się obszarów ubóstwa i nasilenie negatywnych zjawisk społecznych.

W roku 2002 w stosunku do 2001 odnotowano wzrost wydatków na świadczenia w ramach pomocy społecznej. Wynika to z konieczności niwelowania skutków niepokojących zjawisk społecznych. Wielkość udzielanej pomocy w stosunku do potrzeb jest jednak niewystarczająca, a jej formy oparte są głównie na środkach pochodzących z administracji rządowej, w ramach realizowanych zadań zleconych samorządom. Udział środków własnych samorządu uzależniony jest od sytuacji finansowej poszczególnych gmin.

Najczęstszym powodem przyznania pomocy było bezrobocie. Drugą przyczynę stanowiło ubóstwo, a trzecią niepełnosprawność osób. Znaczącą kategorią problemową jest bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Najmniej liczne przypadki przyznania pomocy wynikały z konieczności udzielenia pomocy postpenitencjarnej.

2.3. Podstawowe problemy w województwie:

- niski poziom urbanizacji i niewystarczający rozwój miast, warunkujący pełnienie przez nie funkcji ponadregionalnych,
- niekorzystne zmiany demograficzne, prowadzące do „starzenia się” społeczeństwa,
- wysoka stopa bezrobocia (21,9%) w województwie, szczególnie na obszarach wiejskich,
- niski PKB per capita (12 miejsce w kraju),
- w strukturze gospodarczej regionu dominują mało efektywne działy produkcji,
- niedostateczne wyposażenie w infrastrukturę techniczną, zwłaszcza na obszarach wiejskich, warunkującą pozyskiwanie inwestorów,
- niewystarczające powiązania województwa z krajowymi ośrodkami wzrostu,
- niezadawalający poziom rozwoju instytucji otoczenia biznesu, w tym szczególnie funduszy pożyczkowych, gwarancyjnych i venture capital,
- niedostateczne powiązania pomiędzy sektorem naukowym i badawczym a gospodarką,
- niska otwartość regionu dla inwestycji w przemyśle,
- niski poziom dochodów mieszkańców jako główny czynnik wpływający na funkcjonowanie biznesu w regionie,
- bardzo zły stan infrastruktury technicznej (transportowej, ochrony środowiska, gazowej, energetycznej),
- niedostateczny rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej w kontekście możliwości wykorzystania sieci światłowodowych do przesyłu danych i Internetu,
- położenie województwa poza planowanym układem autostrad oraz ograniczenie w województwie tras szybkiego ruchu do drogi S7 może spowodować peryferyzację regionu,
- osłabienie konkurencyjności regionu pod względem inwestycyjnym, spowodowane niskim poziomem rozwoju zasobów ludzkich i warunków rozwoju przedsiębiorczości,
- wysoki rozdźwięk między dużym zaludnieniem terenów wiejskich w południowej części województwa a małymi możliwościami migracji ludności do miast tego obszaru,
- barierą wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich jest niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna na wsi a niedoinwestowane obszary wiejskie nie są atrakcyjne dla potencjalnych inwestorów,
- standard życia mieszkańców wsi obniża się w porównaniu do przeciętnego standardu życia,

- postępująca degradacja zabytków,
- niedostateczny poziom finansowania kultury.

3. Analiza SWOT

Gospodarka, innowacyjność

Mocne strony/Potencjał	Słabe strony/Problemy
<p>liczące się w skali kraju złoża kopalin mineralnych wykorzystywanych do produkcji podstawowych materiałów budowlanych,</p> <p>znacząca baza materialna przemysłu zróżnicowanego działowo i branżowo,</p> <p>wysoki stopień koncentracji istotnych działów przemysłu,</p> <p>bogate tradycje związane z przemysłem, głównie wydobywczym i przetwórczym surowców mineralnych i metali,</p> <p>sytuuje się kilka znaczących w skali kraju firm budowlanych,</p>	<ul style="list-style-type: none"> - brak regionalnej sieci powiązań między gospodarką i nauką, sprzyjającej rozwojowi przedsiębiorczości i zasobów ludzkich, - niski poziom PKB per capita (12 lokata w kraju), - brak konsekwencji w tworzeniu instytucji doradztwa w dziedzinie przedsiębiorczości, - niekorzystna struktura gospodarki regionu, dominują mało efektywne działy produkcji, - niskie nakłady inwestycyjne, - niska zdolność przedsiębiorstw do tworzenia i wdrażania nowych technologii, - niedostateczne wyposażenie w infrastrukturę techniczną, warunkującą pozyskiwanie inwestorów,
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - tworzenie regionalnych systemów innowacyjnych, opartych na współpracy regionalnych instytucji akademickich, i naukowo-badawczych z lokalną gospodarką, - wysoka dynamika PKB per capita zbliżona do poziomu krajowego, - wzrost nakładów inwestycyjnych na działalność innowacyjną, - wysoka aktywność inwestycyjna w jednostkach samorządu terytorialnego, - dogodna pozycja geograficzna regionu w dobrze rozwiniętym otoczeniu, co powinno sprzyjać aktywizacji przestrzeni ekonomicznej województwa, - czytelne predyspozycje i tradycje gospodarcze poszczególnych części województwa stanowiące podstawę wielokierunkowego rozwoju, - wykorzystanie technologii ICT, 	<ul style="list-style-type: none"> - osłabienie konkurencyjności regionu pod względem inwestycyjnym, spowodowane niskim poziomem rozwoju zasobów ludzkich i warunków rozwoju przedsiębiorczości,

Zasoby ludzkie, edukacja, zagadnienia społeczne i zdrowie

Mocne strony/Potencjał	Słabe strony/Problemy
<ul style="list-style-type: none"> - dobrze rozwinięta sieć placówek szkoleniowych i instytucji kształcenia ustawicznego, - posiadanie dobrze wykwalifikowanej kadry dla przemysłu i innych dziedzin gospodarki, - dobrze rozwinięte zaplecze naukowe, głównie w dziedzinie nauk technicznych oraz stosunkowo dobrze rozwinięta sieć wyższego szkolnictwa biznesowego, - istniejący i stale wzrastający potencjał kadr kwalifikowanych dla przemysłu i innych dziedzin 	<ul style="list-style-type: none"> - spadek przyrostu naturalnego oraz silna migracja jako niekorzystne trendy demograficzne, - malejąca liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym i rosnąca liczba ludności w wieku poprodukcyjnym jako wyraźna oznaka „starzenia się” społeczeństwa, - niedostosowany system szkolnictwa ponadpodstawowego do potrzeb rynku pracy, - nierówność szans kształcenia i zatrudnienia osób

<p>gospodarki rynkowej, kształcony w wyższych uczelniach w regionie,</p> <ul style="list-style-type: none"> - działalność Świętokrzyskiego Centrum Onkologii i Świętokrzyskiego Centrum Kardiologii, 	<p>zamieszkałych na terenach wiejskich i w małych miastach,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wysoki rozdźwięk między dużym zaludnieniem terenów wiejskich w południowej części województwa a małymi możliwościami migracji ludności do miast tego obszaru, - niedostateczna oferta usług w zakresie poradnictwa zawodowego, pośrednictwa pracy, szkoleń dla rozpoczynających własną działalność gospodarczą, - niewystarczająco rozwinięty ośrodek akademicki w Kielcach w porównaniu ze stolicami innych województw (brak uniwersytetu, niewystarczająca dywersyfikacja kierunków kształcenia, w tym na poziomie magisterskim), - niekorzystna struktura wykształcenia ludności, zwłaszcza na wsi, - wysokie bezrobocie, zwłaszcza wśród młodzieży na obszarach wiejskich, - niewystarczająco rozwinięta baza lokalowa i techniczna szkolnictwa zawodowego, - niski poziom dochodów mieszkańców, - niewystarczające wyposażenie placówek opieki zdrowotnej w najpotrzebniejszy sprzęt medyczny,
<p>Szanse</p>	<p>Zagrożenia</p>
<ul style="list-style-type: none"> - dalszy rozwój sieci jednostek i instytucji badawczo – szkoleniowych kształcących kadry dla regionalnej gospodarki, - podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców województwa, stanowiących zaplecze dla rozwoju lokalnej przedsiębiorczości i ogólnego poziomu rozwoju zasobów ludzkich, - podniesienie jakości i dostępności zatrudnienia w regionie, - uelastycznienie i zwiększenie poziomu mobilności zawodowej zasobów ludzkich, - dobre warunki dla rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego i ośrodków leczniczo-wypoczynkowych – źródła wód mineralnych w Busko-Zdroju i Solcu-Zdroju, 	<ul style="list-style-type: none"> - połączenie niekorzystnych tendencji demograficznych, związanych ze starzeniem się społeczeństwa z ujemnym saldem migracji i ekonomicznie uwarunkowanym odpływem ludzi młodych poza granice regionu, - dalszy wzrost poziomu bezrobocia powodowany niewystarczającym poziomem wykształcenia, umiejętności zawodowych i mobilności mieszkańców,

Infrastruktura drogowa i ochrony środowiska, aspekty przestrzenne

<p>Mocne strony/Potencjał</p>	<p>Słabe strony/Problemy</p>
<ul style="list-style-type: none"> - korzystne warunki rozwoju urbanizacji, sprzyjająca alokacja przestrzenna miast, optymalne relacje wielkości miast, - położenie w centralnej części kraju w pobliżu wielkich aglomeracji miejskich: Kraków, Warszawa, Łódź, - dobry przestrzennie wewnątrzregionalny układ komunikacyjny - posiadanie lotniska w Masłowie, - jedyne w Polsce Centrum Usług Satelitarnych w Psarach k/Kielc, 	<ul style="list-style-type: none"> - niski poziom urbanizacji i niewystarczający rozwój miast, warunkujący pełnienie przez nie funkcji ponadregionalnych, - niewystarczające powiązanie województwa z krajowymi ośrodkami wzrostu, - niezadowalający stan techniczny i parametry większości dróg, - położenie poza transeuropejskimi korytarzami transportowymi i brak odcinków dróg zaliczonych do sieci TINA, - brak zewnętrznych środków finansowych na

- duże znaczenie konwencjonalnej elektrowni w Połańcu w zabezpieczeniu potrzeb energetycznych kraju,	modernizację lotniska, kolei i dróg krajowych (w tym na terenie miasta Kielce), - niewystarczająco rozwinięta sieć nowoczesnej infrastruktury technicznej w mniejszych miastach i na obszarach wiejskich, - nie modernizowana od 1999 r. infrastruktura kolejowa, - słabe wyposażenie regionu w sieć gazową - niezbędna reelektryfikacja obszaru województwa, - niewystarczające wyposażenie województwa w infrastrukturę ochrony środowiska,
Szanse	Zagrożenia
modernizacja układu dróg i linii kolejowych, powinno sprzyjać otwarciu ekonomicznemu we wszystkich kierunkach, - wzrastające znaczenie przebiegającej przez region linii tranzytowej LHS – możliwość rozwoju kontaktów handlowych z partnerami ze wschodu, - rozbudowa lotniska w Masłowie jest szansą na rozwój gospodarczy w regionie,	- położenie województwa z dala od planowanego układu autostrad oraz ograniczenie tras szybkiego ruchu do drogi E7 może spowodować peryferyzację regionu, - zbyt mała ilość dróg przewidzianych w dokumentach rządowych jako drogi ekspresowe w perspektywie braku autostrad na obszarze województwa i odsunięte w czasie ich dostosowanie do odpowiednich parametrów, - koncentracja środków w ramach ERDF i Funduszu Spójności na obszarach spoza województwa w zakresie dróg krajowych i kolei,

Rozwój obszarów wiejskich, rolnictwo

Mocne strony/Potencjał	Słabe strony/Problemy
- dobre warunki glebowe i klimatyczne oraz znaczący potencjał produkcji rolnej i ogrodniczej w południowo-wschodniej części województwa, - znaczący w skali kraju potencjał produkcji sadowniczej, zwłaszcza w powiatach sandomierskim i opatowskim, - grunty rolne nie zanieczyszczone nawozami, pestycydami, metalami ciężkimi i innymi zanieczyszczeniami przemysłowymi,	- rozdrobnienie gospodarstw rolnych i słaba ich kondycja ekonomiczna, - niewystarczająco rozwinięta samoorganizacja producentów rolnych, - niska opłacalność produkcji rolniczej i trudności w zbyciu, - duże dysproporcje w zakresie rozwoju infrastruktury komunalnej pomiędzy miastem a wsią,
Szanse	Zagrożenia
- możliwości rozwoju przetwórstwa płodów rolnych, zwłaszcza sadownictwa i ogrodnictwa we wschodniej i południowej części województwa, - korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, - możliwość rozwoju obszarów wiejskich są w znacznej mierze uwarunkowane położeniem wsi względem sieci komunikacyjnej oraz dostępnością do nowoczesnych systemów łączności,	- pogłębienie peryferyzacji terenów wiejskich na skutek braku regionalnych rozwiązań w zakresie wspierania rozwoju i kształcenia zawodowego mieszkańców wsi, - wysoki rozdzźwięk między dużym zaludnieniem terenów wiejskich w południowej części województwa a małymi możliwościami migracji ludności do miast tego obszaru, - barierą wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich jest niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna na wsi a niedoinwestowane obszary wiejskie nie są atrakcyjne dla potencjalnych inwestorów - standard życia mieszkańców wsi obniża się w porównaniu do przeciętnego standardu życia,

Turystyka i ochrona dziedzictwa kulturowego

Mocne strony/Potencjał	Słabe strony/Problemy
- atrakcyjne turystycznie położenie geograficzne	- brak taniej bazy noclegowej dla zorganizowanych

<p>województwa świętokrzyskiego, jego dziedzictwo kulturowe, historyczne miejsca i atrakcje dla zwiedzających,</p> <ul style="list-style-type: none"> - 66% ogólnej powierzchni województwa objęta jest różnego rodzaju formami ochrony przyrody, co daje szansę dla rozwoju turystyki i agroturystyki, - dobry stan środowiska, duże kompleksy leśne i atrakcyjne zbiorniki wodne, - źródła wód mineralnych - rozwój różnych form turystyki, a w szczególności dynamiczny rozwój turystyki rowerowej i agroturystyki, - dynamiczny rozwój Targów Kielce jako jednostki wspierającej rozwój gospodarczy regionu, głównie turystyki biznesowej i konferencyjnej, - popularność regionu jako celu wycieczek szkolnych, praktyk studenckich oraz grupowych i indywidualnych przyjazdów turystycznych związanych z turystyką aktywną i kwalifikowaną, - bogate dziedzictwo kulturowe regionu, - bogato reprezentowana tradycyjna kultura i sztuka ludowa (ośrodki rękodzieła artystycznego - garncarstwo, kowalstwo, rzeźba, twórcy ludowi, liczne zespoły folklorystyczne), - dobrze rozwinięta sieć instytucji upowszechniania kultury, szczególnie ośrodków kultury i bibliotek w gminach, - potencjał rozwojowy związany z wykwalifikowaną kadrą instytucji kultury, - wyposażenie instytucji kultury we własną infrastrukturę, 	<p>grup turystycznych,</p> <ul style="list-style-type: none"> - brak kompleksowego oznakowania turystycznego wg norm Unii Europejskiej (brązowe tablice), - niska świadomość niektórych samorządów lokalnych co do celowości inwestycji w turystyce, - duże dysproporcje w rozmieszczeniu obiektów noclegowych na terenie województwa, - niski poziom nakładów finansowych na kulturę, - słabo rozwinięta sieć instytucji artystycznych, galerii sztuki, szkół artystycznych, - zły stan techniczny infrastruktury instytucji kultury, - niewystarczająca promocja dziedzictwa kulturowego regionu, - niedostatecznie rozwinięte instytucje sfery przemysłów kultury, - niedostateczna aktywność kulturalna społeczeństwa, - brak właściwie skoordynowanych działań na poziomie samorządów w celu wytworzenia regionalnych produktów kulturalnych, - nikle związki pomiędzy sferą kultury a sferą gospodarki i przedsiębiorczości, - niejasny stan prawny nieruchomości, w tym zabytkowych, stanowiących siedziby instytucji kultury, - brak regulacji statusu prawnego muzealiów przejętych po II wojnie światowej,
<p>Szanse</p> <ul style="list-style-type: none"> - utworzenie rowerowego szlaku transwojewódzkiego, który wpłynie na wzrost liczby turystów w regionie, - możliwość rozwoju województwa jako bazy wypadowej dla turystyki weekendowej, - istniejąca infrastruktura rekreacyjno - sportowa i jej ciągły rozwój, - rozwój infrastruktury drogowej, telekomunikacyjnej, teleinformatycznej oraz recepcyjnej (w szczególności bazy hotelowej, campingowej i obiektów gastronomicznych), - pozyskanie inwestorów w sferze gospodarczej i branży turystycznej, - silnie zaznaczająca się tożsamość regionalna społeczeństwa, - wzrost udziału organizacji pozarządowych w realizacji zadań z dziedziny kultury, - rozwój partnerstwa publiczno – prawnego, 	<p>Zagrożenia</p> <ul style="list-style-type: none"> - brak środków finansowych w wielu jednostkach samorządu terytorialnego, instytucjach i organizacjach na udział własny w projektach możliwych do realizacji w ramach programów pomocowych, - pominięcie Województwa Świętokrzyskiego w planach rozwoju autostrad, - spadek uczestnictwa w życiu kulturalnym w związku z ofertą kulturalną nieadekwatną do zainteresowań odbiorców, - postępująca degradacja zabytków, - niedostateczny poziom finansowania kultury,

4. Ocena dotychczasowych efektów realizacji strategii rozwoju województwa

Pomoc publiczna w województwie świętokrzyskim realizowana przy udziale środków krajowych odbywa się głównie w ramach Kontraktu Wojewódzkiego edycje: 2001 – 2003, oraz 2004. Wielkość środków dostępnych w ramach obu edycji kontraktu była stosunkowo skromna. Na sfinansowanie 139 zadań przewidzianych do realizacji w kontrakcie na lata 2001 – 2003 przeznaczono ogółem środki finansowe w wysokości 309 719,1 tys. zł. Wykorzystanie środków wyniosło 292 207,3 tys. zł.

W kontrakcie na rok 2004 do realizacji przyjęto 37 zadań, w tym trzy inwestycje wieloletnie. Na finansowanie tych zadań budżet państwa przeznaczył 37 451 tys. zł, współfinansowanie ze strony jednostek samorządu terytorialnego wyniosło 13 402 tys. zł, co w sumie dało kwotę 50 853 tys. zł. Dodatkowo w ramach kontraktu przekazano z budżetu państwa 12 500 tys. zł na zakup kolejowych pojazdów szynowych na rzecz PKP Przewozy Regionalne sp. z o.o. Zabezpieczono także 9 640 tys. zł na współfinansowanie projektów w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego oraz Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG III.

W ramach kontraktu 2001-2003 zrealizowano również zadania współfinansowane ze środków ministrów właściwych oraz Urzędu Kultury Fizycznej i Sportu. Przekazano między innymi kwotę 10 102 tys. zł na dofinansowanie inwestycji sportowych takich jak: stadiony i boiska sportowe, baseny i sale gimnastyczne, a także wyposażono pracownie komputerowe i biblioteczne dla szkół oraz zrealizowano inwestycje z zakresu infrastruktury drogowej, wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowniczej.

Z kwoty zaplanowanej w Kontrakcie dla Województwa Świętokrzyskiego na rok 2004 na finansowanie inwestycji wieloletnich i zadań własnych wykorzystano 99,56% środków z budżetu państwa i 98,48% założonego dofinansowania ze strony jednostek samorządu terytorialnego.

Niewątpliwym sukcesem obu edycji kontraktu jest wybudowanie Świętokrzyskiego Centrum Onkologii, jednego z najnowocześniejszych w kraju. Pozostałe środki przeznaczone zostały głównie na wsparcie inwestycji w bazę oświatową i sportową, infrastrukturę ochrony zdrowia i pomocy społecznej, infrastrukturę wodociągowo – kanalizacyjną, drogową, ochrony środowiska, rozwój obszarów wiejskich a także ochronę dziedzictwa kulturowego. Przy udziale środków kontraktu zainicjowano także działania związane ze wsparciem przedsiębiorczości w regionie między innymi utworzono Świętokrzyskie Centrum Innowacji i Transferu Technologii w Kielcach, Giełdę Rolno – ogrodniczą w Sandomierzu, Miejską Strefę Gospodarczą w Skarżysku – Kamiennej oraz Inkubator Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Pomoc ze środków publicznych o istotnym wpływie na poprawę warunków społeczno – gospodarczych regionu odbywała się także poprzez programy

współfinansowane ze środków zagranicznych: Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW), Phare Spójność Społeczna i Gospodarcza (edycje 2001, 2002 i 2003), Phare Odbudowa 2001 - I i II edycja oraz Program SAPARD.

Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW) został zaprojektowany z myślą o wspieraniu sektora wiejskiego w Polsce. Finansowanie programu oparto w znacznej mierze o kredyt z Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju, udzielony na podstawie umowy z dnia 25 lipca 2000 r.

Wdrożenie Programu miało przynieść następujące efekty:

- Zwiększenie pozarolniczego zatrudnienia na terenach wiejskich,
- Włączenie się w trwający proces decentralizacji samorządów i rozwoju regionalnego,
- Zapewnienie pomocy Polsce w budowaniu potencjału instytucjonalnego niezbędnego do uzyskania przedakcesyjnych i strukturalnych funduszy Unii Europejskiej.

Określono również następujące cele realizacji Programu w kontekście rozwoju społecznego:

- Zmniejszenie ubóstwa strukturalnego,
- Wspieranie inicjatyw mających na celu większe zaangażowanie bezrobotnych w życie gospodarcze,
- Zmniejszenie różnic rozwojowych pomiędzy regionami zakresie dochodów mieszkańców i dostępności usług.

PAOW składał się z czterech zasadniczych komponentów:

Komponent A – mikrokredyt, służący zmniejszeniu ukrytego i zarejestrowanego bezrobocia występującego na terenach wiejskich,

Komponent B – aktywizacja zasobów ludzkich,

Komponent C – mający na celu podniesienie jakości infrastruktury technicznej na terenach wiejskich,

Komponent D – zarządzanie Programem.

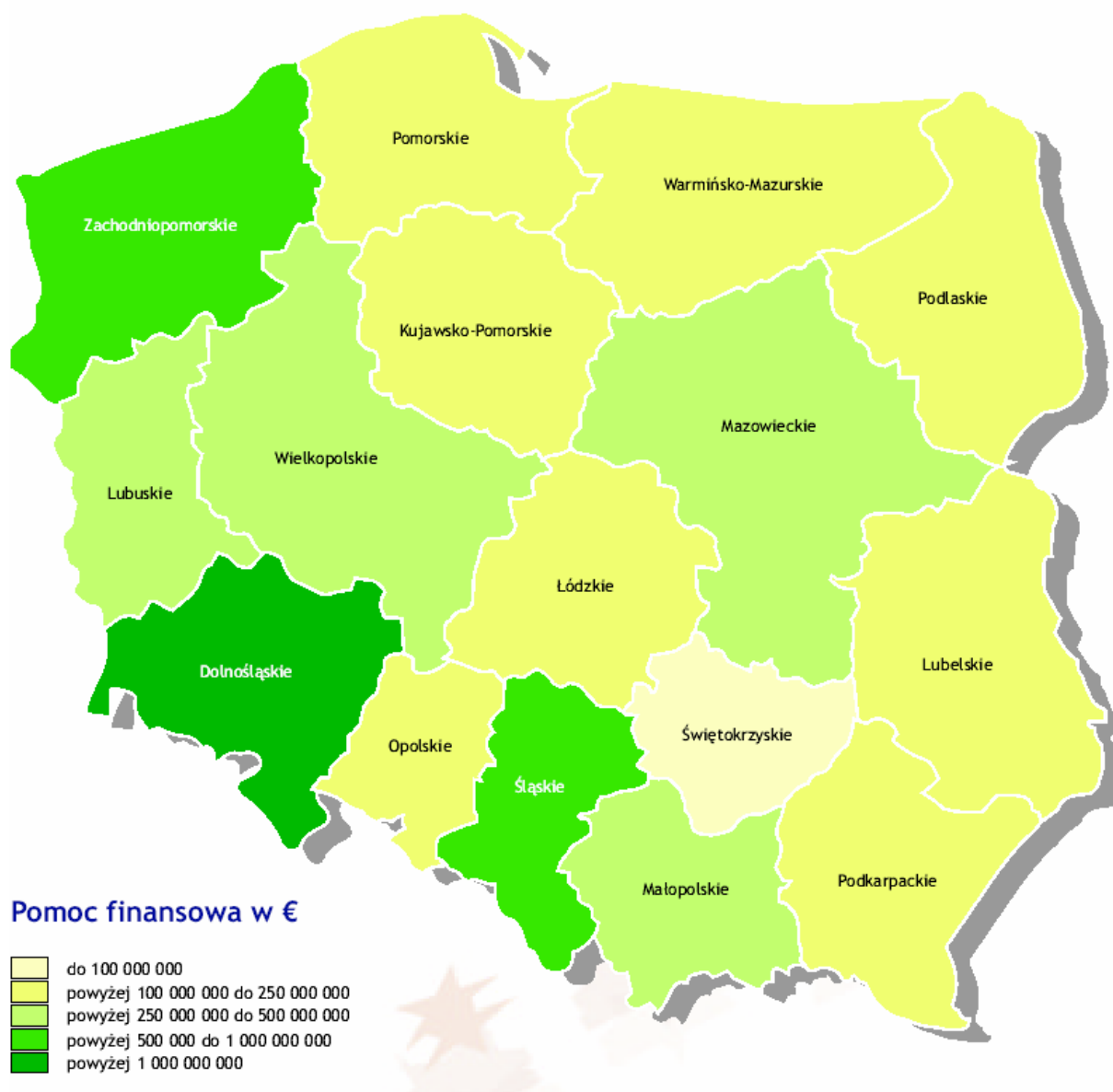
Wśród efektów rzeczowych realizacji PAOW w województwie świętokrzyskim wymienić należy m.in.:

- 140 wyremontowanych budynków szkolnych,
- 260 szkół wyposażonych w oprogramowanie komputerowe,
- 1248 nauczycieli przeszkolonych z zakresu szkoleń informatycznych,
- 1254 nauczycieli przeszkolonych z zakresu szkoleń przedmiotowych,
- Ok. 80 km wybudowanych bądź zmodernizowanych odcinków dróg,
- Ok. 60 km wybudowanej sieci kanalizacyjnej,
- Ok. 95 km wybudowanej sieci wodociągowej,
- dwie wybudowane oczyszczalnie ścieków i jedno ujęcie wody pitnej.

Wartość brutto wszystkich zadań zrealizowanych w regionie wyniosła ponad 80,3 mln zł, z czego środki PAOW stanowiły 37,6 mln zł, wkład własny jednostek samorządu terytorialnego – 31,4 mln zł, zaś dofinansowanie budżetu państwa – 11,3 mln zł (dane na podstawie *Raportu Końcowego z realizacji Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich*, opracowanego przez Wojewódzkie Biuro Wdrażania Programów w ramach Świętokrzyskiego Biura Rozwoju Regionalnego).

Należy nadmienić, iż skala środków dostępnych dla województwa świętokrzyskiego w ramach pomocy przedakcesyjnej stawia świętokrzyskie na ostatnim miejscu w kraju – i nie jest to wynikiem złej efektywności jej wykorzystania ale niskiej dostępności. Województwo nie mogło być beneficjentem pomocy przygranicznej, nie zostało zakwalifikowane do funduszu ISPA zarówno w części dotyczącej transportu jak i ochrony środowiska. Mimo, że świętokrzyskie należy do grupy pięciu najmniej rozwiniętych regionów w kraju nie mogło skorzystać z funduszu Phare SSG w I edycji z roku 2000. Według danych UKIE w latach 1990 – 2003 województwo świętokrzyskie otrzymało pomoc zagraniczną zaledwie w wysokości 82,3 mln Euro (podobne pod względem wielkości województwa lubuskie i opolskie odpowiednio 282,9 i 240 mln Euro).

Mapa Pomocy Unii Europejskiej udzielonej Polsce w ramach programu Phare 1990-2003, ISPA 2000-2003 oraz SAPARD (według województw)

źródło: Publikacja Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej (ISBN 83-89218-13-5)

Od roku 2000 województwo zostało objęte kolejnymi edycjami programu Phare Spójność Społeczna i Gospodarcza. Fundusze programu Phare SSG zostały podzielone na trzy komponenty: rozwój zasobów ludzkich (RZL), wsparcie rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości (MŚP) oraz projekty inwestycyjne, tworzące dogodne warunki rozwoju przedsiębiorczości. Przyznana alokacja dla poszczególnych edycji Programu dla województwa świętokrzyskiego przedstawia się następująco:

Phare 2001 SSG - 19 306 297,85 euro w tym poszczególne komponenty:

- RZL 2 379 390 euro
- MŚP 2 132 757,42 euro
- Infrastruktura 14 794 149,43 euro

Program znajduje się w fazie końcowej realizacji.

Phare 2002 SSG - 5 394 960,54 euro w tym poszczególne komponenty:

- RZL 864 945 euro
- MŚP 1 765 690,24 euro
- Infrastruktura 2 764 325,24 euro

Program znajduje się w fazie realizacji.

Phare 2003 SSG – 5 150 000 euro w tym poszczególne komponenty:

- RZL 597 000 euro
- MŚP 743 000 euro
- Infrastruktura 3 810 000 euro

Program znajduje się w fazie realizacji.

Projekty z zakresu infrastruktury realizowane w województwie w ramach Programu Phare SSG:

Lp.	Nazwa (beneficjent) projektu	Całkowity budżet (w euro)	Środki Phare (w euro)	Budżet Państwa (w euro)	Wkład własny beneficjenta (w euro)
Phare 2001 SSG					
1.	„Rozwój Świętokrzyskiego Parku Narodowego” – Związek Gmin Gór Świętokrzyskich	6 741 995,85	4 908 815,29	818 135,88	1 015 044,68
2.	„Rozwój turystyki Buska Zdroju” – Miasto i Gmina Busko Zdrój	5 379 072,17	3 985 038	651 420,88	742 613,29
3.	„Rozwój turystyki Sandomierza” – Miasto Sandomierz	2 134 476,68	1 536 459,65	251 774,52	346 242,51
4.	„Stacja uzdatniania wody dla regionu Poniemia” Związek Międzygminny NIDA 2000	5 956 648,51	4 363 836,49	720 905,79	871 906,23
Phare 2002 SSG					
1.	Rewitalizacja obszarów poprzemysłowych w Ostrowcu Św. – Miasto i Powiat Ostrowiec Św.	4 032 287,26	2 764 325,24	-	1 267 962,02
Phare 2003 SSG					
1.	„Aktywizacja gospodarcza ośrodków poprzemysłowych w Starachowicach i Ostrowcu Św. – Miasto Starachowice i Ostrowiec Św.	8 225 180,32	3 810 000	-	4 415 180,32

W wyniku realizacji Programu Phare 2001, 2002, 2003 SSG zakłada się uzyskanie następujących efektów rzeczowych:

5,31 km zmodernizowanych dróg
 5,1 km kanalizacji deszczowej
 2 oczyszczalnie ścieków
 25 km sieci wodociągowych
 167,82 km sieci kanalizacyjnej
 3 zbiorniki retencyjne
 1 stacja uzdatniania wody
 rozbudowa i modernizacja Starachowickiego Inkubatora Przedsiębiorstw
 przystosowanie obiektów szkoły zawodowej w Ostrowcu Św. do pełnienia funkcji
 Inkubatora Przedsiębiorczości i Ośrodka Aktywizacji Zawodowej.

Alokacja środków dla województwa świętokrzyskiego w ramach Programu Phare Odbudowa wyniosła łącznie 10,355 mln euro, w tym: w ramach I edycji – 6,3 mln euro, w ramach II edycji – 4,035 mln euro. Proces kontraktacji środków w ramach Programu przebiegał kilkietapowo. Ostatecznie zakontraktowanie środków Phare wyniosło:

I edycji - 5 890 678 euro, co stanowi 94 % przyznanej dotacji

II edycji - 4 265 438,00 euro (w tym refundacja udziału własnego beneficjentów w wysokości 540 421,00 euro), co stanowi 105,7 % przyznanej alokacji

Ogółem w ramach I i II edycji zrealizowano 85 projektów, w tym:

I EDYCJA				
Projekty	Liczba projektów	Kwota dotacji - zakontraktowanie /euro/	Refundacja udziału własnego beneficjentów	Wartość całkowita projektów / euro /
Projekty podstawowe	30	3 798 060,00	-	4 201 687,00
Projekty realizowane z oszczędności po przetargach	22	2 092 618,00	-	2 325 250,00
RAZEM w tym:	52	5 890 678,00	-	6 526 937,00
II EDYCJA				
Projekty podstawowe	19	2 166 666,00	395 340,00	2 648 892,00
Projekty realizowane z oszczędności po przetargach	14	1 558 352,00	145 081,00	1 711 623,00
RAZEM w tym:	33	3 725 018,00	540 421,00	4 360 515,00

W wyniku realizacji dwóch edycji Programu Phare Odbudowa odbudowanych zostało około 127,9 km dróg, 4 mosty, a także wyremontowano 406,2 km rzek, 21,5 km wałów, 2,9 km rowów melioracyjnych. Nastąpiła też zdecydowana poprawa infrastruktury przeciwpowodziowej, poprawa dostępności komunikacyjnej terenów objętych pomocą, a także wzrost atrakcyjności społeczno – gospodarczej tych obszarów.

Istotne wsparcie przeksztalczeń w sektorze produkcji żywności oraz znacząca poprawa jakości infrastruktury obszarów wiejskich w województwie nastąpiła w wyniku realizacji programu SAPARD. Polska jest jedynym krajem spośród państw objętych wsparciem w

ramach tego programu, który wykorzystał przyznaną pomoc w 100%, natomiast województwo świętokrzyskie może się pochwalić najwyższą liczbą złożonych wniosków w przeliczeniu na powierzchnię użytków rolnych.

W trakcie trwania programu uruchomiono w latach 2002 – 2004 następujące działania:

Działanie I: Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych,

Działanie II: Inwestycje w gospodarstwach rolnych,

Działanie III: Rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich,

Działanie IV: Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

W ramach pierwszego działania w województwie świętokrzyskim przyjęto 45 wniosków na łączną kwotę 47 mln zł, do drugiego działania, przeznaczonego dla osób prowadzących indywidualną działalność rolniczą, w regionie złożono 1 495 wniosków o wartości 50 mln zł. Działania 3. i 4. również cieszyły się w świętokrzyskim dużą popularnością. Zgłoszono do nich odpowiednio 360 (wartość 130 mln zł) i 350 (19,5 mln zł) wniosków.

Wartość pomocy, którą otrzymali beneficjenci w województwie świętokrzyskim wyniosła ogółem ok. 250 mln zł (*dane na podstawie pracy Marii Mozer-Baran, Dyrektora Świętokrzyskiego Oddziału ARiMR, opublikowanej w opracowaniu „Kreowanie konkurencyjności regionu. Grona przemysłowe w regionie”, pod red. Zbigniewa Olesińskiego i Agnieszki Predygier, wyd. przez Wydział Zarządzania i Administracji Akademii Świętokrzyskiej Kielcach*).

Ogromną popularnością w regionie cieszy się Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego. Dotychczasową realizację ZPORR przedstawia poniższa tabela (dane na VII 2005r.):

Priorytety ZPORR	Liczba złożonych wniosków	Wnioski zaakceptowane i przyjęte do realizacji
Priorytet I Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów	107	46 wniosków na łączną wartość dofinansowania z EFRR 206 751 467 zł
Priorytet II Wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich w regionach	124	42 wnioski o łącznej wartości dofinansowania z EFS 36 949 434 zł
Priorytet III Rozwój lokalny	370 (dla Działania 3.4. Mikroprzedsiębiorstwa – 141)	70 wniosków na łączną wartość dofinansowania z EFRR 118 200 866 zł (dla Działania 3.4 Mikroprzedsiębiorstwa – 66 wniosków o wartości 5 118 910 zł)

Dotychczasowe doświadczenia związane z wdrażaniem Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego w województwie wskazują na ogromne zainteresowanie wnioskodawców Priorytetem III i niewystarczająca alokację środków w ramach tego Priorytetu, a także na ogromny mankament jakim jest wyłączenie ze ZPORR możliwości finansowania budowy i modernizacji dróg krajowych w miastach na prawach powiatu.

5. Wizja przyszłości – Województwo Świętokrzyskie w roku 2020

Wizja przyszłości jest opisem przyszłego wizerunku społeczno-gospodarczego województwa, jaki powinien być osiągnięty w następstwie wdrażanej strategii rozwoju. Podstawą formułowania wizji są najważniejsze uwarunkowania wynikające z jego cech przyrodniczych, społecznych i gospodarczych, a ponadto z cech położenia w kraju i w układzie międzynarodowym. Drugą grupę uwarunkowań stanowi sytuacja ekonomiczna kraju, stan prawno-ustrojowy państwa, krajowa polityka rozwoju oraz polityki wspólnotowe.

Poza uwarunkowaniami rozwoju województwa podstawą wizji przyszłości są scenariusze przebiegu zdarzeń i procesów w określonym czasie. Dla pokazania jakie znaczenie mają mocne i słabe strony, w tym szanse i zagrożenia rozwoju określono dwa uogólnione scenariusze przyszłości województwa. Jeden oparty jest na założeniu maksymalnego wykorzystania szans, drugi zaś na maksymalnym wpływie zagrożeń. Wizja przyszłości województwa wynika wprawdzie ze scenariusza szans lecz w działaniach strategicznych - a tym bardziej w doborze celów - powinny być uwzględniane zagrożenia wymagające przeciwdziałań. Wizja jest więc ideowym tłem doboru i oceny zasadności celów strategicznych.

5.1. Najważniejsze uwarunkowania rozwoju

Najistotniejszymi uwarunkowaniami zewnętrznymi rozwoju regionu świętokrzyskiego są cechy jego położenia geograficznego, członkostwo Polski w Unii Europejskiej a szczególnie nowa polityka spójności i Wspólna Polityka Rolna realizowana w ramach nowej perspektywy finansowej oraz polityka państwa, w tym krajowe polityki regionalna i przestrzenna.

Województwo świętokrzyskie jest obecnie zaliczane do grupy pięciu ultraperyferyjnych regionów Unii Europejskiej i Polski. Dalszy rozwój województwa świętokrzyskiego będzie zdeterminowany procesami o wymiarze ogólnym (globalizacja gospodarki, szybki postęp technologiczny, nasilające się procesy polaryzacyjne) w podobnej skali jak innych polskich regionów. Korzystna dla Polski, a więc także dla województwa świętokrzyskiego, jest zaproponowana przez Komisję Europejską modyfikacja celów polityki spójności na lata 2007-2013 i koncentracja 78% środków na obszarach celu pierwszego zorientowanego na obszary o niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, mierzonego wielkością PKB na mieszkańca niższą niż 75% średniej Unii Europejskiej, liczoną w skali regionów typu NUTS II. Wstępnie została również przyjęta propozycja ustanowienia specjalnego funduszu wsparcia regionów ultraperyferyjnych.

Decydujące znaczenie dla rozwoju województwa świętokrzyskiego w najbliższych latach będzie miał przyjęty przez Polskę model polityki regionalnej państwa. W ostatnich latach w kraju obserwuje się szybki wzrost gospodarczy województw najlepiej rozwiniętych i pogłębianie się dysproporcji międzyregionalnych. Szansą na rozwój dla regionu świętokrzyskiego jest zachowanie właściwych proporcji pomiędzy polityką wspierania najsilniejszych a polityką wyrównywania szans najsłabszych, umożliwiającą tym ostatnim zainicjowanie trwałego rozwoju.

Obszar województwa świętokrzyskiego jest otoczony z trzech stron czterema największymi aglomeracjami miejskimi w Polsce: warszawską, łódzką, śląską i krakowską. Miasta centralne tych aglomeracji są stolicami województw bezpośrednio sąsiadujących z województwem świętokrzyskim. Wymienione aglomeracje mają trudne do określenia aczkolwiek istotne strefy wpływów na terenie województwa świętokrzyskiego. Dotyczy to głównie powiązań rynkowych, obsługi komunikacyjnej, usług dydaktycznych szkół wyższych i kontaktów społecznych. Wpływy tych aglomeracji nie są obecnie jednoznacznie korzystne lub niekorzystne dla województwa świętokrzyskiego. Korzyścią jest niewątpliwie duża i stosunkowo łatwa dostępność do tych aglomeracji, w tym do rynków pracy i młodzieży do szkół wyższych. Natomiast niekorzystne może być utrzymanie się przewagi konkurencyjności wymienionych aglomeracji i ich województw nad województwem świętokrzyskim. Przełamanie obecnej znacznej przewagi atrakcyjności czterech wymienionych województw dla inwestorów i osadnictwa można poszukiwać w strategicznym kształtowaniu wizerunku województwa świętokrzyskiego jako obszaru mającego łatwy dostęp do tych aglomeracji i ich potencjałów, a jednocześnie oferującego niższe koszty z tytułu wyboru lokalizacji działalności gospodarczej czy też miejsca zamieszkania.

W kierunku połuniowo-wschodnim świętokrzyskie graniczy z województwami podkarpackim i lubelskim, zaliczanymi do grupy pięciu najuboższych regionów Unii Europejskiej. Są to województwa o podobnych problemach rozwojowych, które wspólnie mogą podejmować inicjatywy o charakterze ponadregionalnym.

Druga grupa uwarunkowań obejmuje dostępność obszaru województwa do krajowych i międzynarodowych szlaków komunikacyjnych oraz do przejść granicznych. Województwo charakteryzuje się niską dostępnością komunikacyjną. Położone jest poza siecią dróg transeuropejskich, co powoduje peryferyzację regionu.

Planowana krajowa sieć korytarzy, którą stanowią będą główne ciągi drogowe i linie kolejowe oraz rozmieszczone na nich centra logistyczne, obejmuje prawie wszystkie większe aglomeracje, w tym położone w bezpośrednim sąsiedztwie

województwa świętokrzyskiego. Świętokrzyskie pozostaje jednak poza ustaloną już ich siecią.

Według długoterminowych prognoz Głównego Urzędu Statystycznego liczba ludności w województwie świętokrzyskim w najbliższym okresie będzie malała, przy czym tempo spadku będzie wyższe (5,66 %) niż przeciętnie w skali kraju (2,59). Zakłada się, że liczba ludności w województwie zmniejszy się do roku 2020 w stosunku do stanu obecnego o ok. 69 tys. osób, a do roku 2030 o 133 tys. osób. Ubytek ludności dotknie przede wszystkim miasta, głównie z powodu mniejszej dzietności w miastach niż na wsi, ale też na skutek nowego zjawiska, jakim jest dezurbanizacja czyli przemieszczanie się części ludności miejskiej na tereny wiejskie na obrzeżach miast. Nasilą się również migracje poza województwo, głównie związane z poszukiwaniem lepszych miejsc pracy.

Poza Kielcami, w których mieszka prawie 1/3 ludności miejskiej, miasta województwa świętokrzyskiego nie mają obecnie czynników wywołujących imigrację. Podstawę przyszłej koncentracji ludności miejskiej może stanowić polityka wspomagania rozwoju ośrodków subregionalnych. Wzrostu liczby mieszkańców w mniejszych miastach należy oczekiwać tylko w sytuacji wzmocnienia ich bazy ekonomicznej.

5.2. Scenariusz zagrożeń

Podstawowe uwarunkowanie strategicznego wspomagania rozwoju województwa świętokrzyskiego jakim jest rzeczywista polityka regionalna państwa, stopień decentralizacji finansów publicznych oraz dominacja podejścia sektorowego do zarządzania gospodarką, nie ulega zmianie. Zagrozeniem dla świętokrzyskiego może być forsowana przez niektóre ośrodki decyzyjne polityka rozwoju opartego o 9 ukształtowanych już i 2 potencjalne metropolie, oznaczająca faktyczne wykluczenie małych województw z możliwości korzystania z Funduszu Spójności i znaczącej części Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Kryterium krótkofalowej efektywności alokacji kapitału w dziedzinach wspomagających rozwój i lokalizacja inwestycji w wielkich aglomeracjach miejskich może uzyskać istotną przewagę nad strumieniami kapitału inwestowanymi w regionach mniej zamożnych na tzw. wyrównywanie szans. W tej sytuacji kwoty funduszy pomocowych przyznanych województwu świętokrzyskiemu mogą okazać się zbyt małe wobec potrzeb skutecznej jego aktywizacji i zmniejszania dystansu do poziomu rozwoju sąsiednich województw z aglomeracjami miejskimi. Województwo świętokrzyskie może ulegać dalszej peryferyzacji. Brak obiektywnych narzędzi

monitorowania oddziaływania zaabsorbowanych funduszy pomocowych (regionalnych i sektorowych) na rozwój regionu uniemożliwia różnicowanie wsparcia regionów stosownie do zdefiniowanych problemów rozwojowych i w powiązaniu z efektywnością wykorzystania środków.

W tej sytuacji wyżej zurbanizowane otoczenie województwa, a zwłaszcza cztery największe aglomeracje miejskie: warszawska, łódzka, śląska i krakowska mogą wytworzyć gotowość, a nawet zachętę do traktowania naszego regionu jako obszaru będącego zapleczem dla realizacji ich własnych interesów.

Szczególny wpływ na peryferyzację może mieć opóźnienie budowy tras ekspresowych i krajowych dróg szybkiego ruchu przebiegających przez województwo świętokrzyskie. Poza niekorzystnym dla województwa procesem przyszłego wdrażania polityki transportowej zagrożeniem zewnętrznym może być w szczególności niska skuteczność polityki rolnej państwa. Wówczas ważny sektor gospodarki, jakim jest w naszym województwie rolnictwo, może ulegać dalszej degradacji obciążając przez to całą gospodarkę regionu. Region świętokrzyski może być uznawany przez to jako obszar nie radzący sobie z rozwiązywaniem problemów społeczno-gospodarczych.

Wizja rozwoju województwa do roku 2020 bierze pod uwagę kierunek zmian w polityce regionalnej Unii Europejskiej, która wyraźnie ewoluje w stronę przesuwania akcentów z priorytetów spójności na priorytety konkurencyjności. Jeżeli więc w najbliższym okresie programowania do 2013 roku nie uda się w regionie odrobić chociaż części zapóźnień infrastrukturalnych, to nie uda się zrealizować celu generalnego strategii rozwoju województwa, jakim jest wzrost atrakcyjności województwa dla rozwoju społeczno – gospodarczo – przestrzennego.

5.3. Scenariusz szans

W scenariuszu zmian opartych na maksymalnie korzystnym układzie szans zakłada się, że:

- fundusze strukturalne jak też inne fundusze zagraniczne przeznaczone na aktywizację polskich regionów znajdą korzystne warunki absorpcyjne w województwie świętokrzyskim i zostaną przeznaczone na efektywne wspomaganie rozwoju regionu, w tym zwłaszcza na:
 - konieczną rozbudowę infrastruktury technicznej (w tym systemu komunikacyjnego), infrastruktury społeczeństwa informacyjnego i rozwiązanie głównych problemów ochrony środowiska (zwłaszcza zlewni Nidy

- i Kamiennej) – jako warunków napływu kapitału tworzącego nowe miejsca pracy,
- kreowanie rozwoju i dywersyfikacji funkcji wyższego rzędu w Kielcach oraz racjonalnego rozwoju miast i centrów gmin
 - wspieranie rozwoju ośrodka akademickiego oraz zaplecza innowacyjnego, w tym badań naukowych,
 - rewitalizację obszarów przemysłowych, głównie w miastach Staropolskiego Okręgu Przemysłowego,
 - tworzenie warunków rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości,
 - restrukturyzację rolnictwa i efektywny ekonomicznie wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich,
 - budowanie instytucji europejskich na terenie regionu
 - pomoc w zakresie szkolenia kadr menedżerskich i fachowców potrzebnych na rynku pracy, szkolenia w zakresie prawa i standardów UE,
 - budowanie nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego
- krajowa polityka regionalna i sektorowa będzie w pełni uwzględniała racje województwa świętokrzyskiego, w tym zwłaszcza w zakresie budowy tras ekspresowych i innych dróg szybkiego ruchu oraz restrukturyzacji hutnictwa i przemysłu obronnego;
 - województwo świętokrzyskie zostanie włączone do wspomaganego przez państwo ultraperyferyjnego obszaru Polski wschodniej;
 - w krajowej polityce przestrzennego zagospodarowania kraju – Kielce, stolica regionu - będą w pełni uznane i wspierane jako ośrodek predystynowany do rozwoju funkcji metropolitalnych na równi ze stolicami innych województw;
 - spełnione zostaną warunki makroekonomiczne określone w Długofalowej Strategii Rozwoju Regionalnego Kraju oraz w NPR na lata 2007-13,
 - zakończony zostanie proces decentralizacji państwa oraz reformowania finansów publicznych,

5.4. *Wizja rozwoju województwa*

Proces rzeczywistych, korzystnych zmian w województwie będzie mieć początek w szeroko rozumianym otwarciu komunikacyjnym województwa: drogowym, kolejowym, lotniczym, telekomunikacyjnym i informatycznym.

Dla włączenia województwa w procesy rozwojowe Europy niezmiernie ważne jest jak najszybsze połączenie regionu z międzynarodowymi centrami logistycznymi siecią krajowych korytarzy transportowych, opartych na planowanych drogach ekspresowych oraz modernizowanych liniach kolejowych.

Trzonem optymalnego na najbliższe lata systemu drogowego powinny być dwie krzyżujące się w Kielcach trasy ekspresowe S 7 Warszawa – Kielce – Kraków oraz S 74 Łódź – Kielce – Tarnobrzeg – Rzeszów do granicy państwa i dalej do Lwowa. Poprzez Kraków i Rzeszów województwo świętokrzyskie będzie dogodnie połączone komunikacyjnie z przejściami granicznymi na Słowację i Południową Ukrainę. Nieco gorsze połączenia ma województwo świętokrzyskie z Lublinem i dalej z tego węzła na przejścia graniczne na Białoruś i Ukrainę (Wołyń). Poprawę komunikacji zapewni droga ekspresowa S 46 Kłodzko-Częstochowa-Kielce-Lublin-Włodawa.

Dokument rządowy „Polityka Transportowa Państwa na lata 2006-2025” zakłada realizację ww. dróg w sposób etapowy, przy czym trasa ekspresowa S-7 zostanie zrealizowana do roku 2010, natomiast zakończenie prac na drodze nr 74 i 46 nastąpi dopiero w kolejnym okresie programowania po roku 2013.

Układ autostrad i dróg ekspresowych w Polsce do roku 2025

1:4000000

Usprawnienie połączeń województwa świętokrzyskiego ze wschodnią częścią kraju będzie wymagało nie tylko podniesienia parametrów istniejących dróg, ale także usprawnienie przepraw mostowych przez Wisłę, co związane jest z budową nowych mostów w Połańcu i Sandomierzu i modernizacją istniejących w Szczucinie, Nagnajowie i Annopolu.

Ponadto w skład systemu będą wchodziły rozbudowane i zmodernizowane drogi krajowe, wojewódzkie i powiatowe łączące wszystkie ośrodki generowania rozwoju – subregionalne i lokalne. Niezbędna jest również modernizacja sieci kolejowej Warszawa-Kielce-Kraków z możliwością włączenia Kielc w sieć połączeń Inter City

Rozbudowa i modernizacja sieci kolejowej i drogowej oraz podniesienie rangi ważniejszych odcinków dróg do rangi tras ekspresowych stworzy możliwości otwarcia komunikacyjnego wielu ośrodkom miejskim, w tym stolicy regionu (poprawa standardów nawierzchni, zwiększenie przepustowości odcinków dróg wlotowych oraz części ulic leżących w ciągu dróg krajowych i wojewódzkich, przebudowa jednojezdniowych odcinków dróg krajowych).

W kontekście przyszłego członkostwa Ukrainy w UE szczególne znaczenie może mieć właśnie budowa drogi ekspresowej Łódź – Kielce – Rzeszów oraz aktywizacja LHS. Dla integracji sieci transportowej niezbędne jest unowocześnienie komunikacji miejskiej w Kielcach i większych ośrodkach miejskich regionu.

Najszybciej rozwijającą się gałęzią transportu w Polsce jest lotnictwo cywilne. Poprawa dostępności transportu lotniczego w województwie jest warunkowana możliwościami rozbudowy istniejącego lotniska dyspozycyjnego w Masłowie. Do 2013 roku zakłada się rozpoczęcie przygotowań do budowy nowego portu lotniczego o charakterze regionalnym, przystosowanego do obsługi komunikacji regularnej.

Rozwój sieci telekomunikacyjnej i budowa infrastruktury szerokopasmowego dostępu do Internetu pozwoli nadrobić dystans cywilizacyjny zwłaszcza na obszarach wiejskich i otworzy zupełnie nowe możliwości rozwoju przedsiębiorczości, dostępu do wiedzy, usług zdrowotnych, kultury, wymiany informacji.

Otwarcie komunikacyjne pozwoli na faktyczną metropolizację stolicy regionu, w której koncentrować się będą usługi „wyższego rzędu” poprzez rozwój zaplecza naukowo-badawczego i edukacyjnego, lecznictwa wysoko-specjalistycznego, działalności kulturalnej, administracji gospodarczej, funkcji handlowych i innych.

Inne elementy infrastruktury technicznej decydujące o konkurencyjności regionu będą nadal rozbudowywane i modernizowane – zarówno sieć elektroenergetyczna i gazowa. W dziedzinie ochrony środowiska przyrodniczego będzie realizowany szeroko zakrojony program sanitacji dorzeczy głównych rzek, obejmujący kompleksową rozbudowę sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, oczyszczalni ścieków oraz składowisk odpadów.

Poprawa dostępności komunikacyjnej regionalnych i lokalnych ośrodków wzrostu oraz rozwój infrastruktury komunalnej poprawi z jednej strony wizerunek

województwa świętokrzyskiego jako regionu tworzącego sprzyjające warunki dla napływu kapitału tworzącego nowe miejsca pracy, z drugiej zaś strony zwiększy mobilność mieszkańców poszukujących pracy. Wspólne działania samorządu województwa i samorządów lokalnych otworzą województwo na bezpośrednie inwestycje zagraniczne (Centrum Obsługi Inwestora, promocja województwa, działalność Regionalnego Biura w Brukseli).

Aktywizacja przedsiębiorczości będzie następowała na szerszą skalę przede wszystkim w grupie małych i średnich przedsiębiorstw działających w sferze usług. Tworzenie warunków rozwoju dla tego sektora wymaga wzmocnienia tzw. otoczenia biznesu a więc tworzenia i dokapitalizowania przede wszystkim regionalnych funduszy kapitałowych i funduszy poręczeń kredytowych, tworzenia sieci inkubatorów przedsiębiorczości, systemów informacji rynkowej oraz dostępu do innowacji technologicznych i organizacyjnych. Świętokrzyskie Centrum Innowacji i Transferu Technologii, włączone w ogólnokrajowy system dostępu do innowacji, jest jednym z głównych podmiotów zaangażowanych w tworzenie i wdrażanie regionalnej strategii innowacyjności i podejmującym realizację wybranych przedsięwzięć np. w przygotowanie założeń regionalnego systemu wykorzystania źródeł energii odnawialnej.

W długim horyzoncie czasowym za fundament rozwoju regionu uznaje się wiedzę stanowiącą podstawę budowy nowoczesnej gospodarki. W centrum zainteresowania środowisk regionalnych jest tworzenie warunków do rozwoju szkolnictwa ponadgimnazjalnego kończącego się maturą oraz szkolnictwa wyższego. Chodzi tu zarówno o podnoszenie standardu bazy dydaktycznej jak również podnoszenie jakości kształcenia oraz promowanie nowoczesnych kierunków kształcenia powiązanych z zapotrzebowaniem na rynku pracy. Zapoczątkowany w obecnym okresie programowania kierunek wspierania uczelni, szczególnie tworzenia warunków do powołania uniwersytetu oraz wspierania rozwoju nauk ścisłych budujących potencjał innowacyjny regionu będzie kontynuowany w następnym okresie programowania.

Niezaprzeczalnym atutem obszarów wiejskich regionu jest stosunkowo dobry stan środowiska pozwalający na specjalizację gospodarstw w produkcji ekologicznej oraz produkcji wymagającej ekstensywnych metod upraw, w tym wysokich nakładów pracy. Świętokrzyskie zajmuje wysokie miejsce w produkcji owoców i warzyw oraz w ilości gospodarstw ekologicznych. Zakłada się utrwalanie pozytywnych tendencji wywołanych na wsi przystąpieniem Polski do UE – zmniejszenie areалу odłogowanych gruntów rolnych, powstawanie i wzmacnianie grup producenckich,

specjalizacja produkcji. Zakłada się dalszy rozwój rynku hurtowego produktów rolnych i bazy przechowalniczej oraz tworzenie warunków do rozbudowy przetwórstwa rolno-spożywczego.

Świętokrzyskie zaliczane do najczystszych ekologicznie regionów Polski, posiadające wiele terenów naturalnych objętych szczególną ochroną konserwatorską jest obszarem o wybitnych walorach zarówno przyrodniczych, kulturowych jak i dydaktyczno-naukowych interesujących z punktu widzenia turystyki. Bogactwo przyrodnicze regionu stwarza bardzo korzystne warunki do uprawiania wszelkich form turystyki :

- wypoczynkowej (zbiorniki wodne, warunki do uprawiania narciarstwa zjazdowego i biegowego, agroturystyka),
- dydaktycznej (uczelniane i szkolne wycieczki geologiczne, biologiczne czy historyczne),
- leczniczej (uzdrowiska Busko-Zdrój i Solec-Zdrój specjalizujące się w leczeniu chorób reumatycznych, narządów ruchu oraz chorób serca i naczyń),
- biznesowej (silna pozycja kieleckiego centrum targowego TARGI KIELCE i ranga międzynarodowych imprez targowych)

Turystyka w województwie świętokrzyskim stanie się nowoczesną dziedziną gospodarki poprzez zdecydowaną poprawę bazy noclegowej i gastronomicznej, zarówno pod względem oferowanych miejsc jak również zróżnicowania standardu usług i dostosowania ich do potrzeb turystów.

Jednym z ważniejszych działań jest wspieranie rozwoju średnich i małych miast o znaczeniu subregionalnym. Restrukturyzacja bazy ekonomicznej tych miast, rozwój usług oraz przygotowanie oferty terenów pod budownictwo mieszkaniowe stanowić powinno istotny czynnik wzrostu urbanizacji województwa. Oferta ta powinna być głównie skierowana do migrujących mieszkańców wsi, poszukujących pracy poza rolnictwem.

Poprawa sytuacji globalnej na rynku pracy w województwie wiązać się będzie głównie ze wzrostem przedsiębiorczości mieszkańców oraz wzrostem innowacyjności gospodarki. Zadaniem władz samorządowych jest tworzenie warunków do tego, aby wszyscy mieszkańcy mieli równe szanse w dostępie do edukacji oraz mieli możliwość ustawicznego podwyższania i dostosowywania swoich kwalifikacji do potrzeb pracodawców. Szansą jest Europejski Fundusz Społeczny stwarzający możliwość tworzenia regionalnego systemu szkoleń adresowanych zarówno do pracujących jak i

bezrobotnych a także regionalnego systemu stypendialnego umożliwiającego wyrównywanie szans w dostępie do edukacji młodzieży pochodzącej z rodzin o niskim statusie materialnym.

Będą tworzone warunki do rozwoju takich dziedzin jak kultura, sport, ochrona zdrowia oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Kultura jako wartość niezbędna w kreowaniu nowoczesnego, wykształconego i aktywnego społeczeństwa obywatelskiego będzie wspierana poprzez rozbudowę i ochronę bazy materialnej placówek kultury, w tym szczególnie zabytków. Rozbudowana zostanie baza kultury fizycznej i sportu jako ważnej dziedziny w programach wychowania młodzieży oraz zapobiegania patologiom społecznym oraz w programach kształtowania zdrowego i aktywnego stylu życia mieszkańców. Świętokrzyskie należy do regionów o niskim rozwoju infrastruktury ochrony zdrowia, która w znacznej części nie spełnia wymaganych standardów. Prowadzone więc będą działania mające na celu przede wszystkim rozwój regionalnych ośrodków specjalistycznej opieki ambulatoryjnej i stacjonarnej, umożliwiające wczesną diagnostykę i kompleksową specjalistyczną opiekę medyczną.

5.5. Kierunki przekształceń struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa

W nawiązaniu do ukształtowanego podziału funkcjonalnego województwa wyróżniono 9 obszarów funkcjonalnych, które pełnić będą rolę stref zróżnicowanej polityki przestrzennej.

1. Obszar Kielc wraz z potencjalnym obszarem metropolitalnym — stanowi nadrzędny element struktury przestrzennej i osadniczej regionu. Jest on przewidziany do zrównoważonej urbanizacji oraz lokalizacji funkcji metropolitalnych i prestiżowych dynamizujących rozwój pozostałych obszarów województwa. Uwzględnienie tego obszaru w strukturach zagospodarowania przestrzennego kraju będzie miało kluczowe znaczenie dla osiągnięcia celów wojewódzkiej polityki przestrzennej.
2. Obszar miast w północnej części regionu — objęty depresją strukturalną związaną z wyczerpaniem dotychczasowych potencjałów rozwoju. Głównym kierunkiem zagospodarowania będzie tu przełamanie kryzysu istniejącej bazy przemysłowej, rewitalizacja zdegradowanych terenów dużych przedsiębiorstw państwowych oraz racjonalizacja żywiolowo kształtującego się mieszkalnictwa

i drobnej przedsiębiorczości. Z uwagi na niedobór własnych czynników aktywizacji obszar ten powinien uzyskać większe wsparcie zewnętrzne na przełamanie zjawisk kryzysowych.

3. Obszar koncentracji wydobywania i przetwórstwa surowców skalnych — położony na południe od Kielc skupia większość wydobywania i przetwórstwa surowców skalnych, głównie węglanowych oraz wykazuje zwiększoną dynamikę rozwoju i przekształceń własnościowych. Głównym kierunkiem działań będzie tu racjonalne zagospodarowanie złóż surowców (eksploatowanych i przewidzianych do eksploatacji) oraz nie dopuszczenie do powstawania i kumulacji zagrożeń środowiska przyrodniczego.
4. Obszar rolniczy o najlepszych glebach — składający się z dwóch podobszarów; sandomiersko-opatowskiego i kazimierskiego. Jest on przewidziany do intensywnego rozwoju rolnictwa oraz przetwórstwa rolno-spożywczego, związanego z ukształtowaną bazą sadowniczą i warzywniczą. Głównym kierunkiem działań będzie tu kształtowanie systemu rynków hurtowych oraz nowoczesnego otoczenia rolnictwa. Równoległe obszary te będą obejmowane programami rolno-środowiskowymi, ukierunkowanymi na wdrożenie rolnictwa zrównoważonego i ekologicznego.
5. Obszar restrukturyzacji rolnictwa — obejmuje tereny o dominacji funkcji rolniczej, charakteryzujące się przewagą gleb klas średnich i zróżnicowaną lesistością. Rolnictwo uzupełnia lokalny przemysł, który skupia się w większych ośrodkach osadniczych. Obszar ten generalnie kwalifikuje się do restrukturyzacji rolnictwa i uzupełnienia tej funkcji różnorodną przedsiębiorczością pozarolniczą, dostosowaną do lokalnych uwarunkowań. Preferowanymi funkcjami gospodarczymi będzie turystyka, zwłaszcza agroturystyka oraz drobna i średnia przedsiębiorczość bazująca na lokalnych zasobach surowcowych.
6. Obszar rozwoju wielofunkcyjnego z przewagą funkcji pozarolniczych — obejmujący swoim zasięgiem największą, a zarazem najslabszą glebowo część województwa. Jego cechą jest mało efektywne rolnictwo, duża lesistość oraz wysoki udział użytków zielonych. W rejonie Gór Świętokrzyskich charakterystycznym elementem przestrzeni jest wysokie rozproszenie zabudowy, a także tereny o charakterze górskim posiadające niekorzystny agroklimat. Priorytetowym kierunkiem zagospodarowania będzie tu turystyka,

gospodarka rolno-środowiskowa ukierunkowana na ochronę środowiska i tradycyjnych krajobrazów rolniczych oraz zalesienia.

7. Obszar doliny Wisły — wydzielony z myślą o rozwiązywaniu specyficznych problemów urbanizacyjnych i zagrożeń środowiskowych.
8. Obszar uzdrowiskowy zespołu Busko Zdrój — Solec Zdrój, którego dominującą funkcją będzie lecznictwo uzdrowiskowe wsparte różnymi formami turystyki. Prawie cały obszar jest przewidziany do objęcia programami rolo-środowiskowymi.
9. Staszowski obszar aktywności przemysłowo-osadniczej — Główną jego funkcją będzie przedsiębiorczość przemysłowa, której towarzyszyć winna zrównoważona ekologicznie urbanizacja oraz intensywna działalność rekultywacyjna terenów posiarkowych. Ważnym działaniem będą zalesienia, zwłaszcza terenów zdegradowanych. Do zadań priorytetowych zalicza się również usprawnienie systemu komunikacji, w tym budowę przeprawy mostowej przez Wisłę w Połańcu oraz wykorzystanie dla rozwoju obszaru linii LHS.

5.6. *Płaszczyzny współpracy międzywojewódzkiej*

Konsekwencją obecnych procesów transformacji rynkowej jest coraz większe zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, które objęło nie tylko główne obszary i strefy polityki krajowej, ale również mniejsze jednostki podziału terytorialnego, położone w oddaleniu od regionalnych stref i ośrodków przyspieszonego rozwoju.

Wyrównywaniu tych dysproporcji winna służyć polityka rozwoju regionalnego, która zgodnie z założeniami na lata 2007–2013 zmierzać będzie do rozwiązywania wspólnych problemów stykowych, na obszarach objętych największą recesją strukturalną. Obszary te ze względów historycznych, geograficznych, jak też na skutek ograniczonych możliwości wsparcia ze strony samorządów województw w niewielkim tylko stopniu korzystają ze współczesnych dobrodziejstw cywilizacyjnych i stoją wobec barier i problemów trudnych do rozwiązania bez konkretnej pomocy zewnętrznej. Działania wspomagające winny być tu ukierunkowane na uzyskanie spójności gospodarczej i przestrzennej z pozostałą częścią regionu, a jednocześnie na zwiększeniu kooperacji, wymiany doświadczeń i solidarności międzywojewódzkiej w rozwiązywaniu wspólnych problemów stykowych.

Poniżej przedstawiono w układzie sektorowym propozycję płaszczyzn i obszarów współpracy w rozwiązywaniu problemów przygranicznych, które mają szansę podjęcia wspólnych działań (np. zostały ujęte w planach zagospodarowania przestrzennego województw sąsiadujących) i tym samym ubiegania się o wsparcie zewnętrzne.

Ochrona środowiska

- wspólna polityka ekologiczna na transgranicznych obszarach prawnie chronionych (zgodnie z ustawą o ochronie przyrody z dn. 16 kwietnia 2004 r.):
 - Przedborski Park Krajobrazowy (woj. łódzkie),
 - Miechowsko-Działoszycki Obszar Chronionego Krajobrazu (woj. małopolskie, śląskie),
 - Koszycko-Opatowiecki Obszar Chronionego Krajobrazu (woj. małopolskie),
 - Przysusko-Szydłowiecki Obszar Chronionego Krajobrazu (woj. mazowieckie),
 - obszary włączone do sieci NATURA 2000 (Małopolski Przełom Wisły — woj. lubelskie i mazowieckie, Ostoja Przedborska — woj. łódzkie);
- propozycja utworzenia Parku Krajobrazowego Doliny Środkowej Wisły (wspólnie z woj. lubelskim i mazowieckim);
- transgraniczne elementy systemu przyrodniczego (ECONET-PL)
 - międzynarodowy korytarz ekologiczny — Dolina Wisły (woj. małopolskie i podkarpackie),
 - międzynarodowy węzeł ekologiczny — Obszar Środkowej Wisły (woj. mazowieckie, lubelskie),
 - krajowy węzeł ekologiczny — Obszar Miechowski (woj. małopolskie),
 - krajowy węzeł ekologiczny — Obszar Przedborski (woj. łódzkie),
 - krajowy korytarz ekologiczny — Dolina Pilicy (woj. śląskie, łódzkie),
 - krajowy korytarz ekologiczny — górne odcinki dolin Kamiennej i Czarnej Koneckiej (woj. mazowieckie);
- napływ zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego z ościennych województw uwidaczniający się uszkodzeniem drzewostanów na terenach leśnych (woj. małopolskie, śląskie, łódzkie, mazowieckie).

Gospodarka wodna

- współdziałanie w zakresie ochrony przeciwpowodziowej doliny Wisły oraz poprawa jej stanu czystości (woj. podkarpackie, małopolskie i lubelskie);

- współdziałanie w sprawie ochrony przeciwpowodziowej Pilicy (woj. śląskie i łódzkie);
- wspólna ochrona transgranicznych Głównych Zbiorników Wód Podziemnych:
 - nr 422 Romanówka (woj. podkarpackie),
 - nr 420 Wierzbica — Ostrowiec (woj. mazowieckie),
 - nr 411 Końskie (woj. łódzkie),
 - nr 408 Niecka Miechowska (woj. łódzkie, śląskie),
 - nr 409 Niecka Miechowska (woj.śląskie, małopolskie);
- kompleksowa ochrona zlewni Pilicy, w tym szczególnie poprawa stanu czystości wód powierzchniowych (woj. łódzkie, śląskie);
- wspólne przedsięwzięcia w celu poprawy stanu czystości rzeki Kamiennej i jej dopływów (woj. mazowieckie);
- ochrona obszarów źródliskowych Białej Nidy (woj. śląskie) i Wzgórz Koneckich — źródła Czarnej Koneckiej i Kamiennej (woj. mazowieckie);
- wspólna ochrona ujęć wody w Płużkach i Pałecznicy zasilających gminy południowe (woj. małopolskie) oraz ujęcia Trębowiec (projektowana druga nitka magistrali wodnej do Starachowic z woj. mazowieckiego).

Surowce mineralne

- rekultywacja terenów po eksploatacji siarki kopalni odkrywkowej Piaseczno zlokalizowanej w naszym województwie i obecnie likwidowanej kopalni Machów po drugiej stronie Wisły (oba wyrobiska są położone w obrębie tego samego kompleksu złożowego i we wspólnym układzie hydrogeologicznym, co wymusza równoczesną ich likwidację) — woj. podkarpackie –
- eksploatacja i ewentualnie udostępnienie turystyczne złoża ropy naftowej Pławowice, którego teren górniczy położony jest na obszarze województw: świętokrzyskiego i małopolskiego (aktualnie ropa pozyskiwana jest z otworów zlokalizowanych poza granicami woj. świętokrzyskiego);
- eksploatacja udokumentowanych złóż piasku: Sarnówek (gm. Bodzechów) i Osiny-Polany (gm. Mirzec) położonych transgranicznie na obszarze woj. świętokrzyskiego i mazowieckiego (eksploatacja złoża Sarnówek jest problematyczna gdyż położone jest w strefie ujęcia wody).

Dziedzictwo kulturowe

- wspólne działania woj. świętokrzyskiego i mazowieckiego w celu ustanowienia projektowanego (transgranicznego) Parku Kulturowego Doliny Kamiennej;
- wspólne działania z woj. małopolskim mające na celu rewaloryzację obszaru koncentracji najstarszego w Polsce osadnictwa (ciągłość osadnicza od neolitu po wczesne średniowiecze i później), obejmującego tzw. „Płyte Lessową”;
- oznakowanie i udostępnienie turystyczne Monastycznego Szlaku Cysterskiego z XII w. na całym jego przebiegu — obejmującego klasztory Ziemi Świętokrzyskiej (Jędrzejów, Wąchock, Koprzywnica) oraz klasztory w Sulejowie (woj. łódzkie)

oraz

i Szczyrzyc (w woj. małopolskim);

- współpraca wraz z woj. małopolskim, śląskim i mazowieckim, przy ustanowieniu i oznakowaniu historycznego szlaku bojowego powstańców kościuszkowskich wiodącego z Krakowa (małopolskie) przez świętokrzyskie i pogranicze śląskiego po mazowieckie i przebiegającego dalej przez tereny tradycji kościuszkowskich z 1794 r.;
- współpraca wraz z woj. małopolskim i mazowieckim, przy oznakowaniu i dalszej aktywizacji historycznego szlaku bojowego legionów Piłsudskiego wiodącego z Krakowa (małopolskie) przez świętokrzyskie po mazowieckie i przebiegającego dalej przez tereny tradycji legionowych z lat 1915–1918, współczesny „Szlak Kadrówki” z Krakowa do Kielc;
- współpraca wraz z woj. mazowieckim przy ustanowieniu i oznakowaniu historycznego szlaku bojowego mjr Hubala (zachodnie świętokrzyskie i południowa część mazowieckiego), walki partyzantów okręgu AK „Jodła” (świętokrzyskie i południowa część mazowieckiego) przebiegającego przez obszar tradycji partyzanckich z lat 1939–1945;
- kultywowanie wspólnych tradycji patriotycznych na obszarze działalności partyzanckiej „Republiki Pińczowskiej” AK, BCh, AL (południowe świętokrzyskie i północna część małopolskiego);
- restytucja i wykorzystanie dla promocji województw śladów kultury państwa Wiślan z VI–X w. (na terytorium plemiennym sięgającym od rejonu grodu w Wiślicy na województwo małopolskie z grodem krakowskim i na wschodnią część województwa śląskiego oraz zachodni fragment podkarpackiego);
- podkreślenie wspólnych związków na obszarze kultury Lędzian (ziemie plemienne sięgające od rejonu grodu w Sandomierzu na południową część województwa mazowieckiego — po Pilicę oraz północną część podkarpackiego i zachodnią lubelskiego);
- restytucja wspólnych tradycji historycznych międzywojennego i powojennego (do 1974 r.) województwa kieleckiego — związki z fragmentami województwa mazowieckiego, małopolskiego, śląskiego i łódzkiego;
- podkreślenie wspólnych tradycji historycznych przedrozbiorowego województwa sandomierskiego (związki świętokrzyskiego z obszarami fragmentów mazowieckiego, łódzkiego, lubelskiego i podkarpackiego);
- wykorzystanie dla rozwoju wspólnych tradycji przemysłowych na obszarze Staropolskiego Okręgu Przemysłowego z XVII–XIX w., obejmującym północną połowę świętokrzyskiego oraz sięgający od północy w rejon Ilży i Przysuchy w województwie mazowieckim, jak też Drzewicy i Opoczna w województwie łódzkim, a od zachodu po linię Pilicy w tymże województwie (analogiczne działania mogły by dotyczyć wspólnych tradycji przemysłowych na obszarze Centralnego Okręgu Przemysłowego ze schyłku lat 30-tych XX w., obejmującego poza świętokrzyskim znaczne obszary podkarpackiego oraz południowej części mazowieckiego i zachodniej lubelskiego);
- podtrzymywanie najstarszych na ziemiach polskich tradycji przemysłowych na obszarze Starożytnego Hutnictwa i Górnictwa Świętokrzyskiego z II w p.n.e.–III w.n.e., obejmującym poza północną częścią świętokrzyskiego, enklawę na

południe od Itży oraz mniejszą enklawę między Lipskiem a Siennem w województwie mazowieckim;

- współpraca z woj.: małopolskim, podkarpackim i lubelskim w zakresie ochrony zasobów kultury materialnej Doliny Wisły, w tym rewaloryzacja miast i ośrodków nadwiślańskich i udostępnienie ich dla turystyki ;
- współpraca w zakresie kultywacji wspólnych tradycji i innych zasobów kultury niematerialnej w aspekcie aktywizacji turystyki (wszystkie woj. sąsiadujące ze szczególnym uwzględnieniem rejonu konecko-opoczyńskiego i starachowicko-iłżeckiego);
- propozycja (ze strony rzeszowskiej) współpracy w zakresie wprowadzenia obszarowej ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego;
- wykorzystanie możliwości współpracy przy opracowaniu wspólnych projektów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i promocji folkloru, na obszarach i w dziedzinach mogących uzyskać wsparcie z funduszy strukturalnych oraz innych środków finansowych UE, (wszystkie województwa ościenne).

Rolnictwo i leśnictwo

- wspólna organizacja systemu rynków hurtowych art. rolnych
 - z woj. małopolskim (w zakresie warzywnictwa gruntowego, buraków cukrowych i zbóż),
 - z woj. podkarpackim (w zakresie art. i surowców ogrodniczych),
 - z woj. łódzkim i mazowieckim w zakresie skupu i zagospodarowania mleka);
- podjęcie starań o uznanie południowo-wschodniego obszaru Polski jako „krajowego obszaru wsparcia rolnictwa” (wszystkie zainteresowane województwa);
- opracowanie i wdrożenie do krajowej polityki rozwoju regionalnego „międzyregionalnego programu przełamania recesji strukturalnej na obszarach wiejskich w rejonie przygranicznym” (wspólnie z woj. łódzkim);
- wdrożenie krajowego programu rolno-środowiskowego na obszarach wspólnych stref priorytetowych (schemat I)
 - z woj. małopolskim dla OPW 33(Dolina Nidy i Powiśle Dabrowskie),
 - z woj. lubelskim i mazowieckim dla OPW 29 (Dolina środkowej Wisły);
- podjęcia starań w kierunku organizacji w regionie świętokrzyskim Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych zarządzającej całością LP (woj. śląskie, woj. mazowieckie, woj. łódzkie);
- czynna ochrona zlewni Pilicy i wykreowanie nadpilickiego rejonu turystycznego jako alternatywy dla podupadłego rolnictwa (woj. łódzkie, woj. śląskie).

Turystyka

- wspólne działania zmierzające do oznakowania i udostępnienia atrakcji turystycznych wzdłuż drogi nr 79 (mogącej stać się międzyregionalną „park way”) na przebiegu Kraków — Sandomierz i dalej w kierunku woj. mazowieckiego i lubelskiego;

- działania z woj. śląskim zmierzające do oznakowania i udostępnienia atrakcji turystycznych wzdłuż potencjalnej drogi turystycznej nr 78 na przebiegu Katowice — Jędrzejów (i dalej w kierunku Chmielnika);
- oznakowanie i udostępnienie atrakcji turystycznych oraz małej infrastruktury turystycznej wzdłuż potencjalnych korytarzy turystycznych (droga nr 73 na odcinku Tarnów — Kielce oraz E-77 na odcinku Kraków — Kielce i dalej w kierunku Warszawy — woj. mazowieckie i małopolskie);
- działania zmierzające do oznakowania atrakcji turystycznych wzdłuż potencjalnej drogi turystycznej E-371 na przebiegu Rzeszów — Opatów (i dalej w kierunku woj. mazowieckiego) — wspólnie z woj. podkarpackim i mazowieckim;
- oznakowanie i udostępnienie atrakcji turystycznych wzdłuż międzyregionalnej drogi turystycznej nr 74 na przebiegu Lublin — Kielce (i dalej w kierunku woj. łódzkiego) — wspólnie z woj. lubelskim i łódzkim;
- przebieg pieszych szlaków turystycznych o charakterze transgranicznym — woj. podkarpackie, łódzkie, lubelskie, mazowieckie, śląskie;
- utworzenie turystycznego szlaku wodnego na Wiśle (spływy kajakowe, rejsy turystycznymi statkami) oraz budowa odpowiedniej infrastruktury nabrzeżnej — woj. małopolskie, podkarpackie, lubelskie;
- rozwój turystyki na bazie rekultywowanych kopalni siarki — wspólnie z podkarpackim;
- wypromowanie obszaru turystycznego doliny Wisły — woj. podkarpackie i lubelskie;
- rozwój agroturystyki, ekoturystyki i krajoznawstwa na terenach przygranicznych — wspólnie ze śląskim, małopolskim i łódzkim;
- oznakowanie turystycznego szlaku wodnego na Pilicy, a także budowa odpowiedniej infrastruktury nabrzeżnej — śląskie, łódzkie;
- działania zmierzające do upamiętnienia i oznakowania atrakcji turystycznych wzdłuż historycznych szlaków Piłsudskiego i Kościuszki — woj. małopolskie;
- wytyczenie międzynarodowego szlaku rowerowego Berlin — Lwów — woj. łódzkie, podkarpackie.

Baza ekonomiczna

- opracowanie i wdrożenie wspólnego programu aktywizacji przedsiębiorczości (szkolenia menadżerów, wspólna baza informacyjna oraz system inkubacji i wdrażania innowacji) na obszarze największej recesji strukturalnej (tereny przygraniczne na styku z woj. łódzkim i mazowieckim);
- opracowanie i wdrożenie międzywojewódzkiego programu przeciwdziałania negatywnym skutkom upadku przemysłowych rynków pracy w północnych miastach woj. świętokrzyskiego (obejmującego obszar intensywnych dojazdów do pracy woj. mazowieckiego);
- współpraca w zakresie rozbudowy infrastruktury ekonomicznej na obszarach o zbliżonych kierunkach rozwoju bazy ekonomicznej (ukierunkowanej na

wspomaganie kooperacji i działań komplementarnych w konkretnych dziedzinach przedsiębiorczości (tworzenie transgranicznych stref aktywizacji oraz rozwój stosunków partnerskich) — wszystkie województwa sąsiadujące;

- współpraca na polu rozwoju szkolnictwa wyższego i organizacji ponadlokalnej bazy innowacyjności z woj. sąsiadującymi posiadającymi silne środki naukowo-wdrożeniowe.

Transport

- wspólne z woj. śląskim i lubelskim uzasadnianie potrzeby realizacji drogi ekspresowej S-78 (S-46) łączącej drogę ekspresową S-7 (Jędrzejów) z autostradą A-1 dla poprawy funkcjonowania krajowego korytarza transportowego łączącego lubelskie, świętokrzyskie i śląskie;
- wspólne z woj. ościennymi starania o szybką realizację dróg ekspresowych S-7 (woj. mazowieckie, małopolskie) i S-74 (woj. łódzkie, podkarpackie, lubelskie);
- poprawa powiązań międzywojewódzkich na obszarach rozdzielonych Wisłą poprzez wspólne starania na rzecz budowy przepraw mostowych w Solcu (lubelskie, mazowieckie), Koćmierzowie, Połańcu (podkarpackie) i Nowym Korczynie (małopolskie);
- koordynacja działań z woj. małopolskim przy przełożeniu trasy drogi krajowej nr 73 z obecnej (przez Szczucin) na nową (przez N. Korczyn);
- stworzenie warunków (m.in. rezerwacja terenów) do szybkiej przebudowy dróg krajowych nr 9, 42, 74, 77, 79, na pełne parametry dróg głównych ruchu przyspieszonego;
- przebudowa dróg wojewódzkich do pełnych parametrów dróg głównych dla uaktywnienia współpracy graniczących ze sobą obszarów województw: mazowieckie (nr 728, 744, 749, 754), lubelskie (755, 759), podkarpackie (758, 872), małopolskie (768, 776, 783), śląskie (795), łódzkie (742, 746, 785, 786);
- wspólne starania o modernizację linii kolejowych: nr 4 (CMK), nr 8 (Warszawa — Kraków), nr 64 (Psary — Kozłów), nr 61 (Kielce — Czarncza), łączących metropolie i ośrodki krajowe;
- zagospodarowanie potencjału transportowego linii kolejowej szerokotorowej (LHS) w relacjach krajowych i międzynarodowych (woj. lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie, małopolskie, śląskie).

Infrastruktura techniczna

- zapewnienie korytarza przebiegu dla istniejących linii elektroenergetycznych:
 - 400 kV relacji Kozienice — Połaniec, Kielce — Połaniec oraz wyprowadzenie tych linii w kierunku Tarnowa i Rzeszowa (woj. podkarpackie, mazowieckie),
 - 220 kV relacji Rożki — Kielce, Joachimów — Kielce, Łośnice — Kielce, Połaniec — Rzeszów, Połaniec — Tarnów oraz Rożki — Niziny (woj. podkarpackie, śląskie, małopolskie, mazowieckie),

- 110 kV (woj. podkarpackie, śląskie, mazowieckie, małopolskie, łódzkie, lubelskie);
- wspólny korytarz dla projektowanej linii elektroenergetycznej 400 kV Rogowiec — Kielce (wspólnie z woj. łódzkim);
- korytarz dla istniejących gazociągów wysokiego ciśnienia:
 - Rozwadów — Sandomierz, Chmielów — Sandomierz (woj. podkarpackie),
 - Sandomierz — Piotrków (woj. łódzkie) z odgałęzieniem do Radomia, Szydłowca, (wspólnie z mazowieckim),
 - Sandomierz — Staszów — Tarnów (małopolskie);
- wspólny korytarz dla projektowanych gazociągów na południowym- zachodzie woj. (z istniejącego gazociągu „Proszowice” do Sędziszowa, Działoszyc i Kazimierzy Wielkiej) - we współpracy z woj. małopolskim.

6. Cele i główne priorytety Strategii Rozwoju Województwa

6.1. Cel generalny

Wzrost atrakcyjności województwa dla zintegrowanego rozwoju społeczno – gospodarczo - przestrzennego

Biorąc pod uwagę rzeczywistość gospodarczą, społeczną i przestrzenną województwa świętokrzyskiego oraz jego niekorzystne relacje zewnętrzne wobec innych, większych i mających lepszą pozycję regionów polskich i europejskich, jako cel generalny strategii stawia się kwestię wzrostu atrakcyjności województwa.

Strategia rozwoju powinna zmierzać do poprawy wizerunku województwa świętokrzyskiego, pokazując faktyczne i potencjalne korzyści dla mieszkańców i inwestorów w różnych dziedzinach życia społecznego i gospodarczego.

Atrakcyjność oznacza relatywne wobec otoczenia polepszanie warunków inwestowania na obszarze województwa, zwłaszcza przez inwestorów zewnętrznych, polepszanie warunków funkcjonowania firm i całego układu gospodarki rynkowej, rozwój wszelkich dopuszczalnych ekologicznie form przedsiębiorczości oraz instytucji i organizacji obsługujących życie społeczno-gospodarcze regionu.

6.2. Cele warunkujące, priorytety i kierunki działań

1. Przyspieszenie rozwoju bazy ekonomicznej i wzrostu innowacyjności województwa

Konkurencyjność regionu w dużym stopniu zależy od zdolności adaptacji gospodarki do funkcjonowania w warunkach zmieniającego się stale rynku. W perspektywie roku 2020 konkurencyjność podmiotów gospodarczych województwa świętokrzyskiego będzie wypadkową: zainwestowania w nowoczesny majątek trwały i osiągniętego poziomu technicznego produktów i usług, umiejętności elastycznego dostosowania struktury produkcji do struktury popytu na rynku europejskim, sprawności organizacyjnej i jakości kadr.

Kluczową stanie się umiejętność tworzenia i absorbowania innowacji. Samorząd województwa będzie więc wspierał działania służące wdrażaniu regionalnej strategii innowacji, tworzeniu regionalnego systemu technopoli, parków technologicznych, klastrów przemysłowych oraz aktywizacji regionalnego środowiska biznesowego. Zakłada się rozwój instytucji zajmujących się upowszechnieniem w regionie innowacyjnych technologii, promocją regionalnych osiągnięć naukowych i ich komercjalizacją.

Za priorytetowe działania uznaje się wsparcie rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw (zwiększenia ich konkurencyjności, wzrost eksportu oraz nakładów inwestycyjnych), rozwój sieci instytucji i organizacji otoczenia biznesu, w tym sieci nowoczesnej obsługi kapitału (pozabankowe fundusze gwarancyjne, bankowe kredyty eksportowe, fundusze podwyższonego ryzyka) oraz wsparcie rozwoju nowoczesnych i innowacyjnych sektorów gospodarki.

Specjalna rola w aktywizacji społeczno-gospodarczej i podnoszeniu poziomu urbanizacji województwa świętokrzyskiego przypada Kielcom, które mają pełnić rolę generatora rozwoju obszaru województwa poprzez rozwój funkcji wyższego rzędu (centrum: naukowe i innowacyjne, kulturalne, medyczne, kongresowe, informacyjne, współpracy międzynarodowej itp.). Warunkiem wzrostu znaczenia Kielc jako centrum regionalnego jest poprawa wszelkich standardów miasta i zapewnienie przestrzenno-funkcjonalnego jego rozwoju (zabezpieczenie rezerw terenowych i infrastrukturalnych).

Szczególne miejsce na obszarze województwa świętokrzyskiego zajmują trzy największe ośrodki miejskie Staropolskiego Okręgu Przemysłowego: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice i Skarżysko-Kamienna. Problemem tych miast jest ciągle utrzymujący się brak równowagi między poziomem koncentracji ludności a liczbą miejsc pracy i dywersyfikacją gałęziową lokalnych podmiotów gospodarczych.

Wspierany będzie również rozwój miast średnich, zdolnych do skutecznej wielostronnej obsługi swoich subregionalnych stref wpływów, zwłaszcza na południu regionu. Powinny one przygotować się do dalszej koncentracji mieszkańców i działalności gospodarczej, szczególnie rozwoju sektora usług. Ważnym zadaniem strategicznym jest urbanizacja obszarów wiejskich poprzez udostępnienie terenów rozwojowych z wyodrębnieniem skoncentrowanego w centrach gmin budownictwa mieszkaniowego oraz terenów przemysłowych.

Najważniejsze priorytety i kierunki działań:

1. Tworzenie otoczenia przyjaznego dla powstawania i rozwoju nowoczesnego biznesu, szczególnie sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz pozyskiwania kapitału pobudzającego rozwój gospodarczy

kierunki działań:

- Tworzenie kompleksowych terenów inwestycyjnych - rozwój infrastruktury wspierającej działania inwestycyjne przedsiębiorstw
- Wspieranie rozwoju instytucji otoczenia biznesu i ich współpracy z przedsiębiorstwami
- Poprawa dostępu do kapitału, szczególnie dla małych i średnich przedsiębiorstw poprzez rozwój systemu gwarancji, poręczeń, funduszy pożyczkowych oraz alternatywnych systemów finansowania działalności gospodarczej i inwestycyjnej (np. fundusze wysokiego ryzyka, kredyty rodzinne itp.)
- Budowa regionalnego systemu informacji gospodarczej
- Tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw wykorzystujących nowoczesne technologie oraz nowoczesne metody organizacji, zarządzania i dystrybucji wyrobów i usług
- Promocja przedsiębiorczości, postaw proeksportowych i innowacyjnych

2. Wspieranie rozwoju gospodarki opartej na wiedzy

kierunki działań:

- Wspieranie transferu efektów badań naukowych i innowacji do przedsiębiorstw
- Zwiększanie potencjału firm w zakresie absorpcji innowacji oraz technologii informatycznych i komunikacyjnych
- Tworzenie warunków do rozwoju badań naukowych i prac rozwojowych ukierunkowanych na wykorzystanie w gospodarce

- Zwiększenie dostępności do usług sektora B+R
- Zapewnienie powszechnego dostępu do usług elektronicznych dzięki wykorzystaniu nowoczesnych technologii informatycznych
- Wspieranie rozwoju instytucjonalnego otoczenia przedsiębiorstw ukierunkowanego na transfer nowych technologii do gospodarki

3. Kształtowanie specjalizacji regionalnej w gospodarce

kierunki działań:

- Wspieranie rozwoju specyficznych dla regionu sektorów gospodarki, w szczególności działających w oparciu o wykorzystanie zasobów naturalnych województwa
- Prowadzenie zrównoważonej gospodarki złożami kopalin
- Tworzenie warunków dla rozwoju skupisk współpracujących przedsiębiorstw (grup branżowych i klastrów) w strategicznych dla regionu sektorach gospodarki – np. budownictwo i materiały budowlane, odlewnictwo, energia odnawialna, przemysł spożywczy itp.
- Rozwój usług medycznych i uzdrowiskowych oraz systemu opiekuńczo-pielęgnacyjnego dla osób starszych i wymagających opieki
- Kreowanie i wspieranie rozwoju produktów i marek regionalnych

4. Kreowanie rozwoju i dywersyfikacji funkcji wyższego rzędu w Kielcach oraz racjonalnego rozwoju miast i centrów gmin województwa

kierunki działań:

- Rozwój potencjału infrastrukturalnego i instytucjonalnego dla rozwoju funkcji metropolitalnych Kielc (m.in. baza dydaktyczna wyższych uczelni, port lotniczy, międzynarodowe i krajowe instytucje biznesu, cykliczne wydarzenia sportowe, naukowe, targowo - wystawiennicze i kulturalne o randze krajowej i międzynarodowej)
- Włączenie Kielc do sieci powiązań z innymi krajowymi i europejskimi metropoliami
- Rewitalizacja śródmieścia Kielc, obszarów przemysłowych i obiektów użyteczności publicznej
- Rozbudowa i poszerzenie oferty placówek edukacji, nauki, kultury, ochrony zdrowia, administracji i innych usług wyższego rzędu w obszarze metropolitalnym Kielc
- Wzmacnianie powiązań stolicy regionu z ośrodkami subregionalnymi

- Wspieranie rozwoju nowoczesnego transportu miejskiego i podmiejskiego
- Wzmacnianie regionalnych i subregionalnych ośrodków wzrostu prowadzące do wzrostu aktywności gospodarczej i zawodowej w obszarach ich oddziaływania
- Kształtowanie ładu przestrzennego w zagospodarowaniu obszarów miejskich, poprawa wizerunku miast

2. Rozwój zasobów ludzkich

W długim horyzoncie czasowym za najważniejszy cel warunkujący wzrost atrakcyjności województwa uznaje się rozwój zasobów ludzkich. Trudno wyobrazić sobie możliwość rozwoju gospodarki opartej na wiedzy bez spójnego systemu kształtowania społeczeństwa wiedzy. Warunkiem jest zwiększenie dostępności do edukacji (w tym zmniejszanie dysproporcji edukacyjnych np. miasto – wieś) oraz poprawa jakości kształcenia na wszystkich poziomach edukacji, począwszy od szkolnictwa podstawowego aż do studiów podyplomowych i doktoranckich. Podstawową rolę będą odgrywać szkoły wyższe, które będą tworzyć nową wiedzę, przechowywać ją w bazach danych oraz udostępniać i rozpowszechniać przy wykorzystaniu technologii informatycznych. Oprócz klasycznych systemów edukacji stacjonarnej stosowane będą systemy kształcenia sieciowego – e-Learning.

Lepsze dostosowanie systemu edukacji do potrzeb rynku pracy wiąże się koniecznością wyposażenia młodych ludzi w podstawowe umiejętności z dziedziny gospodarki a także kształtowania postaw przedsiębiorczości, co w przyszłości zaowocuje zwiększeniem liczby pracujących na własny rachunek i tworzących nowe miejsca pracy.

Wzrasta rola edukacji ustawicznej adresowanej do szerokich grup społecznych, umożliwiającej podwyższanie kwalifikacji oraz uzupełnienie wiedzy, która dość szybko się dezaktualizuje w związku z gwałtownym postępem technologicznym i organizacyjnym. Rośnie rola szkoleń adresowanych do grup odbiorców takich jak przedsiębiorcy dbający o konkurencyjność własnych firm i zainteresowanych szkoleniami dla pracowników.

O pozycji konkurencyjnej regionu będzie w najbliższych latach decydowała wiedza i jej wykorzystanie. Staje się ona faktycznie najcenniejszym zasobem mającym wpływ na szybki rozwój gospodarki. Czynnikiem decydującym o sukcesie jest

wytworzenie sprawnych mechanizmów współpracy i przepływu wiedzy pomiędzy głównymi podmiotami życia społeczno-gospodarczego, a szczególnie pomiędzy nauką i gospodarką.

Poważnym wyzwaniem dla regionu na najbliższe lata jest zasadnicze obniżenie poziomu bezrobocia i zwiększenie stopy zatrudnienia. Szczególne działania poprzez wykorzystywanie aktywnych form polityki rynku pracy będą prowadzone wobec osób z grup narażonych na wykluczenie z rynku pracy – długotrwale bezrobotnych o niskich kwalifikacjach, młodzieży, absolwentów, niepełnosprawnych, osób społecznie dysfunkcyjnych, osób powyżej 50-go roku życia. Będą także podejmowane działania związane z realizacją zasady równości szans na rynku pracy, zwłaszcza dotyczące zwiększenia dostępu kobiet do zatrudnienia oraz poprawy warunków łączenia przez kobiety ról rodzinnych i zawodowych.

Najważniejsze priorytety i kierunki działań:

1. Doskonalenie systemu szkolnictwa z uwzględnieniem rynku pracy.

kierunki działań:

- Wsparcie modernizacji szkolnictwa wyższego oraz rozwoju potencjału ludzkiego w zakresie badań i innowacyjności, doszkalać pracowników naukowych oraz zachęcanie młodych ludzi do podejmowania studiów doktoranckich i podyplomowych
- Pozyskiwanie nowych kadr naukowych poprzez tworzenie sprzyjających warunków do rozwoju kariery
- Dostosowywanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy
- Promowanie jakości i atrakcyjności kształcenia w zakresie przedsiębiorczości oraz w kierunkach nauk technicznych
- Wsparcie ośrodków akademickich w regionie ukierunkowane na zwiększenie ich znaczenia na rynku usług edukacyjnych
- Inwestycje w infrastrukturę edukacyjną i szkoleniową służącą rozwojowi systemu kształcenia w zakresie technologii informatycznych i komunikacyjnych
- Zwiększenie różnorodności kierunków kształcenia, wspieranie innowacyjnych form kształcenia (np. e-edukacja)
- Wspieranie regionalnych specjalności edukacyjnych i naukowo-badawczych oraz specjalności obejmujących nową technikę i technologię
- Zwiększanie dostępu do kształcenia młodzieży pochodzącej z rodzin najuboższych i obszarów wiejskich poprzez stworzenie regionalnego systemu stypendialnego

2. Rozwój form kształcenia ustawicznego.

kierunki działań:

- Upowszechnienie, poprawa jakości i zwiększenie różnorodności kierunków kształcenia ustawicznego, w tym inicjowanie i wspieranie programów edukacyjnych dostosowanych do trendów demograficznych i potrzeb rynku pracy
- Zwiększenie udziału w szkoleniach i przekwalifikowaniach pracowników o niskich kwalifikacjach, pracowników starszych oraz osób znajdujących się w szczególnie niekorzystnych warunkach na rynku pracy
- Promowanie kształcenia przez całe życie, ze szczególnym uwzględnieniem kwalifikacji przydatnych w gospodarce opartej na wiedzy

3. Zacieśnianie więzi pomiędzy sektorem nauki a działalnością gospodarczą.

kierunki działań:

- Racjonalizacja potencjału kadrowego sektora B + R
- Rozwój przedsiębiorczości akademickiej – Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości dla młodych pracowników nauki i studentów
- Tworzenie regionalnego systemu staży w przedsiębiorstwach i stypendiów dla młodych pracowników nauki i absolwentów

4. Przeciwdziałanie bezrobociu, łagodzenie jego skutków i aktywizacja zawodowa bezrobotnych.

kierunki działań:

- Poprawa zakresu i jakości usług rynku pracy w województwie, w tym poradnictwa zawodowego i systemu informacji o lokalnych rynkach pracy
- Wzrost zatrudnialności poprzez tworzenie nowych miejsc pracy – budowa regionalnego systemu wspierania przedsiębiorców inwestujących w rozwój zasobów ludzkich
- Wyrównywanie szans i promocja integracji społecznej poprzez wsparcie dla osób, które doświadczają dyskryminacji na rynku pracy
- Wzmocnienie adaptacyjności i mobilności zasobów ludzkich na rynku pracy – wdrażanie programów aktywizacji zawodowej dla bezrobotnych
- Wspieranie przedsiębiorczości, promowanie pracy na odległość oraz elastycznych form zatrudnienia, w tym samozatrudnialności

3. Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody i dóbr kultury

Wzrost atrakcyjności województwa warunkowany jest przestrzeganiem europejskich standardów jakości ochrony środowiska przyrodniczego oraz ochrony dziedzictwa kulturowego. Poprawa stanu środowiska oraz zachowanie potencjału przyrodniczego i jego promocja stwarza szanse na zrównoważony rozwój regionu.

Zgodnie z koncepcją rozwoju zrównoważonego warunkiem koniecznym dla dalszego rozwoju gospodarczego jest ochrona różnorodności biologicznej. Kierunki ochrony różnorodności biologicznej są szerszej rozumiane niż tradycyjna ochrona przyrody i są odnoszone do przestrzeni całego regionu, a nie tylko do obszarów prawnie chronionych. Ważne jest też wskazanie sposobów przywrócenia różnorodności biologicznej na terenach użytkowanych i zagospodarowanych przez człowieka, w tym na obszarach już znacznie zdegradowanych. Konieczne jest również lepsze zintegrowanie działań ochronnych z działaniami profilaktycznymi, za które odpowiedzialne winny być przede wszystkim sektory gospodarcze.

Realizację tego celu ułatwi kompleksowe podejście do problemów uporządkowania gospodarki wodnej w dorzeczach głównych rzek województwa, stworzenia rejonowych systemów zagospodarowania odpadów oraz rekultywacji terenów zdegradowanych, zapewnienia ochrony powietrza atmosferycznego.

Świętokrzyskie jest regionem o niskich i malejących zasobach odnawialnych wody. Podejmowane są więc wszechstronne działania mające na celu ochronę ekosystemów wodnych i ich zrównoważone użytkowanie (poprawa bezpieczeństwa powodziowego i retencjonowanie wody, zapewnienie odpowiednich zasobów dyspozycyjnych wody, ograniczanie eksploatacji zasobów wód podziemnych, zwłaszcza do celów produkcyjnych nie związanych z produkcją żywności).

Racjonalna gospodarka zasobami naturalnymi to także zwiększanie zasobów leśnych regionu oraz wzmacnianie ich potencjału produkcyjnego, kształtowanie krajobrazu, zachowanie i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego.

Poprawa stanu środowiska przyrodniczego pozwoli na lepsze udostępnienie dotychczas niedostatecznie wykorzystanych walorów krajobrazowych, przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego dla celów turystyki i rekreacji. Wspierane będą przedsięwzięcia polegające na udostępnianiu dóbr kultury dla potrzeb turystycznych, tworzeniu regionalnych i lokalnych produktów turystycznych, rozwijaniu

funkcji uzdrowiskowych, budowie, modernizacji i wyposażeniu obiektów pełniących funkcje kulturalne, rekreacyjne i sportowe.

Najważniejsze priorytety i kierunki działań:

1. Tworzenie warunków zrównoważonego rozwoju umożliwiających prawidłowe funkcjonowanie systemów ekologicznych.

kierunki działań:

- Racjonalizacja wykorzystania i ochrona istniejących zasobów wodnych
- Modernizacja i rozbudowa systemu infrastruktury przeciwpowodziowej, rozwój regionalnego systemu małej retencji wodnej
- Rekultywacja terenów zdegradowanych przyrodniczo
- Rozwój proekologicznej infrastruktury turystycznej na obszarach chronionych i ich otulinach
- Ochrona zasobów kopalin i dziedzictwa geologicznego
- Monitoring środowiska i budowa systemu informacji środowiskowej
- Edukacja ekologiczna

2. Ochrona dziedzictwa kulturowego.

kierunki działań:

- Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków
- Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury
- Zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości
- Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury

3. Tworzenie warunków rozwoju kultury , turystyki, sportu i rekreacji.

kierunki działań:

- Poprawa warunków funkcjonowania bibliotek w szczególności naukowych i akademickich oraz zwiększenie dostępności do nowoczesnych usług bibliotecznych, z wykorzystaniem technologii informatycznych
- Rozwój infrastruktury turystycznej, szczególnie infrastruktury noclegowej i gastronomicznej
- Modernizacja i rozbudowa bazy sportowo – rekreacyjnej w regionie

- Poprawa warunków funkcjonowania instytucji artystycznych
- Wspieranie procesów powstawania lokalnych i regionalnych produktów turystycznych
- Rozwój zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej województwa

4. Wzmocnienie potencjału instytucjonalnego województwa w odniesieniu do rozwoju regionalnego

Nowe wyzwania stojące przed województwem świętokrzyskim jako regionem UE oraz nowe możliwości kreowania polityki rozwoju regionalnego przy wykorzystaniu funduszy europejskich, stwarzają potrzebę wzmocnienia administracji publicznej na poziomie regionalnym i lokalnym, utworzenia nowych oraz wzmocnienia szeregu instytucji regionalnych zaangażowanych w programowanie rozwoju i wdrażanie programów. Zapisany w Narodowym Planie Rozwoju 2007-2013 kierunek decentralizacji państwa oznacza istotne zwiększenie kompetencji województwa samorządowego w zakresie programowania i wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego i wdrażania wybranych działań w programach sektorowych. Zmieni się rola Urzędu Marszałkowskiego, który dotychczas pełnił rolę Instytucji uczestniczącej we wdrażaniu ZPORR oraz Instytucji wdrażającej wybrane działania w ramach SOP Rolnictwo. Po roku 2006 Urząd Marszałkowski będzie głównie rolę Instytucji Zarządzającej RPO koncentrując się na ukierunkowaniu rozwoju regionu, programowaniu oraz monitorowaniu realizacji Programu. Funkcje wdrażania Programu Zarząd Województwa może przekazać wyspecjalizowanym instytucjom regionalnym. Zakłada się także, że Urząd Marszałkowski będzie uczestniczył we wdrażaniu wybranych działań Sektorowych Programów Operacyjnych.

Samorządy terytorialne wszystkich szczebli będą dysponowały znacznie większymi środkami finansowymi, w tym także środkami funduszy strukturalnych.

Skuteczne i efektywne wykorzystanie tych środków w realizacji zadań publicznych będzie wymagało poprawy jakości funkcjonowania administracji samorządowej (regionalnej i lokalnej) – tworzenia profesjonalnej kadry urzędniczej, poprawy dostępności obywateli do usług publicznych oraz zapewnienia przejrzystości działań administracji. Podniesie sprawności instytucjonalnej wiąże się także z doskonaleniem metod i narzędzi organizacji i zarządzania w samorządach terytorialnych, w tym budowę powiązań sieciowych pomiędzy jednostkami

administracji i szeroko rozumianym środowiskiem partnerów regionalnych i lokalnych.

Wiele problemów rozwojowych województwa będzie można skutecznie rozwiązać poprzez nawiązywanie i wzmacnianie współpracy międzyregionalnej – w pierwszej kolejności z sąsiednimi województwami, a także z polskimi i europejskimi regionami o podobnych uwarunkowaniach gospodarczych i społecznych. Za główne obszary współpracy uznaje się wspólną realizację ponadregionalnych projektów w zakresie gospodarki wodnej i zapobieganiu ryzyku powodzi, rozwój korytarzy transportowych, wspieranie rozwoju ponadregionalnych klastrów przemysłowych lub innych inicjatyw gospodarczych (TRIS, dolina ekologicznej żywności, klaster odlewniczy itp.), rozwój sieci współpracy naukowej i technologicznej oraz zaawansowanych technologii komunikacyjno-informatycznych. Ta współpraca powinna przyjąć formę odpowiednich dwu- lub wielostronnych porozumień, umów lub programów.

Ważny jest także udział województwa w tworzonych sieciach współpracy oraz wymiany doświadczeń pomiędzy regionami Unii Europejskiej. W kontekście dalszego rozszerzania Unii Europejskiej ważnym obszarem będzie wykorzystanie płaszczyzny dotychczasowej współpracy z regionem Winnicy na Ukrainie dla przekazania naszych doświadczeń i zaoferowania pomocy w przygotowaniu regionu winnickiego do członkostwa w UE.

Międzynarodowa współpraca regionów jest ważnym czynnikiem wzrostu atrakcyjności i konkurencyjności regionu. Przygotowanie województwa w tych obszarach wymaga intensyfikacji działań promocyjnych oraz rozwoju różnorodnych form współpracy z partnerami zagranicznymi (samorządami regionalnymi, organizacjami międzynarodowymi, podmiotami gospodarczymi).

Najważniejsze priorytety i kierunki działań:

1. Instytucjonalne przygotowanie województwa do realizacji polityki rozwoju regionalnego

kierunki działań:

- Tworzenie i wzmacnianie wyspecjalizowanych instytucji regionalnych – agencji rozwoju regionalnego i lokalnego – przygotowanych do pełnienia roli Instytucji Wdrażających działania w ramach regionalnego i sektorowych programów operacyjnych
- Wspieranie rozwoju regionalnych firm projektowych, konsultingowych, szkoleniowych itp. specjalizujących się w świadczeniu usług specjalistycznych dla beneficjentów programów regionalnych i sektorowych z zakresu przygotowania i realizacji projektów rozwojowych

- Włączenie wyższych uczelni i placówek badawczo-rozwojowych do prac badawczych z dziedziny rozwoju regionalnego
- Wzmocnienie potencjału i możliwości technologicznych instytucji statystyki publicznej w zakresie tworzonych baz danych regionalnych oraz przetwarzania i wymiany informacji

2. Wzmocnienie kadr administracji regionalnej i lokalnej programującej i realizującej politykę rozwoju regionalnego

kierunki działań:

- Podnoszenie kompetencji i zwiększenie skuteczności działań urzędników administracji publicznej (samorządowej i rządowej) uczestniczącej w zarządzaniu i wdrażaniu programów rozwojowych
- Kształtowanie i wzmacnianie postaw etycznych, zgodnych ze standardami służby cywilnej
- Wdrażanie nowoczesnych metod i narzędzi zarządzania strategicznego i zarządzania przez jakość w administracji publicznej

3. Rozszerzenie współpracy międzyregionalnej z partnerami krajowymi i zagranicznymi

kierunki działań:

- Wspieranie rozwoju międzynarodowej i międzyregionalnej współpracy naukowo-badawczej,
- Rozwój ponadregionalnych form współpracy w zakresie kreowania produktów turystycznych, rozwoju sieci transportowych, rozwiązywania wspólnych obszarów problemowych
- Stworzenie efektywnej sieci powiązań regionu z ośrodkami zagranicznymi, stanowiącymi potencjalną możliwość rozwoju regionu, poprzez rozwój współpracy gospodarczo – turystycznej
- Tworzenie warunków dla rozwoju współpracy międzynarodowej firm i przedsiębiorstw z regionu
- Wspieranie działań służących umacnianiu tożsamości regionalnej, poprzez promocję i współpracę z regionami zagranicznymi

5. Rozwój systemów infrastruktury technicznej i społecznej

Działaniem niezbędnym dla poprawy atrakcyjności województwa jest inwestowanie w regionalną sieć infrastrukturalną, zarówno społeczną jak i techniczną. Ułatwienie dostępu do usług publicznych takich jak edukacja, ochrona zdrowia, kultura, sport i wypoczynek pozwoli na odczuwalną poprawę warunków życia i pracy mieszkańców.

Wspierany będzie przede wszystkim rozwój akademickiej bazy dydaktycznej i zaplecza socjalnego, zwłaszcza uczelni o znaczeniu regionalnym ale również rozbudowa i modernizacja i unowocześnienie bazy materialnej szkolnictwa wszystkich szczebli, zwłaszcza na obszarach wiejskich, stwarzające możliwość wyrównania szans edukacyjnych wszystkich uczniów. Zakłada się także inwestowanie w lokalne centra kultury, biblioteki itp. lokalne ośrodki aktywności obywatelskiej. Będzie rozbudowana baza turystyczna i sportowa a także będą modernizowane obiekty dziedzictwa kulturowego, co pozwoli na wzrost roli kultury turystyki jako czynników stymulujących rozwój społeczny i gospodarczy, w tym tworzenie znaczącej liczby nowych, stałych miejsc pracy w tych sektorach. Na potrzeby turystów rozwijane będą systemy informacji turystycznej i kulturalnej.

Ważnym obszarem działania jest poprawa jakości i dostępności usług medycznych w regionie poprzez modernizację i wyposażenie szpitali i ośrodków zdrowia.

Województwo ma stosunkowo dobrze rozwinięte układy komunikacyjne - drogowe i kolejowe. Następuje szybki rozwój sieci telekomunikacyjnej i łączności satelitarnej. Jednakże skala przeobrażeń w tych dziedzinach w innych regionach, w tym projektowana rozbudowa sieci autostrad w ramach europejskich korytarzy transportowych, portów lotniczych itp. wymaga stworzenia spójnego układu komunikacyjnego, łączącego województwo z ważniejszymi aglomeracjami i usprawniającego sieć połączeń wewnątrzregionalnych.

Priorytetowymi zadaniami będą głównie: budowa i modernizacja tras ekspresowych wraz z obejściami miast, budowa i modernizacja dróg krajowych i wojewódzkich, rozbudowa lotniska w Masłowie, reaktywizacja LHS.

Niezwykle ważnym zadaniem o szczególnym znaczeniu dla perspektyw rozwojowych i wzrostu konkurencyjności województwa będzie inwestowanie w rozwój systemów telekomunikacyjnych oraz usług elektronicznych. Wspierane więc

będą projekty rozbudowy sieci infrastruktury informacyjnej ze szczególnym uwzględnieniem sieci zapewniającej szerokopasmowy dostęp do Internetu (sieć światłowodowa i radiowa). Zakłada się rozwijanie gospodarki elektronicznej, w tym tele-pracy oraz powszechne wykorzystanie technik społeczeństwa informacyjnego w pracy instytucji publicznych – administracji, ochronie zdrowia, edukacji, placówkach naukowo-badawczych. Tworzone będą tzw. publiczne punkty dostępu do Internetu (PIAP), zapewniające mieszkańcom dostęp do Internetu w miejscach publicznych, takich jak np. biblioteki, centra kultury, urzędy pracy itp.

Kolejna grupa celów operacyjnych obejmuje działania na rzecz zapewnienia powszechnego bezpieczeństwa energetycznego w zakresie bieżących i perspektywicznych potrzeb dostępu do nośników energii oraz zapewnienie zamienności nośników energii wszystkim jej odbiorcom. Szczególne wsparcie powinny uzyskać inwestycje pozwalające na efektywne wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (energia słoneczna, wiatrowa, wodna, geotermalna oraz wytwarzana z biomasy)

Przemiany struktury gospodarki regionalnej będą w znacznej mierze związane z poziomem przestrzennej mobilności siły roboczej. Jej poprawa wiąże się w pierwszym rzędzie ze znoszeniem barier dla swobodnego wyboru miejsca zamieszkania poprzez wsparcie budownictwa mieszkaniowego, w tym komunalnego oraz czynszowego na wynajem. Stymulowanie rozwoju budownictwa mieszkaniowego będzie służyć wzmocnieniu istniejącej sieci osadniczej w powiązaniu z podażą miejsc pracy oraz ogólnej poprawie koniunktury gospodarczej w regionie.

Inwestowanie w infrastrukturę o charakterze ponadlokalnym zwiększa atrakcyjność lokalizacji działalności gospodarczej podejmowanej przez inwestorów krajowych i zagranicznych, jak również wpływa na poprawę jakości życia mieszkańców.

Najważniejsze priorytety i kierunki działań:

1. Zapewnienie wysokiej jakości usług publicznych

kierunki działań:

- Usprawnienie obsługi mieszkańców regionu, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania technologii informacyjnych
- Skuteczna współpraca administracji publicznej wszystkich szczebli
- Poprawa jakości i dostępności usług w zakresie specjalistycznej obsługi zdrowotnej
- Przeciwdziałanie zjawiskom wykluczenia społecznego

- Poprawa jakości i efektywności świadczeń w sferze publicznej
- Poprawa dostępu do infrastruktury edukacyjnej na poziomie podstawowym i średnim, zwłaszcza na terenach wiejskich
- Zwiększenie bezpieczeństwa i poprawa ładu publicznego
- Wdrożenie zintegrowanego systemu ratownictwa

2. Podnoszenie standardów i stworzenie spójnego układu komunikacyjnego oraz gospodarki przestrzennej stymulującej rozwój regionu

kierunki działań:

- Usprawnienie sieci powiązań drogowych w układzie międzynarodowym i regionalnym, radykalna poprawa stanu dróg wszystkich kategorii oraz zwiększenie bezpieczeństwa ruchu drogowego
- Poprawa jakości transportu miejskiego, w tym poprzez wzmocnienie konkurencyjności transportu publicznego wobec indywidualnego
- Rozbudowa i modernizacja transportu kolejowego i włączenie go do sieci Inter City
- Rozwój infrastruktury oraz rynku usług lotniczych
- Usprawnienie transportu w najważniejszych korytarzach transportowych

3. Rozwój infrastruktury ochrony środowiska

kierunki działań:

- Budowa, rozbudowa i modernizacja wodociągów, kanalizacji i systemów oczyszczania ścieków
- Tworzenie zintegrowanego regionalnego systemu gospodarki odpadami komunalnymi i przemysłowymi, opartego na segregacji, recyklingu i innych formach odzysku odpadów
- Ochrona atmosfery – wspieranie działań służących obniżaniu emisji zanieczyszczeń

4. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego

kierunki działań:

- Rozbudowa i modernizacja elektroenergetycznych sieci przesyłowych oraz sieci dystrybucyjnych

- Rozwój nowych technologii pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych, jako charakteryzujących się wyższą efektywnością ekonomiczną - wykorzystanie wiatru, biomasy, energii słonecznej, małych elektrowni wodnych oraz innych odnawialnych źródeł energii dla zaopatrzenia obszarów wiejskich w energię elektryczną
- Budowa systemu magazynowania energii (np. baterie, akumulatory) dla ekonomicznie uzasadnionych, lecz okresowo użytkowanych systemów zaopatrywania w energię

5. Rozwój systemów informatycznych – szeroko-pasmowego dostępu do Internetu oraz regionalnej zintegrowanej platformy usług elektronicznych

kierunki działań:

- Infrastruktura dostępu szerokopasmowego do Internetu dla sfery publicznej i komercyjnej
- Internet szerokopasmowy w edukacji, nauce i kulturze
- E-Biznes – wdrażanie systemów teleinformatycznych usług elektronicznych w gospodarce – handel, bankowość, usługi turystyczne, usługi medyczne itp.
- E-PUAP Elektroniczna Platforma Usług Administracji Publicznej

6. Wspieranie rozwoju mieszkalnictwa jako czynnika warunkującego wzrost mobilności zasobów ludzkich

kierunki działań:

- Tworzenie przez samorzady lokalne rezerw uzbrojonych terenów przeznaczonych na cele budownictwa mieszkaniowego
- Tworzenie przyjaznego środowiska prawnoinstytucjonalnego dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego i systemów jego finansowania
- Wspieranie środkami publicznymi rozwoju społecznego budownictwa czynszowego na wynajem, umożliwiającego migracje za pracą
- Zapobieganie wykluczeniu społecznemu w aspekcie mieszkaniowym, poprzez utratę mieszkania. Budowa mieszkań socjalnych.

6. Aktywizacja rolnictwa i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich

Na obszarach wiejskich województwa świętokrzyskiego mieszka ponad 54% ludności regionu. Ponad 20% ludności utrzymuje się wyłącznie z pracy w rolnictwie. W Polsce rozwój obszarów wiejskich jest ściśle związany z sytuacją rolnictwa i kierunkami jego przekształceń.

Świętokrzyskie jest regionem o znaczącym, jednakże słabo wykorzystywanym potencjale rolnictwa. Wzrost konkurencyjności rolnictwa wymaga zmiany struktury agrarnej gospodarstw rolnych, w kierunku wzrostu gospodarstw dużych (wg IERiGŻ o powierzchni większej niż 25 ha przy typowej produkcji rolniczej), uzyskujących dochody umożliwiające rozwój i wprowadzanie postępu technologicznego sprzyjającego specjalizacji i orientacji na produkcję towarową. Będzie to dotyczyć głównie gmin o wysokiej waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Na drugim biegunie przemian agrarnych obserwuje się wzrost liczby małych nietowarowych gospodarstw. Szansą na poprawę ich dochodowości jest wspieranie pracochłonnych kierunków produkcji rolniczej. Tradycyjne metody produkcji i niskie zużycie środków chemicznych są atutem w produkcji jakościowo dobrej żywności. Uzyskanie przez gospodarstwa regionu świętokrzyskiego przewagi konkurencyjnej na rynku żywności ekologicznej wymaga transferu wiedzy do rolników oraz prowadzenia nowoczesnych działań marketingowych. Sprzyjać temu będzie organizowanie sieci współpracy i kooperacji producentów rolnych a także tworzenie wyspecjalizowanych instytucji rynku rolnego.

Wzrost aktywności zawodowej przynoszącej dodatkowy dochód mieszkańcom wsi powinien być ukierunkowany na różne formy działalności pozarolniczej, takie jak agroturystyka, wstępne przetwórstwo produktów rolnych czy rzemiosło. Wspierane będą małe firmy angażujące kapitał prywatny w działalność gospodarczą na wsi – produkcyjną, usługową i handlową.

Długofalowym celem dla obszarów wiejskich jest ich zrównoważony rozwój, który można osiągnąć poprzez zintegrowanie działań gospodarczych z działaniami społecznymi i środowiskowymi. Istotne jest więc ograniczenie bezrobocia, stanowiącego podstawowy problem społeczny wsi, jak również poprawa warunków życia ludności wiejskiej, przy zachowaniu równowagi ekologicznej. Szczególną wartość mają działania w zakresie zachowania różnorodności przyrodniczej i kulturowej wsi.

Najważniejsze priorytety i kierunki działań:

1. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich umożliwiający przechodzenie ludności wiejskiej do zawodów pozarolniczych

kierunki działań:

- Różnicowanie działalności gospodarczej na wsi w celu zapewnienia alternatywnych w stosunku do rolnictwa źródeł dochodów
- Aktywizacja społeczności wiejskich i poprawa infrastruktury społecznej
- Zrównoważona gospodarka obszarami leśnymi
- Wspieranie rozwoju gospodarki komunalnej na obszarach wiejskich – tworzenie nowych miejsc pracy w podmiotach gospodarczych świadczących usługi komunalne
- Poprawa dostępności dla mieszkańców obszarów wiejskich do różnych form podnoszenia kwalifikacji zawodowych i przekwalifikowania do zawodów pozarolniczych

2. Rozwój i modernizacja produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego.

kierunki działań:

- Poprawa efektywności i dochodowości gospodarstw rolnych poprzez ich modernizację i zmianę struktur rolnych – scalanie i wymiana gruntów
- Wspieranie młodych rolników posiadających odpowiednie kwalifikacje zawodowe
- Wspieranie specjalizacji gospodarstw rolnych sprzyjającej wprowadzaniu postępu technologicznego i poprawie efektywności gospodarowania
- Rozwój pracochłonnej produkcji rolniczej służącej zachowaniu miejsc pracy na wsi
- Promowanie nowych upraw nieżywnościowych na cele przemysłowe oraz energetyczne
- Wzmocnienie przetwórstwa rolno – spożywczego w kierunku poprawy jakości i bezpieczeństwa żywności
- Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych
- Wspieranie wyrobu produktów tradycyjnych i regionalnych

3. Stworzenie infrastruktury rynku rolnego.

kierunki działań:

- Rozwój powiązań kooperacyjnych pomiędzy producentami rolnymi - wspieranie działalności grup producentów rolnych, organizacji spółdzielczych, spółek maszynowych itp.
- Tworzenie sieci powiązań pomiędzy producentami rolnymi a przetwórcami surowców rolniczych (nowoczesne systemy kontraktacji i skupu)
- Tworzenie nowoczesnych centrów logistycznych wspierających obrót produktami rolnymi – giełdy rolne, sortownie, chłodnie,
- Wspieranie działalności innowacyjnej oraz badawczo-rozwojowej na rzecz rolnictwa
- Rozwój doradztwa rolniczego rozpowszechniającego rozwiązania innowacyjne wśród rolników
- Wspieranie wyrobu produktów tradycyjnych i regionalnych, poprawa marketingu artykułów rolnych

Układ celów i priorytetów Strategii Rozwoju Województwa

Świętokrzyskiego do roku 2020

CEL GENERALNY

Wzrost atrakcyjności województwa dla zintegrowanego rozwoju społeczno – gospodarczo - przestrzennego

CELE WARUNKUJĄCE

Cel 1
Przyspieszenie rozwoju bazy ekonomicznej i wzrostu innowacyjności województwa

Priorytet 1
Tworzenie otoczenia przyjaznego dla powstawania i rozwoju nowoczesnego biznesu, szczególnie sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz pozyskiwania kapitału pobudzającego rozwój gospodarczy

Priorytet 2
Wspieranie rozwoju gospodarki opartej na wiedzy

Priorytet 3
Kształtowanie specjalizacji regionalnej w gospodarce

Priorytet 4
Kreowanie rozwoju i dywersyfikacji funkcji wyższego rzędu w Kielcach oraz racjonalnego rozwoju miast i centrów gmin województwa

Cel 2
Rozwój zasobów ludzkich

Priorytet 1
Doskonalenie systemu szkolnictwa wyższego z uwzględnieniem rynku pracy

Priorytet 2
Rozwój form kształcenia ustawicznego

Priorytet 3
Zacieśnianie więzi pomiędzy sektorem nauki a działalnością gospodarczą

Priorytet 4
Przeciwdziałanie bezrobociu, łagodzenie jego skutków i aktywizacja zawodowa bezrobotnych.

Cel 3
Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody i dóbr kultury

Priorytet 1
Tworzenie warunków zrównoważonego rozwoju umożliwiających prawidłowe funkcjonowanie systemów ekologicznych

Priorytet 2
Ochrona dziedzictwa kulturowego

Priorytet 3
Tworzenie warunków rozwoju kultury, turystyki, sportu i rekreacji

Cel 4
Wzmocnienie potencjału instytucjonalnego województwa w odniesieniu do rozwoju regionalnego

Priorytet 1
Instytucjonalne przygotowanie województwa do realizacji polityki rozwoju regionalnego

Priorytet 2
Wzmocnienie kadr administracji regionalnej i lokalnej programującej i realizującej politykę rozwoju regionalnego

Priorytet 3
Rozszerzenie współpracy z partnerami zagranicznymi

Cel 5
Rozwój systemów infrastruktury technicznej i społecznej

Priorytet 1
Zapewnienie wysokiej jakości usług publicznych

Priorytet 2
Podnoszenie standardów i stworzenie spójnego układu komunikacyjnego oraz gospodarki przestrzennej stymulującej rozwój regionu

Priorytet 3
Rozwój infrastruktury ochrony środowiska

Priorytet 4
Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego

Priorytet 5
Rozwój systemów informatycznych – szeroko-pasmowego dostępu do Internetu oraz regionalnej zintegrowanej platformy usług elektronicznych

Priorytet 6
Wspieranie rozwoju mieszkalnictwa jako czynnika warunkującego wzrost mobilności zasobów ludzkich

Cel 6
Aktywizacja rolnictwa i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich

Priorytet 1
Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich umożliwiający przechodzenie ludności wiejskiej do zawodów pozarolniczych

Priorytet 2
Rozwój i modernizacja produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego

Priorytet 3
Stworzenie infrastruktury rynku rolnego

7. Instrumenty i wdrażanie Strategii

Strategia rozwoju regionu opracowywana jest w oparciu o przepisy ustawy o samorządzie województwa.²

Samorząd województwa w procesie określania i realizacji strategii rozwoju występuje w imieniu wspólnoty regionalnej zamieszkującej terytorium województwa, a więc wielu podmiotów realizujących zróżnicowane cele i reprezentujących wielość interesów. Podstawowym warunkiem skutecznej realizacji strategii jest więc zapewnienie koordynacji na etapie programowania i na etapie jej wdrażania.

Na etapie programowania samorząd województwa, zgodnie z konstytucyjną zasadą niezależności może określić cele specyficzne dla województwa świętokrzyskiego, szczególnie w sytuacji gdy dysponuje środkami (własnymi lub zewnętrznymi) na ich realizację. Możliwość realizacji takich celów w obecnych warunkach ustrojowych jest ograniczona niskim pułapem dochodów własnych samorządu województwa i samorządów powiatowych. Większymi budżetami dysponują samorzady gminne.

W aktualnym systemie polityki regionalnej państwa podstawowe znaczenie dla możliwości realizacji celów strategii regionalnych ma wsparcie finansowe ze środków Unii Europejskiej oraz ze środków budżetu państwa, przy założeniu, że cele te są zbieżne z celami zawartymi w pakiecie wspólnotowych i krajowych dokumentów strategicznych.

W roku 2000 na Szczycie w Lizbonie założono przekształcenie UE w najbardziej konkurencyjną gospodarkę w ciągu dziesięciu lat. W marcu bieżącego roku na szczycie Rady Europejskiej przyjęto dokument „Wspólne działania na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Nowy Początek Strategii Lizbońskiej”, który przyjął zmodyfikowane priorytety do roku 2010:

- uczynienie z Europy bardziej atrakcyjnego miejsca do lokowania inwestycji i podejmowania pracy;
- rozwijanie wiedzy i innowacji dla wzrostu;
- tworzenie większej liczby trwałych miejsc pracy.

Komisja Europejska przygotowała zestaw dokumentów zawierających wytyczne dla działań państw członkowskich UE w ramach polityki spójności, konkurencyjności, Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybackiej:

- *Zintegrowany Pakiet Wytycznych dla Wzrostu Gospodarczego i Zatrudnienia na lata 2005-2008,*
- *Strategiczne Wytyczne Wspólnoty w zakresie polityki spójności,*
- *Strategiczne Wytyczne UE dla Polityki Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Wspólnej Polityki Rolnej,*
- *Strategiczne Wytyczne dla Zrównoważonego Rozwoju Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich w ramach Wspólnej Polityki Rybackiej*

² Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U nr 91, poz. 576, z późn. zmianami)

Kierunki polityki krajowej są wyrażone w takich dokumentach jak:

- *Koncepcja Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (aktualizacja);*
- *Długofalowa Strategia Rozwoju Regionalnego kraju. Wiedza – różnorodność – równowaga do roku 2020;*
- *Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego na lata 2007 – 2013 (wstępny projekt);*
- *Narodowy Plan Rozwoju na lata 2007 – 2013 (wstępny projekt);*
- *Krajowa Strategia Zatrudnienia na lata 2007 – 2013 (tezy);*
- *Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007 – 2013 (z elementami prognozy do roku 2020 – projekt);*
- *Narodowa Strategia Transportu 2007 – 2013 (założenia);*
- *Wiedza – Informatyzacja – Konkurencyjność. Polska na drodze do gospodarki opartej na wiedzy;*
- *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjęta przez RM w dniu 21.09.2004 r.);*
- *Strategia Rozwoju Ochrony Zdrowia w Polsce na lata 2007 – 2013;*
- *Strategia Rozwoju Turystyki na lata 2007 – 2013;*
- *Strategia Długofalowego Rozwoju Sektora Mieszkaniowego na lata 2005 – 2025 (projekt);*
- *Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010 oraz Program Wykonawczy do II Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2002 - 2010;*

Cele i priorytety strategii rozwoju województwa są zbieżne z celami wspólnotowych i krajowych dokumentów programowych. Samorząd województwa świętokrzyskiego uczestniczył aktywnie w opiniowaniu NSRR i NPR na lata 2007-2013.

System wdrażania strategii rozwoju województwa będzie przede wszystkim oparty o Regionalny Program Operacyjny, przygotowywany przez Zarząd Województwa. Na jego realizację województwo ma otrzymać środki wspólnotowe wg alokacji przyjętej w NSRR w wysokości 986 mln Euro, z czego 827,2 mln Euro z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz 158,8 mln Euro z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Zweryfikowany podział funduszy strukturalnych w latach 2007-2013 na województwa wg algorytmu 80/10/10

Województwo	Algorytm = udział w %	Fundusze strukturalne w mln euro w latach 2007-2013	ERDF	ESF
DOLNOŚLĄSKIE	7,687583215	1660,6	1393,1	267,5
KUJAWSKO-POMORSKIE	5,822619296	1257,8	1055,2	202,6
LUBELSKIE	7,246607665	1565,4	1313,2	252,2
LUBUSKIE	3,100087491	669,7	561,8	107,9
ŁÓDZKIE	5,427872605	1172,5	983,6	188,9
MAŁOPOLSKIE	6,827106891	1474,8	1237,2	237,6
MAZOWIECKIE	11,23402161	2426,7	2035,8	390,9
OPOLSKIE	2,70696195	584,7	490,6	94,2
PODKARPACKIE	6,9910382	1510,2	1266,9	243,3
PODLASKIE	3,988119335	861,5	722,7	138,8
POMORSKIE	5,56721473	1202,6	1008,9	193,7
ŚLĄSKIE	9,987279779	2157,4	1809,9	347,5
ŚWIĘTOKRZYSKIE	4,564416975	986,0	827,2	158,8
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	6,489655103	1401,9	1176,0	225,8
WIELKOPOLSKIE	7,048755323	1522,6	1277,4	245,3
ZACHODNIOPOMORSKIE	5,310659834	1147,2	962,4	184,8
P O L S K A	100,00000	21601,5	18121,9	3479,6

Źródło: Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Departament Polityki Regionalnej

Istotną część przedsięwzięć o charakterze rozwojowym, zbieżnych z 2 celem kierunkowym NSRR: *Większa spójność społeczna, gospodarcza i przestrzenna* będzie można realizować w ramach 17-go programu o charakterze regionalnym „Spójność terytorialna i konkurencyjność regionów”

Wsparcie będą mogły uzyskać projekty o znaczeniu ponadregionalnym - infrastrukturalne realizowane w ramach III i IV Paneuropejskiego Korytarza Transportowego, projekty służące rozwiązywaniu problemów rozwojowych obszarów górskich i podgórskich oraz projekty związane z restrukturyzacją obszarów przemysłowych. Województwo świętokrzyskie zaliczane do grupy 5-ciu najbiedniejszych regionów UE będzie mogło uzyskać dodatkowe wsparcie dla rozwoju funkcji metropolitalnych w Kielcach oraz dla usprawnienia połączeń komunikacyjnych i poprawy dostępności komunikacyjnej regionu.

Brak natomiast systemowych rozwiązań programowych i realizacyjnych dotyczących koordynacji przez samorząd województwa przedsięwzięć realizowanych w ramach programów sektorowych. Ich wdrażanie powinno zostać w maksymalnym stopniu zregionalizowane, w szczególności dotyczy to działań skierowanych do obszarów wiejskich, związanych z rozwojem zasobów ludzkich i przedsiębiorczości oraz kształtowaniem społeczeństwa obywatelskiego.

8. System monitorowania i oceny realizacji strategii

Istota monitoringu polega na prowadzeniu stałych obserwacji, dokonywaniu ciągłych, systematycznych pomiarów przebiegu procesów, które nas interesują. Strategia województwa jest jednocześnie narzędziem planowania i zarządzania wspomaganiem rozwoju własnego województwa przez wojewódzkie władze samorządowe. Stosownie do tych dwóch funkcji strategii zasadne jest wyróżnienie dwu płaszczyzn jej obserwacji i oceny.

Pierwszą płaszczyzną jest obserwacja strategii jako dokumentu planowania działań wspomagających rozwój z całą logiką uzasadniania tych działań. Drugą płaszczyzną jest obserwacja i ocena wdrażania w życie konkretnych programów operacyjnych, w tym obserwacja realizacji projektów inwestycyjnych, jak i obserwacja wdrażania przedsięwzięć organizacyjnych.

8.1. Monitoring dokumentu strategii

W pierwszej płaszczyźnie obejmującej planowanie strategiczne obserwacje należy prowadzić w trzech sferach, to znaczy:

- w sferze zmieniającej się (diagnozowanej) rzeczywistości, stanowiącej uwarunkowania dla strategii - wewnątrzregionalne i uwarunkowania zewnętrzne rozwoju regionu;
- w sferze oceny rzeczywistości w kategoriach słabych i mocnych stron, zagrożeń i szans.
- w sferze planowania strategicznego, w tym w korygowaniu wizji przyszłości opartej na zagrożeniach i szansach, w hierarchicznym systemie celów oraz w zestawie programów operacyjnych i wojewódzkich odpowiadających celom operacyjnym.

Aktualizacja powinna wynikać z prowadzonej w sposób ciągły obserwacji procesów gospodarczych i społecznych, mających miejsce zarówno w regionie, jak i o szerszym zasięgu. Identyfikacja tych zjawisk, wpływających w istotny sposób na sytuację województwa, stanowić ma punkt wyjścia dla rewizji celów i priorytetów, wynikających z części diagnostyczno-analitycznej strategii.

Monitorowanie strategii winno mieć również na celu identyfikację dokumentów strategicznych o zasięgu krajowym i ogólnoeuropejskim, zawartych w nich celów i kierunków zmian, mogących stanowić dodatkowy czynnik sprzyjający lub utrudniający rozwój regionu. Tak rozumiane monitorowanie strategii powinno stanowić spójny system identyfikacji informacji oraz płynących z ich analizy wniosków i rekomendacji.

Obserwacja dokumentu strategii jako narzędzia planowania działań wspomagających rozwój województwa będzie przeprowadzana w pewnych przyjętych ramach czasowych raz w ciągu kilku lat (np. w cyklach trzyletnich). Zmienność uwarunkowań wpływających na potrzeby korygowania strategii i względy

organizacyjne służb planowania strategicznego mogą wskazać na potrzebę oceny w połowie i pod koniec kolejnych okresów programowania.

Obserwacji i analizie dokumentu strategii z punktu widzenia jego spójności z wszelkimi istotnymi uwarunkowaniami rozwoju województwa powinna towarzyszyć ocena dotychczasowych zapisów treści i podejmowanie działań korygujących dokument. O ile obserwacje, analizy i oceny można prowadzić w sposób ciągły w czasie - zawsze przez zespół redakcyjny obsługujący i zapewniający aktualność strategii - o tyle działania korygujące należy wprowadzać według stanu na określony moment czasu.

Dokument strategii powinien być aktualny według stanu na określony, niezbyt odległy w przeszłości moment. Brak takiej cykliczności korygującej dokument może wprowadzać liczne nieporozumienia i chaos w procesie planowania. To także wprowadzałoby dezorientację wśród podmiotów korzystających z tego dokumentu. Ponadto za cyklicznym aktualizowaniem dokumentu przemawiają niekiedy powiązania między przyczynami zmian. Każda pojedyncza korekta dokumentu może okazać się nieuzasadniona w świetle innych, które pojawiają się tuż po niej. Wiele potrzebnych korekt może w ujęciu indywidualnym mieć inne treści niż w ujęciu zbiorczym. Zwykle zbiorcze rozwiązania są bardziej efektywne lub racjonalne. To wymaga zawsze pewnego upływu czasu potrzebnego na stwierdzenie, czy pojawiające się potrzeby korekt są rzeczywiście uzasadnione.

8.2. Monitoring programów operacyjnych i wojewódzkich

Przygotowywanie programów operacyjnych i wojewódzkich jest pracą w zasadzie ciągłą, nie tylko przed przyjęciem strategii rozwoju województwa uchwałą Sejmiku lecz również po zatwierdzeniu tego dokumentu. Ich wdrażanie jest także ciągle i coraz bardziej przedmiotowo rozległe. Wiele programów jest wdrażanych jednocześnie. Obserwacja wdrożeń musi także zachować porządek organizacyjny. Podmiot wdrażający powinien składać informacje o stanie zaawansowania prac realizacyjnych w zespole sztabowym strategii.

Programy operacyjne i wojewódzkie będą monitorowane cyklicznie lecz w znacznie krótszych okresach niż cała strategia rozwoju województwa, zgodnie z systemem przyjętym przez Instytucje Zarządzające. Natomiast wdrożenia projektów powinny mieć swój częsty, na przykład kwartalny system sprawozdawczości.

Strategia rozwoju województwa ma dwa systemy monitorowania programów operacyjnych. Monitorowanie przygotowywania programów w sensie ich opracowania i wprowadzenia do dokumentu strategii powinno być oddzielone od monitorowania realizacji tych programów. Pierwszy rodzaj monitoringu programowania strategicznego wchodzi w skład monitoringu dokumentu strategii.

Monitoring wdrażania tworzy oddzielny system. Zasady monitorowania poszczególnych programów będą określone dla każdego z nich z osobna, z uwzględnieniem ich specyfiki, zakresu tematycznego, ram czasowych wdrażania,

źródeł i zasad finansowania. Wskazane jest jednakże wyznaczenie kilku wspólnych reguł w tym zakresie, istotnych z punktu widzenia spójności i skuteczności systemu monitorowania strategii. Ważny jest przede wszystkim dobór wskaźników monitoringowych dla programów, które miałyby bezpośrednie odniesienie do priorytetów zapisanych w strategii. Ponadto w każdym z programów powinny znaleźć się jasne procedury gwarantujące prawidłowy przepływ informacji służących kontroli i ocenie jego wdrażania oraz formułowania wniosków służących poprawie efektywności wdrażania programów.

8.3. Podmioty zaangażowane w monitorowanie strategii

Do monitorowania dokumentu strategii zobowiązany jest Zarząd Województwa, wypełniający ten obowiązek przy pomocy wyznaczonej do tego celu odpowiedniej jednostki Urzędu Marszałkowskiego. Jednostka ta koordynuje prace związane z monitorowaniem strategii, współpracując również z innymi podmiotami przy aktualizacji tego dokumentu. We wprowadzaniu korekt i uaktualnień do strategii uczestniczą także m.in. Radni Sejmiku Województwa, reprezentanci samorządów gminnych i powiatowych, przedstawiciele szkół wyższych i środowisk naukowych regionu, instytucji pozarządowych o charakterze społecznym i gospodarczym, związki zawodowe, organizacje pracodawców.

Funkcje monitorowania realizacji Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego będzie pełnił Regionalny Komitet Monitorujący (Monitorująco-Sterujący), pod przewodnictwem Marszałka Województwa.

Szczegółowe zasady funkcjonowania komitetów określi rozporządzenie Rady Ministrów. Do najważniejszych zadań Komitetu należeć będzie:

- opiniowanie projektów dokumentów programowych (strategii rozwoju, regionalnego programu operacyjnego, programów wojewódzkich),
- okresowa ocena postępu w realizacji strategii i programów oraz formułowanie propozycji niezbędnych dostosowań,
- rozpatrywanie i zatwierdzanie szczegółowych kryteriów wyboru projektów w ramach regionalnego programu operacyjnego lub programów wojewódzkich,
- rekomendacja listy projektów z ramach RPO,
- rozpatrywanie propozycji przesunięć środków finansowych w ramach priorytetów i działań realizowanych w ramach RPO,
- okresowe badanie postępu w realizacji określonych celów określonych w strategii i programach,
- rozpatrywanie i zatwierdzanie przygotowanych przez Instytucję Zarządzającą raportów i sprawozdań,

Dla zapewnienia prawidłowego systemu monitorowania strategii organizacyjnie wyodrębniona komórka w strukturze właściwego departamentu Urzędu Marszałkowskiego będzie gromadziła i analizowała informacje w układzie ustalonego w strategii zestawu wskaźników monitoringu. Gromadzone i analizowane będą dodatkowo informacje w układzie subregionalnym (dla powiatów i gmin) odpowiednio do problematyki poszczególnych celów, priorytetów i działań strategii. Niezbędne jest także gromadzenie informacji na temat realizacji sektorowych programów operacyjnych i ich wpływu na rozwój województwa. Koordynację przepływu informacji pomiędzy Instytucjami Zarządzającymi programami sektorowymi a samorządami województw powinien zapewnić minister właściwy w sprawach rozwoju regionalnego. Konieczne jest również szybkie zakończenie prac nad opracowaniem odpowiedniego narzędzia dla samorządów województw – ekonometrycznego modelu oceny wpływu środków kierowanych z poziomu centralnego na wspieranie rozwój poszczególnych województw w ramach wszystkich dostępnych źródeł finansowych. Analizy powinny być prowadzone w dwóch przekrojach – dostępności i efektywności wykorzystania.

8.4 Kategorie wskaźników monitorowania

Na potrzeby monitorowania strategii rozwoju województwa opracowana została lista podstawowych wskaźników, których wartości będą okresowo analizowane. Lista została sporządzona w układzie celów warunkujących i priorytetów. W miarę potrzeby lista może być uszczegółowiona, szczególnie dla opisu problemów szczegółowych.

W programach wpisujących się w ramy strategii powinny zostać wyodrębnione trzy kategorie wskaźników monitoringowych, w spójny i logiczny sposób ze sobą powiązanych. Z pierwszej kategorii, zawierającej rzeczowe produkty realizacji danego programu, wynikać mają zaplanowane wcześniej mierzalne rezultaty, wpływające z kolei na wskaźniki oddziaływania, wyrażone w danych statystycznych o zasięgu regionalnym. Ta ostatnia kategoria wskaźników odnosić się powinna bezpośrednio do poszczególnych priorytetów zawartych w strategii.

Wstępna lista wskaźników:

Cel warunkujący 1 Przyspieszenie rozwoju bazy ekonomicznej i wzrostu innowacyjności województwa

Priorytet 1 Tworzenie otoczenia przyjaznego dla powstawania i rozwoju nowoczesnego biznesu, szczególnie sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz pozyskiwania kapitału pobudzającego rozwój gospodarczy

1. Powierzchnia terenów inwestycyjnych w województwie
2. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach
3. Liczba małych i średnich przedsiębiorstw w województwie

4. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. ludności
5. Wzrost PKB

Priorytet 2 Wspieranie rozwoju gospodarki opartej na wiedzy

1. Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle
2. Zatrudnienie w działalności badawczo - rozwojowej
3. Przedsiębiorstwa posiadające lokalne sieci komputerowe
4. Przedsiębiorstwa korzystające z Internetu

Priorytet 3 Kształtowanie specjalizacji regionalnej w gospodarce

1. Sprzedaż produkcji budowlano – montażowej
2. Produkcja cementu, wapnia, wyrobów walcowanych na gorąco
3. Zbiory warzyw i owoców

Priorytet 4 Kreowanie rozwoju i dywersyfikacji funkcji wyższego rzędu w Kielcach oraz racjonalnego rozwoju miast i centrów gmin województwa

1. Liczba imprez kulturalnych i sportowych o znaczeniu międzynarodowym
2. Drogi publiczne miejskie o twardej nawierzchni
3. Wydatki majątkowe budżetów gmin

Cel warunkujący 2 Rozwój zasobów ludzkich

Priorytet 1 Doskonalenie systemu szkolnictwa z uwzględnieniem rynku pracy

1. Studenci szkół wyższych na 10 tys. ludności
2. Liczba nauczycieli akademickich
3. Absolwenci szkół wyższych podejmujący pierwszą pracę w % absolwentów ogółem

Priorytet 2 Rozwój form kształcenia ustawicznego

1. Uczniowie i studenci powyżej 30 roku życia w % ludności danej grupy wieku
2. Liczba osób uczestniczących w szkoleniach i przekwalifikowaniach

Priorytet 3 Zacieśnianie więzi pomiędzy sektorem nauki a działalnością gospodarczą

1. Nakłady na działalność badawczo - rozwojową
2. Liczba zgłoszonych wynalazków / udzielonych patentów

Priorytet 4 Przeciwdziałanie bezrobociu, łagodzenie jego skutków i aktywizacja zawodowa bezrobotnych

1. Stopa bezrobocia rejestrowanego
2. Długotrwale bezrobotni w % ogółem
3. Bezrobotni wyrejestrowani z tytułu podjęcia pracy

Cel warunkujący 3 Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody i dóbr kultury

Priorytet 1 Tworzenie warunków zrównoważonego rozwoju umożliwiających prawidłowe funkcjonowanie systemów ekologicznych

1. Ścieki przemysłowe i komunalne odprowadzone do wód lub do ziemi oczyszczone w % ścieków wymagających oczyszczenia
2. Odpady wytworzone w ciągu roku poddane odzyskowi/unieszkodliwione
3. Ludność miast/wsi korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogółu ludności
4. Sieć rozdzielcza wodociągowa/kanalizacyjna na 100 km² w km

Priorytet 2 Ochrona dziedzictwa kulturowego

1. Zwiedzający muzea i wystawy w tys.
2. Wydatki budżetów gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca

Priorytet 3 Tworzenie warunków rozwoju kultury, turystyki, sportu i rekreacji

1. Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania
2. Udzielone noclegi w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania
3. Turyści zagraniczni korzystający z noclegów w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania
4. Widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych
5. Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika
6. Wydatki budżetów gmin na kulturę fizyczną i sport na 1 mieszkańca

Cel warunkujący 4 Wzmocnienie potencjału instytucjonalnego województwa w odniesieniu do rozwoju regionalnego

Priorytet 1 Instytucjonalne przygotowanie województwa do realizacji polityki rozwoju regionalnego

1. Liczba instytucji zajmujących się problematyką rozwoju regionalnego
2. Liczba placówek badawczych zajmujących się problematyką regionalną

Priorytet 2 Wzmocnienie kadr administracji regionalnej i lokalnej programującej i realizującej politykę rozwoju regionalnego

1. Liczba urzędników administracji publicznej zajmujących się problematyką rozwoju regionalnego uczestnicząca w szkoleniach i studiach podyplomowych

Priorytet 3 Rozszerzenie współpracy międzyregionalnej z partnerami krajowymi i zagranicznymi

1. Liczba imprez kulturalnych i sportowych o znaczeniu międzynarodowym
2. Informacja o zawartych przez JST porozumieniach, stowarzyszeniach i związkach, informacja o zakresie współpracy

Cel warunkujący 5 Rozwój systemów infrastruktury technicznej i społecznej

Priorytet 1 Zapewnienie wysokiej jakości usług publicznych

1. Liczba łóżek w zakładach stacjonarnej opieki zdrowotnej
2. Liczba lekarzy (lekarzy stomatologów) i pielęgniarek
3. Liczba domów i zakładów opieki
4. Liczba szpitalnych oddziałów ratunkowych
5. Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności

Priorytet 2 Podnoszenie standardów i stworzenie spójnego układu komunikacyjnego oraz gospodarki przestrzennej stymulującej rozwój regionu

1. Drogi publiczne o twardej nawierzchni
 - na 100 km²
 - na 10 tys. mieszkańców
2. Linie kolejowe eksploatowane
 - na 100 km²
 - na 10 tys. mieszkańców
3. Lotniska obsługujące ruch pasażerski

Priorytet 3 Rozwój infrastruktury ochrony środowiska

1. Całkowita emisja zanieczyszczeń powietrza, wód i gleby: pyłowych, dwutlenku siarki, tlenków azotu
2. Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków w % ogólnej liczby ludności
3. Ludność korzystająca z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej w % ludności ogółem
4. Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczania

Priorytet 4 Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego

1. Informacja dotycząca rozbudowy systemów przesyłowych i rozdzielczych
2. Informacja o wykorzystaniu alternatywnych źródeł energii na obszarze województwa

Priorytet 5 Rozwój systemów informatycznych – szeroko-pasmowego dostępu do Internetu oraz regionalnej zintegrowanej platformy usług elektronicznych

1. Odsetek gospodarstw domowych i firm z dostępem do Internetu

Priorytet 6 Wspieranie rozwoju mieszkalnictwa jako czynnika warunkującego wzrost mobilności zasobów ludzkich

1. Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie
2. Powierzchnia użytkowa w m² na 1 osobę

Cel warunkujący 6 Aktywizacja rolnictwa i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich

Priorytet 1 Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich umożliwiający przechodzenie ludności wiejskiej do zawodów pozarolniczych

1. Końcowa produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych
2. Końcowa produkcja rolnicza na 1 pracującego w rolnictwie
3. Drogi publiczne zamiejskie o twardej nawierzchni
4. Ludność korzystająca z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej w % ludności ogółem
5. Liczba i stopa bezrobocia

Priorytet 2 Rozwój i modernizacja produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego

1. Końcowa produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych
2. Końcowa produkcja rolnicza na 1 pracującego w rolnictwie
3. Przeciętna powierzchnia użytków rolnych gospodarstwa rolnego, w tym gospodarstwa indywidualnego

Priorytet 3 Stworzenie infrastruktury rynku rolnego

1. Udział towarowej produkcji rolniczej w końcowej produkcji rolniczej
2. Końcowa produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych

9. Źródła finansowania rozwoju województwa świętokrzyskiego w latach 2007-2013

Okres realizacji strategii rozwoju województwa można podzielić na cztery zasadnicze etapy:

1. lata 2000-2003
2. lata 2004-2006
3. lata 2007-2013
4. lata 2014-2020

Dwa pierwsze etapy zostały dość szczegółowo omówione w rozdziale 4. Na obecnym etapie programowania brakuje przesłanek do szczegółowego opisu ostatniego okresu realizacji strategii – po roku 2013.

W projekcie Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013 został zawarty pewien wyjściowy zestaw źródeł i instrumentów finansujących cele rozwojowe realizowane zarówno z poziomu regionalnego, jak również z poziomu krajowego. Może on ulec istotnym zmianom w procesie legislacyjnym dotyczącym finansów publicznych, wieloletniego programowania finansowego czy też wprowadzenia nowej formuły kontraktów wojewódzkich.

Realizacja celów określonych w strategii rozwoju województwa świętokrzyskiego będzie finansowana z:

- publicznych środków wspólnotowych, tj. w szczególności środków funduszy strukturalnych (oraz Funduszu Spójności,
- publicznych środków krajowych, tj. środków budżetu państwa oraz państwowych funduszy celowych, środki budżetów jednostek samorządu terytorialnego oraz innych środków jednostek sektora finansów publicznych,
- środków prywatnych obejmujących również kredyty i pożyczki.

Dla realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego największe znaczenie będą miały środki przekazywane w ramach instrumentów finansowych Unii Europejskiej. Warunkiem umożliwiającym korzystanie z tych instrumentów jest przygotowanie projektów ich wykorzystania w powiązaniu ze środkami krajowymi, zapewnienie wieloletniego współfinansowania krajowego oraz zbudowanie i uruchomienie systemu programowania, zarządzania, monitorowania, oceny i kontroli przepływów środków finansowych.

Komisja Europejska proponuje, aby w okresie programowania 2007-2013 priorytetami polityki strukturalnej stały się: konwergencja, regionalna konkurencyjność i zatrudnienie, a źródłami ich finansowania trzy fundusze: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny oraz Fundusz Spójności.

Wśród instrumentów dostępne są kredyty Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz pomoc Banku Światowego. Zasady korzystania z tych zasobów

określane są na poziomie krajowym w oparciu o umowy współpracy zawierane z EBI lub Bankiem Światowym.

Polska jako członek Unii Europejskiej, a tym samym także członek Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) może korzystać ze środków finansowych w ramach dwóch instrumentów finansowych: Mechanizmu Finansowego EOG oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Projekty realizowane w ramach tych programów powinny być komplementarne z działaniami współfinansowanymi ze środków funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, Inicjatyw Wspólnoty oraz innych środków pochodzących z UE.

Głównym celem Mechanizmu Finansowego EOG jest przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego poprzez finansowanie grantów na potrzeby przedsięwzięć inwestycyjnych i rozwojowych w obszarach priorytetowych. Środki przekazywane w ramach ww. mechanizmu będą dostępne do 2009 r.

W ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego wspierane będą przedsięwzięcia mające na celu zredukowanie dysproporcji społecznych i ekonomicznych na terenie EOG. Środki przekazywane w ramach ww. mechanizmu będą dostępne do 2009 r.

Należy także wymienić dostępne krajowe instrumenty wspomagające realizację programów współfinansowanych ze środków funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności obecnie funkcjonujące jak i projektowane będą także dla realizacji programów wynikających z Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013. Są to:

- środki na prefinansowanie wydatków związanych z realizacją projektów współfinansowanych ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej,
- współfinansowanie dla projektów realizowanych w ramach programów z udziałem funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności,
- poręczenia i gwarancje Skarbu Państwa,
- Fundusz Poręczeń Unijnych,
- Fundusz Rozwoju Inwestycji Komunalnych,
- fundusze poręczeniowe i pożyczkowe dla małych i średnich przedsiębiorstw,
- Krajowy Fundusz Drogowy,
- Krajowy Fundusz Kapitałowy,
- finansowe wspieranie inwestycji wieloletnich o dużym znaczeniu dla gospodarki,
- partnerstwo publiczno-prywatne,
- samorządowo-rządowe operacyjne programy rozwoju regionalnego dla obszarów problemowych,
- Kontrakty Wojewódzkie,

Instrument rozwojowy dla wzmocnienia potencjału gospodarczego małych miast i miasteczek – „Rewitalizacja miast i miasteczek”.

10. Załączniki

Załącznik Nr 1
wykorzystano materiał
Urzędu Statystycznego w Kielcach

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE NA TLE KRAJU

Wyszczególnienie	Województwo		Dynamika	Polska	
	1998	2003		2003	=100
Powierzchnia ^{a)} w km ² (15 miejsce województwa w kraju)	11672	11691	100,2	312685	3,7
LUDNOŚĆ					
Ludność ^{a)} w tys. (13 miejsce)	1326,3	1291,6	97,4	38190,6	3,4
w tym kobiety	675,2	660,9	97,9	19704,2	3,4
miasta: w tys	606,8	589,6	97,2	23513,4	2,5
w % (15 miejsce)	45,8	45,7	x	61,6	x
wieś w tys.....	719,5	702,0	97,6	14677,2	4,8
Ludność ^{a)} na 1 km ²	114	110	96,5	122	90,2
Kobiety na 100 mężczyzn ^{a)b)}	104	104,8	100,8	106,6	98,3
Ludność ^{a)} w tys.:					
w wieku przedprodukcyjnym	339,2	282,7	83,3	8349,8	3,4
produkcyjnym	774,1	792,4	102,4	24038,8	3,3
poprodukcyjnym	212,9	216,5	101,7	5802,0	3,7
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym ^{a)b)}	71	63	88,7	58	108,6
Urodzenia żywe na 1000 ludności	10,3	8,9	86,4	9,2	96,7
Zgony na 1000 ludności.....	10,2	10,5	102,9	9,6	109,4
Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych.....	9,0	6,5	72,2	7,0	92,8
Przyrost naturalny na 1000 ludności.....	0,1	- 1,6	x	- 0,4	x
Saldo migracji zewnętrznych w osobach.....	-2302	-2536	x	- 13765	x
RYNEK PRACY, WYNAGRODZENIA					
Pracujący ^{c)} w tys., w tym:	622,8	430,7 ^{e)}	69,1	12332,4 ^{e)}	3,5
przemysł	105,0	77,4	73,7	2872,1	2,7
rolnictwo	291,2	288,2 ^{e)}	99,0	4209,2 ^{e)}	6,8
budownictwo.....	28,7	19,6	68,3	616,7	3,2
transport, gospodarka magazynowa i łączność	26,7	20,6	77,1	705,7	2,9
handel i naprawy	60,2	58,4	97,0	2003,9	2,9
na 1000 ludności (4 miejsce)	469,6	333,5	71,0	322,9	103,3
Liczba bezrobotnych w tys. osób ^{d)} (13 miejsce)	114,4	126,5	100,6	3175,7	3,9
Stopa bezrobocia ^{d)} (6 miejsce)	15,8	22,0	139,2	20,0	x
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł.	1096,42	1912,25	174,4	2185,0	87,5

a) Stan w dniu 31 XII b) W wieku zdolności do pracy: mężczyźni 18-64 lat, kobiety 18-59 lat. c) Stan w dniu 30 IX 98 oraz 31.XII.03. d) Stan w dniu 31 III 2000 oraz 31 XII 2003. e) Z uwzględnieniem Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 i Powszechnego Spisu Rolnego 2002.

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2003 R. NA TLE KRAJU (cd.)

Wyszczególnienie	Województwo 1998	Województwo 2003	Dynamika	Polska 2003	Polska =100
PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO					
Produkcja sprzedana przemysłu ^{a)} (ceny bieżące) w mln zł	8263,4	13124,2	158,8	564622,3	2,3
Produkcja sprzedana przypadająca na 1 mieszkańca w zł (ceny bieżące) (13 miejsce w kraju)	6231	10148	162,8	14783	68,6
Przeciętne zatrudnienie w przemyśle w tys. na 1000 ludności	93,6	68,6	73,3	2639,1	2,6
na 1000 ludności	66,9	53,0	79,2	69,1	76,7
Produkcja wybranych wyrobów					
stal surowa w tys. t	642,5	529,5	82,4	9107,4	5,81
wyroby walcowane	615,1	407,9	66,3	6800,9	6,0
energia elektryczna w GW·h	6954	7324,8	105,3	151596,9	4,8
tarcica iglasta w dam ³	48,7	63,5	130,4	2346,7	2,7
piwo w tys. hl	213,8	1059,5	495,6	28621,7	3,7
wapno w tys. t	959,9	869,9	90,6	2053,4	42,4
cement w tys. t	4282,5	4088,8	95,5	11653,4	35,1
wędliny w tys. t	33,3 ^{c)}	6,2 ^{d)}	x	167,8	3,7
masło w tys. t	5,5	4,3	78,2	167,0	2,6
cukier (w przeliczeniu na cukier biały) w tys t	57,9	60,2	104	1949,1	3,1
papierosy w mln szt	120	1186	988,3	82253	1,4
Produkcja sprzedana budownictwa ^{a)} (ceny bieżące) w mln zł	2442,5	1580,0	64,7	67542,6	2,3
Produkcja sprzedana budownictwa przypadająca na 1 mieszkańca w zł (ceny bieżące)	1192	1222	102,5	1768	69,1
Przeciętne zatrudnienie w przedsiębiorstwach budowlano-montażowych w tys.	20,3	16,0	78,8	496,4	3,2
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne w przedsię- biorstwach budowlano-montażowych w zł	1193,29	1668,68	139,8	1810,14	92,2
ROLNICTWO, ŁOWIECTWO, LEŚNICTWO I RYBOLÓWSTWO					
Użytki rolne ^{b)} w tys. ha	732,0	653,7	89,3	16169,4	4,0
w tym grunty orne	563,4	494,2	87,7	12650,5	3,9
Powierzchnia zasiewów ^{b)} w tys. ha	483,3	391,6	81,0	10888,8	3,6
w tym: zboża podstawowe (łącznie z mieszankami zbożowymi)	317,4	232,7	73,3	6316,0	3,7
w tym: pszenica	102,3	83,2	81,3	2308,0	3,6
żyto	76,8	45,0	58,6	1479,3	3,0
ziemniaki	70,3	44,8	63,7	765,8	5,8
buraki cukrowe	13,7	10,2	74,4	286,3	3,6
rzepak i rzepik	2,8	1,1	39,3	426,3	0,3
Zbiory zbóż podstawowych (łącznie z mieszankami zbożowymi) w tys.ton	851,5	590,1	69,3	17855,4	3,3
w tym: pszenica	305,9	235,1	76,8	7858,2	3,0
żyto	173,6	91,4	52,6	3172,2	2,9
Zbiory ziemniaków w tys. ton	1251,0	762,0	60,9	13731,5	5,5
Zbiory buraków cukrowych w tys.ton	511,7	407,2	79,6	11739,5	3,5
Zbiory rzepaku i rzepiku w tys.ton	6,2	2,1	33,9	793,0	0,3
Plony zbóż podst. (łącznie z mieszankami zbożowymi) z 1 ha w dt(q)	26,8	25,4	94,8	28,3	89,7
w tym: pszenica	29,9	28,2	94,3	34,0	82,9
żyto	22,6	20,3	89,8	21,4	94,8

a) Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 5 osób dla roku 1998 oraz 9 osób dla roku 2003 b) Stan w czerwcu c) Bez końskich, drobiowych, z dziczyzny i królików, d) Ze świń domowych, mięsne i podrobowe, z wyjątkiem kielbas,

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2003 R. NA TLE KRAJU (cd.)

Wyszczególnienie	Województwo 1998	Województwo 2003	Dynamika	Polska 2003	Polska =100
ROLNICTWO, ŁOWIECTWO, LEŚNICTWO I RYBOŁÓWSTWO (cd.)					
Plony ziemniaków z 1 ha w dt(q).....	178	170	95,5	179	94,9
Plony buraków cukrowych z 1 ha w dt(q).....	374	396	105,9	410	96,6
Plony rzepaku i rzepiku z 1 ha w dt(q).....	22,3	18,5	82,9	18,6	99,5
Zwierzęta gospodarskie ^{a)} w tys.szt.:					
bydło.....	346,1	206,5	59,7	5488,9	3,8
w tym krowy.....	186,0	115,2	61,9	2898,1	3,9
trzoda chlewna.....	424,8	398,3	93,8	18605,3	2,1
w tym lochy.....	47,9	55,3	115,4	1786,1	3,1
Zwierzęta gospodarskie na 100 ha użytków rolnych ^{a)} w szt.:					
bydło.....	47,6	32,6	68,5	33,9	96,2
trzoda chlewna.....	58,5	62,8	107,3	115,1	54,6
Produkcja mleka krowiego w mln l.	603,9	460,2	76,2	11546,0	3,9
na 100 ha użytków rolnych w l.	831	726	87,4	714	101,9
Ciągniki w rolnictwie ^{b)} w szt.....	67428	74309	110,2	1371340	5,4
gospodarstwa indywidualne.....	66828	74098	110,9	1347160	5,5
Zużycie nawozów sztucznych (NPK) na 1 ha użytków rolnych w kg....	63,5	69,6	109,6	93,6	74,3
Zużycie wapna nawozowego na 1 ha użytków rolnych w kg.....	116,2	66,8	57,5	94,6	70,6
Wartość skupu produktów rolnych (ceny bieżące).....					
Ogółem (w mln zł):	457,4	579,1	126,6	25331,0	2,3
Produkty roślinne (w mln zł).....	151,3	203,2	134,3	8334,0	2,4
Produkty zwierzęce (w mln zł).....	306,1	375,9	122,8	16997,0	2,2
Ogółem (na 1 ha użytków rolnych w zł).....	629,0	914,0	145,3	1567,0	x
Produkty roślinne (na 1 ha użytków rolnych w zł).....	208,0	321,0	154,3	516,0	x
Produkty zwierzęce (na 1 ha użytków rolnych w zł).....	421,0	593,0	140,8	1051,0	x
Skup na 1 ha użytków rolnych:					
zbóż podstawowych ^{e)} w kg.....	52	64	123,1	406	15,8
ziemniaków w kg.....	6	5	83,3	88	5,7
żywca rzeźnego ^{d)} w przeliczeniu na mięso w kg.....	52	92	176,9	163	56,4
mleka w l.....	248	271	109,3	452	59,9
Powierzchnia lasu ^{f)} w mln ha.....	0,3	0,3	100	8,9	3,4
TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ					
Linie kolejowe normalnotorowe eksploatowane ^{f)}					
w km.....	713	722	101,3	20321	3,5
na 100 km ² w km.....	6,1	6,2	101,6	6,5	95,4
Drogi publiczne o twardej nawierzchni					
w km.....	5997	11701	195,1	248786	4,7
na 100 km ² w km.....	51,4	100,1	194,7	79,6	125,7
Samochody zarejestrowane ^{g)} w tys.....					
osobowe.....	212,2	331,1	156,0	11243,8	2,9
ciężarowe.....	55,0	76,3	138,7	2191,8	3,5
Placówki pocztowo-telekomunikacyjne.....	298	308	103,3	8304	3,7
Abonenci telefoniczni ^{h)}					
w tys.....	233,4	320,5	137,3	12303,7	2,6
na 1000 ludności.....	176,0	248,1	141,0	322,2	77,0

a) Stan w czerwcu b) Bez ciągników ogrodniczych. c) Sprzedaż przez jednostki produkcyjne i handlowe. d) Bydło, cielęta, trzoda chlewna, konie, owce, drób w wadze poubojowej, ciepłej, e) Łącznie z mieszankami zbożowymi, f) Stan w dniu 31.XII. g) Łącznie z samochodami specjalnymi, ciągnikami siodłowymi, oraz z samochodami ciężarowo - osobowymi. h) Dotyczy tylko abonentów TP S.A

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2003 R. NA TLE KRAJU (c.d.)

Wyszczególnienie	Województwo 1998	Województw o 2003	Dynamika	Polska 2003	Polska =100
RYNEK WEWNĘTRZNY					
Sprzedaż detaliczna towarów ^{a)} (ceny bieżące) w mln zł	2903,8	8553,5	x	401372,5	2,1
na 1 mieszkańca w zł.....	2187	6614	302,4	10508	62,9
Sprzedaż w placówkach gastronomicznych w mln zł	53,7	59,7	111,2	6145,2	1,0
Liczba sklepów	15466	16517	106,8	447898	3,7
Liczba stacji benzynowych	215	335	155,8	9873	3,4
Liczba ludności przypadająca na 1 sklep	86	78	90,7	85	91,8
Placówki gastronomiczne (stan w dniu 31 XII) ^{a)}	239	142	x	11522	1,2
w tym restauracje ^{a)}	56	46	x	2785	1,6
ŚRODKI TRWAŁE I INWESTYCJE					
Wartość brutto środków trwałych ^{b)} w gospodarce narodowej (ceny bieżące):					
w mln zł	37172,4	47951,6	129,0	1675322,3	2,9
w przedsiębiorstwach	17068,2	22124,9	129,6	933388,2	2,4
na 1 mieszkańca w zł	28027	37125	132,5	43867	84,6
Nakłady inwestycyjne w gospodarce narodowej w mln zł	2902,4	2567,2	88,4	110859,8	2,3
Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca w zł	2187	1987	90,8	2902	68,5
INFRASTRUKTURA KOMUNALNA					
Długość sieci ^{b)} w tys. km:					
wodociągowej rozdzielczej	8,1	10,7	132,1	232,3	4,6
kanalizacyjnej	1,2	2,1	175	68,8	3,0
gazowej rozdzielczej	2,6	3,5	134,6	121,5	2,9
Zużycie w gospodarstwach domowych					
wody z wodociągów w hm ³	39,6	41,4	104,5	1268,6	3,3
energii elektrycznej w Gwh ^{c)}	289,0	315,8	109,3	16301,7	1,9
gazu sieciowego ^{d)} w hm ³	225,3	82,2 ^{e)}	x	3877,2 ^{e)}	x
Zużycie w gospodarstwach domowych w miastach na 1 mieszkańca:					
wody z wodociągów w m ³	48,1	50,7	105,4	39,6	128,0
energii elektrycznej w kWh	475,8	534,1	112,2	692,4	77,1
gazu sieciowego ^{d)} w m ³	316,2	70,1 ^{e)}	x	3207,0 ^{e)}	x
MIESZKANIA					
Mieszkania zamieszkałe ^{b)}					
mieszkania w tys.	391,3	410,6	104,9	12595,9	3,3
na 1000 ludności	295,0	317,9	107,8	329,8	96,4
izby mieszkalne	1285,7	1485,2	115,5	46342,0	3,2
Powierzchnia użytkowa mieszkań w mln m ²	23,2	28,8	124,1	866,3	3,3
przeciętna liczba osób na 1 izbę	1,01	0,87	86,1	0,82	106,1
Mieszkania oddane do użytku:					
mieszkania w tys.	1,8	4,5	250,0	162,7	2,8
na 1000 ludności	1,4	3,5	194,4	4,3	81,4
na 1000 zawartych małżeństw	242	642	265,3	832	77,2
izby mieszkalne w tys.	8,7	24,4	280,5	785,4	3,1
na 1000 ludności	6,5	18,9	290,8	20,6	91,7
powierzchnia użytkowa mieszkań w tys.m ²	178,2	589,6	330,9	18838,5	3,1

a) Dane dotyczą przedsiębiorstw, w których liczba pracujących przekracza 5 osób dla 1998 r. oraz 9 osób dla roku 2003, b) Stan w dniu 31.XII, c) W miastach, d) W ciągu roku w przeliczeniu na jednostki umowne, e) W jednostkach naturalnych, według których następuje rozliczenie z odbiorcami.

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2003 R. NA TLE KRAJU (cd.)

Wyszczególnienie	Województwo	Województwo	Dynamika	Polska	Polska
	1998	2003		2003	=100
STAN I OCHRONA ŚRODOWISKA					
Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji w ha	2948	3215	109,2	70683	4,5
w tym zdegradowane	41	64	156,1	6305	1,0
Grunty zrekultywowane (w ciągu roku) w ha	116	33	28,4	1795	1,8
Grunty zagospodarowane (w ciągu roku) w ha.....	62	5	8,1	753	0,7
Ścieki przemysłowe i komunalne odprowadzone do wód powierzchniowych w hm ³	1213,4	1073,1	88,4	9220,1	11,6
Wody chłodnicze (umownie czyste) odprowadzone bezpośrednio					
z zakładów przemysłowych w hm ³	1192,6	1017,5	85,3	7044,3	14,4
ścieki wymagające oczyszczenia w hm ³	20,8	55,6	267,3	2175,8	2,5
oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczenia.....	88,7	86,2	x	90,3	x
w tym chemicznie i biologicznie	39,4	34,6	x	34,0	x
nie oczyszczone	3,1	7,7	248,4	211,0	3,6
Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków w %	41,0	45,2	x	58,2	x
Ludność w miastach w % korzystająca z: - wodociągu	92,0	94,0	x	94,3	x
- kanalizacji	84,5	81,3	x	83,4	x
Miasta ^{a)}	29	30	103,4	884	3,4
wyposażone w sieć kanalizacyjną.....	25	28	112,0	876	3,2
obsługiwane przez oczyszczalnie ścieków	25	29	116,0	840	3,4
mechaniczne	2	0	x	15	x
biologiczne	23	29	126,1	825	3,5
Zakłady ^{a)b)} uciążliwe dla czystości powietrza atmosferycznego w tym wyposażone w urządzenia do redukcji zanieczyszczeń.....	59	67	113,6	1681	4,0
pyłowych	56	62	110,7	1249	5,0
gazowych	5	6	120	224	2,7
Emisja przemysłowych zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego					
z zakładów szczególnie uciążliwych w tys. t ^{c)}	109,3	82,8	75,7	2081,4	4,0
pyłowych	12,0	6,6	55,0	134,7	4,9
gazowych	97,3	76,2	78,3	1946,7	3,9
Zanieczyszczenia przemysłowe zatrzymane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń w % zanieczyszczeń wytworzonych:					
pyłowe	99,2	99,5	x	99,2	x
gazowe (bez CO ₂)	5,2	33,8	x	49,1	x
Nakłady inwestycyjne (ceny bieżące) w tys. zł.					
na ochronę środowiska	383500,2	101056,1	26,3	5141415,6	2,0
na gospodarkę wodną	91386,1	85693,6	93,8	2915083,0	2,9
FINANSE PUBLICZNE					
Dochody budżetów gmin w mln zł	1357,8	1481,7	109,1	36046,3	4,1
w tym: własne	358,4	549,5	153,3	16112,1	3,4
Dochody budżetów gmin na 1 mieszkańca w zł	1024	1369	133,7	1424	96,1
Wydatki budżetów gmin w mln zł	1387,9	1478,3	106,5	36595,3	4,0
w tym: bieżące	1089,7	967,7	88,8	24132,4	4,0
inwestycyjne	298,2	282,1	94,6	6250,8	4,5

a) Stan w dniu 31 XII., b) Zakłady przemysłowe emitujące pyły i gazy, c) Bez dwutlenku węgla.

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2003 R. NA TLE KRAJU (dok.)

Wyszczególnienie	Województwo 1998	Województwo 2003	Dynamika	Polska 2003	Polska =100
OCHRONA ZDROWIA I POMOC SPOŁECZNA					
Lekarze ^{a)}	2673	2585	96,7	87617	2,9
na 10 tys. ludności.....	23,6	20,0	84,7	22,9	87,3
Lekarze dentyści ^{a)}	503	223	44,3	10737	2,1
na 10 tys. ludności.....	4,4	1,7	38,6	2,8	60,7
Pielęgniarki ^{a)}	7406	6389	86,3	181291	3,5
na 10 tys. ludności.....	55,8	49,4	88,5	47,5	104,0
Szpitala ogólne.....	19	20	105,3	732	2,7
Łóżka w szpitalach ogólnych ^{b)}	6129	5991	97,7	186043	3,2
na 10 tys. ludności.....	46,2	46,4	100,4	48,7	95,3
Zakłady opieki zdrowotnej ^{c)}	142	387	272,5	11978	3,2
w tym: służby medycyny pracy ^{c)}	27	37	137,0	942	3,9
Porady udzielone przez lekarzy i lekarzy dentyistów na 1 mieszkańca..	6,2	6,3	101,6	6,6	x
w tym lekarskie.....	5,3	5,6	105,7	5,9	x
Apteki ogółem.....	270	329	121,8	9585	3,4
w tym na wsi.....	84	80	95,2	1711	4,7
z ogółem prywatne.....	249	328	131,7	9512	3,4
Żłobki.....	13	8	61,5	539	1,5
Miejsca w żłobkach.....	682	365	53,5	25749	1,4
PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ					
Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON					
ogółem.....	73870 ^{d)}	103679 ^{e)}	140,3	3581593 ^{e)}	2,9
sektor publiczny.....	2433 ^{d)}	3785 ^{e)}	155,6	129315 ^{e)}	2,9
sektor prywatny.....	71437 ^{d)}	99894 ^{e)}	139,8	3452278 ^{e)}	2,9
w tym:					
przedsiębiorstwa państwowe.....	114 ^{d)}	60 ^{e)}	52,6	1736 ^{e)}	3,5
spółki prawa handlowego.....	2314 ^{d)}	3669 ^{e)}	158,6	208753 ^{e)}	1,8
w tym: z udziałem kapitału zagranicznego.....	354 ^{d)}	478 ^{e)}	135,0	48973 ^{e)}	1,0
spółdzielnie.....	590 ^{d)}	546 ^{e)}	92,5	18548 ^{e)}	2,9
zakłady osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą.....	60258 ^{d)}	84512 ^{e)}	140,2	2795860 ^{e)}	3,0
Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON według rodzajów działalności					
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo; rybołówstwo i rybactwo.....	x	2138 ^{e)}	x	102084 ^{e)}	2,1
Przemysł i budownictwo.....	x	21560 ^{e)}	x	747915 ^{e)}	2,9
Usługi rynkowe.....	x	72271 ^{e)}	x	2476244 ^{e)}	2,9
Usługi nierynkowe.....	x	7710 ^{e)}	x	255350 ^{e)}	3,0
RACHUNKI REGIONALNE					
Produkt krajowy brutto (ceny bieżące) w mln zł.....	14673,9	20728,8	141,3	781112,4	2,7
na 1 mieszkańca w zł.....	11056,0	15977,0	144,5	20431,0	78,2
Wartość dodana brutto (ceny bieżące) w mln zł.....	12861,2	18121,4	140,9	682860,7	2,7
na 1 pracującego w zł.....	21751,0	40271,0	185,1	52442,0	76,8

a) *Personel zatrudniony*, b) *Bez łóżek dla noworodków i wcześniaków, natomiast łącznie z łóżkami w oddziałach szpitalnych przy stacji pogotowia ratunkowego Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej*, c) *łącznie z przychodniami przy nieprzemysłowych zakładach pracy (np. urzędach administracji państwowej, bankach)*, d) *Dane dotyczą osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej; dane nie obejmują osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą i spółek cywilnych*, e) *Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie (o powierzchni użytków rolnych do 1 ha i powyżej 1 ha)*

WAŻNIEJSZE DANE O WOJEWÓDZTWACH

Lp.	Województwa	Powierzchnia ogólna ^{a)/b)}		Odpady wytworzone (z wyłączeniem odpadów komunalnych) na 1 km ² w t	Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczania odprowadzone do wód lub do ziemi w 2003 r.	
		w km ²	w odsetkach		ogółem w hm ³	oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczenia
1	POLSKA	312685	100	385,5	2175,8	90,3
2	Dolnośląskie	19948	6,4	1645,4	164,0	96,0
3	Kujawsko-pomorskie	17970	5,8	127,7	119,4	93,1
4	Lubelskie	25114	8,0	164,5	70,9	98,1
5	Lubuskie	13989	4,5	39,3	37,8	90,3
6	Łódzkie	18219	5,8	267,9	133,9	93,2
7	Małopolskie	15190	4,9	698,2	286,8	99,0
8	Mazowieckie.....	35579	11,4	166,3	251,2	68,4
9	Opolskie	9412	3,0	193,9	79,7	96,4
10	Podkarpackie.....	17844	5,6	62,8	72,3	91,8
11	Podlaskie.....	20180	6,5	46,0	39,3	99,3
12	Pomorskie	18293	5,9	115,1	143,7	93,0
13	Śląskie.....	12331	4,0	3441,7	368,8	87,4
14	Świętokrzyskie.....	11691	3,7	120,1	55,6	86,2
15	Warmińsko-mazurskie.....	24203	7,7	21,4	52,6	95,3
16	Wielkopolskie	29826	9,5	125,1	185,1	98,1
17	Zachodniopomorskie.....	22896	7,3	178	114,8	82,3

a) Stan w dniu 31 XII. b) Według ewidencji geodezyjnej: obszar łądowy (łącznie z wodami śródlądowymi) oraz część morskich wód wewnętrznych

Emisja przemysłowych zanieczyszczeń powietrza w tys. t		Zanieczyszczenia zatrzymane w urządzeniach do redukcji w % zanieczyszczeń wytworzonych		Ludność ^{a)}				Lp.
pyłowych	gazowych ^{b)}	pyłowe	gazowe ^{b)}	ogółem		w miastach w %	na 1 km ²	
				w tys.	w odsetkach			
2003								
134,7	1946,7	99,2	49,1	38190,6	100,0	61,6	122	1
12,8	86,6	99,4	90,0	2898,3	7,6	71,1	145	2
8,5	71,0	97,8	20,9	2068,1	5,4	61,9	115	3
6,9	37,2	97,9	84,1	2191,2	5,7	46,6	87	4
3,2	27,0	97,5	0,0	1008,8	2,6	64,4	72	5
7,7	232,2	99,8	44,3	2597,1	6,8	64,8	143	6
11,5	174,9	99,0	44,8	3252,9	8,5	49,9	214	7
13,4	210,4	99,1	17,2	5135,7	13,4	64,7	144	8
5,0	49,7	99,5	66,6	1055,7	2,8	52,4	112	9
3,8	28,1	98,7	10,9	2097,2	5,5	40,5	118	10
2,0	13,5	98,6	5,6	1205,1	3,2	59,0	60	11
5,2	42,5	98,3	43,8	2188,9	5,7	67,8	120	12
28,9	649,1	99,2	30,4	4715,0	12,3	78,9	382	13
6,6	76,2	99,5	33,8	1291,6	3,4	45,7	110	14
1,8	10,6	96,0	2,9	1428,9	3,7	60,1	59	15
12,4	195,5	99,0	7,1	3359,9	8,8	57,5	113	16
5,1	42,3	98,9	48,1	1696,1	4,4	69,3	74	17

a) Stan w dniu 31 XII, b) Bez CO₂

WAŻNIEJSZE DANE O WOJEWÓDZTWACH (cd.)

Lp.	Województwa	Kobiety na 100 mężczyzn	Urodzenia żywe na 1000 ludności	Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych	Przyrost naturalny na 1000 ludności	Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności	Ludność ^{a)} w tys.
1	POLSKA	106,6	9,2	7,0	-0,4	-0,4	38190,6
2	Dolnośląskie	108,2	8,3	8,3	-1,4	-0,8	2898,3
3	Kujawsko-pomorskie	107,0	9,7	7,9	0,4	-0,7	2068,1
4	Lubelskie	105,8	9,7	7,7	-0,7	-2,1	2191,2
5	Lubuskie	106,0	9,2	8,2	0,3	-0,6	1008,8
6	Łódzkie	109,7	8,3	7,0	-3,5	-0,4	2597,1
7	Małopolskie	106,0	9,9	5,4	1,0	1,1	3252,9
8	Mazowieckie	108,3	9,1	6,7	-1,2	2,7	5135,7
9	Opolskie	106,2	7,7	5,2	-1,2	-4,0	1055,7
10	Podkarpackie	104,4	9,7	7,7	1,2	-1,2	2097,2
11	Podlaskie	104,6	8,9	6,3	-0,8	-1,6	1205,1
12	Pomorskie	105,4	10,3	7,2	2,0	0,5	2188,9
13	Śląskie	106,8	8,3	7,8	-1,4	-2,0	4715,0
14	Świętokrzyskie	104,8	8,9	6,5	-1,6	-1,9	1291,6
15	Warmińsko-mazurskie	104,7	10,1	6,3	1,7	-1,5	1428,9
16	Wielkopolskie	106,1	10,0	6,3	0,8	0,6	3359,9
17	Zachodniopomorskie	105,4	9,3	7,8	0,5	-0,9	1696,1

a) Stan w dniu 31 XII. b) Na podstawie bilansów.

Pracujący ^{a) b)}		Bezrobotni zarejestrowani ^{c)}		Stopa bezrobocia rejestrowanego ^{d)} w %	Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto		Liczba ludności na 1 sklep ^{e)} w 2003 r.	Lp.
w tys.	w odsetkach	w tys.	w odsetkach		w zł	Polska=100		
2003								
12332,4	100,0	3175,7	100,0	20,0	2185,02	100,0	85	1
876,0	7,1	278,3	8,8	23,8	2106,82	96,4	89	2
641,5	5,2	212,1	6,7	24,6	1908,44	87,3	79	3
725,3	5,9	174,5	5,5	18,7	1907,96	87,3	89	4
277,5	2,2	108,0	3,4	27,5	1895,96	86,8	81	5
882,7	7,2	233,1	7,3	20,7	1912,45	87,5	80	6
1006,6	8,2	208,0	6,6	16,0	2000,61	91,6	89	7
1976,9	16,0	363,6	11,4	15,4	2822,50	129,2	85	8
291,3	2,4	81,6	2,6	21,4	1983,58	90,8	99	9
635,8	5,2	182,5	5,7	20,2	1876,93	85,9	95	10
392,9	3,2	81,3	2,6	16,9	1933,63	88,5	93	11
655,8	5,3	191,5	6,0	22,4	2121,60	97,1	83	12
1496,1	12,1	325,5	10,3	17,6	2249,17	102,9	88	13
430,7	3,5	126,5	4,0	22,0	1912,25	87,5	78	14
383,6	3,1	170,4	5,4	30,3	1921,95	88,0	92	15
1185,3	9,6	247,9	7,8	17,1	2022,36	92,6	78	16
474,4	3,8	190,9	6,0	28,4	1990,70	91,1	77	17

a) Z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie przy wykorzystaniu Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 i Powszechnego Spisu Rolnego 2002, b) Stan w dniu 31 XII; według faktycznego miejsca pracy, c) Stan w dniu 31 XII, d) Z uwzględnieniem Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 i Powszechnego Spisu Rolnego 2002.

WAŻNIEJSZE DANE O WOJEWÓDZTWACH (cd.)

Lp.	Województwa	Zasoby mieszkaniowe zamieszkane ^{a)/b)} w 2003 r.			Mieszkania oddane do użytku		
		mieszkania	izby	powierzchnia użytkowa mieszkań na 1 osobę w m ²	Ogółem	na 1000 ludności	powierzchnia użytkowa mieszkań w tys. m ²
		w tys.					
1	POLSKA	12595,9	46342,0	22,7	162686	4,3	18838,5
2	Dolnośląskie	999,6	3596,2	22,7	10573	3,6	1164,6
3	Kujawsko-pomorskie	662,9	2405,8	20,9	6776	3,3	751,3
4	Lubelskie	692,9	2571,9	23,1	6005	2,7	692,2
5	Lubuskie	328,7	1239,1	22,2	3839	3,8	409,5
6	Łódzkie	941,3	3265,1	23,4	8607	3,3	1161,1
7	Małopolskie	1002,1	3790,9	22,6	23342	7,2	2862,2
8	Mazowieckie	1831,9	6416,1	23,8	29446	5,7	2993,1
9	Opolskie	332,3	1342,0	24,0	2721	2,6	340,1
10	Podkarpackie	594,9	2334,2	21,7	10653	5,1	1350,7
11	Podlaskie	393,7	1546,3	23,6	4206	3,5	469,5
12	Pomorskie	705,3	2618,4	21,7	13840	6,3	1476,8
13	Śląskie	1659,7	5962,2	23,1	14692	3,1	1926,9
14	Świętokrzyskie	410,6	1485,2	22,3	4480	3,5	589,6
15	Warmińsko-mazurskie	450,7	1663,1	20,3	5180	3,6	537,0
16	Wielkopolskie	1023,3	4021,3	23,1	12724	3,8	1539,7
17	Zachodniopomorskie	566,0	2084,2	21,8	5602	3,3	574,2

a) Stan w dniu 31 XII. b) Na podstawie bilansu.

Uczniowie - w szkolnictwie					Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego ^{e)}	Cywilna służba zdrowia w 2003 r.			Lp.
podstawowym ^{a) b)}	gimnazjalnym ^{a)}	ogólnokształcącym ^{a) c)}	zawodowym (łącznie ze szkołami zasadniczymi) ^{a) c) d)}	policealnym ^{a)}		lekarze ^{f)}	lekarze stomatolodzy ^{f)}	łóżka w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności	
2003									
2817959	1642386	750682	1034772	265470	832346	87617	10737	48,7	1
195130	116512	55588	74213	26208	58744	6720	831	50,7	2
161091	91945	39084	56108	16064	41661	3770	419	44,7	3
171396	100746	52493	63260	16560	44971	5291	744	53,8	4
76202	44884	18703	32515	6531	23006	1763	204	46,9	5
177089	101838	51140	58475	17735	52213	6718	949	55,5	6
254223	143678	64333	88856	23829	75825	7562	1255	43,9	7
358333	203240	111252	108546	27041	113443	14006	1889	47,1	8
72023	43377	17088	28538	5761	26328	1838	143	43,4	9
174579	102692	43022	72946	11859	46366	3831	380	41,4	10
94811	56522	25860	34417	9006	24097	3107	298	53,0	11
168612	97471	40927	60192	15576	48008	5460	647	40,7	12
314061	189538	83343	131347	38956	105919	12385	1474	58,3	13
97021	56737	25778	38738	4357	23956	2585	223	46,4	14
116781	68298	27722	44202	10032	29260	2311	205	43,4	15
260428	152877	61205	99957	24218	84048	6569	498	48,0	16
126179	72031	33144	42462	11737	34501	3701	578	49,2	17

a) Bez szkół specjalnych, b) Bez wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 6 lat objętych edukacją, c) Ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne, d) Łącznie z ponadgimnazjalnymi liceami profilowanymi i szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe, e) Przedszkola i oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych, f) Pracujący

WAŻNIEJSZE DANE O WOJEWÓDZTWACH (cd.)

Lp.	Województwa	Dzieci w żłobkach i oddziałach żłobkowych na 1000 dzieci w wieku do lat 3 ^{a)}	Widzowie w kinach w ciągu roku	Miejsca noclegowe w bazie noclegowej turystyki ^{b)}	Użytki	
					ogółem	
					w tys. ha	w % powierzchni ogółem
1	POLSKA	20	25243139	596460	16169,4	51,7
2	Dolnośląskie	28	1952312	49590	1057,1	53,0
3	Kujawsko-pomorskie	13	1074030	25501	1043,6	58,1
4	Lubelskie	13	549977	21263	1432,8	57,1
5	Lubuskie	27	213082	18119	478,3	34,2
6	Łódzkie	30	1381998	15210	1090,5	59,9
7	Małopolskie	18	2559000	65074	749,0	49,3
8	Mazowieckie	24	7140302	36307	2019,2	56,8
9	Opolskie	30	396420	6981	545,3	57,9
10	Podkarpackie	16	609783	18161	750,0	42,0
11	Podlaskie	16	331544	12897	1038,5	51,5
12	Pomorskie	17	2293522	87026	811,9	44,4
13	Śląskie	18	2727657	35118	483,1	39,2
14	Świętokrzyskie	8	368064	8478	653,7	55,9
15	Warmińsko-mazurskie	16	339024	35869	1176,9	48,6
16	Wielkopolskie	16	2468937	39541	1766,1	59,2
17	Zachodniopomorskie	28	837487	121325	1073,4	46,9

a) Stan w dniu 31 XII. b) Stan w dniu 31 VII.

rolne ^{a) b)}		Powierzchnia zasiewów ^{a)}		Bydło ^{a)}		Trzoda chlewna ^{c)}		Lp.
z liczby ogółem w %		ogółem w tys. hektarów	w tym zboża podstawowe w %	w tys. szt	na 100 ha użytków rolnych w szt	w tys. szt	na 100 ha użytków rolnych w szt	
grunty orne	łąki							
2003								
78,3	14,5	10888,8	58,0	5488,9	33,9	18605,3	115,1	1
82,7	11,4	707,2	60,7	136,0	13,1	525,4	50,6	2
89,0	7,9	908,7	58,2	399,8	37,6	2262,5	212,8	3
80,7	13,6	1061,5	60,2	425,4	29,7	1380,6	96,5	4
76,3	18,1	241,6	63,5	70,2	15,2	263,9	57,1	5
81,9	11,7	804,5	54,6	462,5	42,4	1472,4	134,9	6
65,0	26,4	399,2	51,7	294,4	39,1	532,7	70,8	7
73,4	15,7	1296,7	55,4	924,8	43,8	1950,5	92,5	8
89,0	8,9	449,7	57,8	125,7	23,2	770,9	142,5	9
72,2	19,8	381,6	54,0	195,0	26,2	351,7	47,3	10
67,5	20,1	651,9	46,7	690,9	66,1	936,5	89,5	11
80,5	13,1	555,2	64,3	186,9	22,8	1092,6	133,5	12
76,6	17,7	307,1	56,7	151,0	30,0	386,3	76,7	13
75,6	17,0	391,6	59,4	206,5	32,6	398,3	62,8	14
71,8	14,1	638,1	58,8	398,8	36,5	851,2	78,0	15
85,0	11,6	1472,4	58,2	705,2	39,1	4731,0	262,0	16
81,5	12,7	621,8	69,8	115,8	11,2	698,8	67,4	17

a) Stan w czerwcu, b) Według granic administracyjnych, c) Stan w końcu lipca.

WAŻNIEJSZE DANE O WOJEWÓDZTWACH (dok.)

Lp.	Województwa	Skup na 1 ha użytków rolnych		Zużycie nawozów w przeliczeniu na czysty składnik na 1 ha użytków rolnych w kg		Ciągniki na 100 ha użytków rolnych w szt. ^{c)}
		żywnca rzeźnego w przeliczeniu na mięso (łącznie z tłuszczami) w kg	mleka w l	mineralnych lub chemicznych ^{a)}	Wapniowych ^{b)}	
1	POLSKA	163	452	93,6	94,6	8,5
2	Dolnośląskie	80	152	91,2	171,6	5,9
3	Kujawsko-pomorskie	223	487	134,3	97,3	7,9
4	Lubelskie	111	384	89,1	69,9	11,0
5	Lubuskie	154	178	97,6	31,7	4,3
6	Łódzkie	240	618	84,5	99,4	10,9
7	Małopolskie	122	204	77,1	79,8	14,8
8	Mazowieckie	150	663	74,3	52,0	9,1
9	Opolskie	118	369	136,1	196,5	7,6
10	Podkarpackie	91	154	59,4	74,3	13,8
11	Podlaskie	124	1338	80,1	56,1	8,5
12	Pomorskie	87	228	128,4	107,6	5,4
13	Śląskie	144	334	95,6	118,2	10,8
14	Świętokrzyskie	92	271	69,6	66,8	11,7
15	Warmińsko-mazurskie	177	445	83,7	169,6	4,2
16	Wielkopolskie	358	511	105,7	72,9	7,9
17	Zachodniopomorskie	111	130	110,1	123,3	3,1

a) Łącznie z nawozami wieloskładnikowymi, b) Przeważnie w postaci wapna palonego: łącznie z defekacyjnymi, c) Stan w dniu 31 XII

Produkcja sprzedana (ceny bieżące)				Linie kolejowe eksploatowane ^{b)} normalnotorowe ^{c)} w km		Lp.
przemysłu		budowlano – montażowa ^{a)}		ogółem	na 100 km ²	
w mln zł	w odsetkach	w mln zł	w odsetkach			
2003						
564622,3	100,0	67542,6	100,0	20321	6,5	1
42822,7	7,6	4588,3	6,8	1797	9,0	2
28245,7	5,0	2539,7	3,8	1246	6,9	3
15154,7	2,7	2070,0	3,1	1049	4,2	4
12073,2	2,2	1478,1	2,2	915	6,5	5
32714,0	5,8	2936,4	4,3	1078	5,9	6
39143,6	6,9	5639,7	8,3	1143	7,5	7
112783,3	20,0	14798,0	21,9	1701	4,8	8
13608,7	2,4	1216,0	1,8	859	9,1	9
21184,3	3,8	2398,9	3,6	953	5,3	10
9773,7	1,7	2352,8	3,5	682	3,4	11
32919,6	5,8	4139,9	6,1	1325	7,2	12
97135,0	17,2	8683,0	12,9	2269	18,4	13
13124,2	2,3	1580,0	2,3	722	6,2	14
14552,9	2,6	1775,4	2,6	1326	5,5	15
61704,4	10,9	8218,2	12,2	2034	6,8	16
17682,3	3,1	3128,2	4,6	1222	5,3	17

a) Zrealizowana przez podmioty budowlane – według miejsca wykonywania, b) Dane dotyczą sieci PKP oraz innych podmiotów, które otrzymały koncesje na zarządzanie siecią kolejową, c) Łącznie z szerokotorowymi.